

02-01-2022

Stress i mellemrummet – en undersøgelse af årsagen til stress

Dennis Pedersen

Studie nr: 20177390

Modul: Kandidat (speciale)

Semester: 9. semester

Dato: 02-01-2022

Anslag tilladt: 192.000

Anslag benyttet: 191.980

AAU: Anvendt filosofi

Indholdsfortegnelse

Abstract.....	1
Indledning	3
Problemformulering.....	3
Oversigt over fænomenet stress.....	4
Definitioner og stress som et ontologisk fænomen.....	5
Kognitionspsykologi: Den kognitive vending	8
Strukturalistisk tilgang til stress	11
Jacques Lacan og spejlstadieteorien.....	12
Struktur vs. Subjekt.....	13
Subjektet er objekt – Den ydre og det indre	26
Kognitive subjekter: subjektet som forvrænget eller subjektet som balance	30
Systematisk meningstab og stress	41
Forbindelsen mellem angst og stress	49
Social konstruktivistisk årsag eller kognitiv konstruktivistisk årsag? – begge er værst!.....	60
Det symbolskes krise: økonomi, stress og drift	66
Konklusion.....	73
Litteraturliste	75

Abstract

There has been an increasing focus on the concept of stress the last 30 years, and it has only gained in strength over time. A lot of research, paper, ink, and time has been spilt on this topic, due to its consequences to the health of the public and due to its profound impact on the socioeconomic impact on the labor production. Stress has also produced an enormous amount of literature that focuses on the cure of this phenomenon, both in conjunction with research, but also a vast amount of non-scholarly books has been produced to target people who suffers from stress. What will be the focus of this paper, is not the cure as such, but precisely the *cause* of stress. The question of cause has mainly made visible the conflict concerning this question, a conflict which can be summarized through to antagonistic oppositions, namely the subject-self oriented psychological approach, and the Other-social-constructivist approach to the cause of stress. This paper problematizes this division through concepts like Cause, subject, structure, desire, enjoyment etc. most prominently developed through Jacques Lacan and the so called 'Slovene school', which includes Alenka Zupancic, Slavoj Žižek, and Mladen Dolar.

It is assumed, that the problem of "curing" stress lies in the fact that there has been a problem in defining stress. (Friss & Brinkmann, 2013, s. 35 - 36). This usually comes down to a physiologically effect definition and/or a psychological mental problem effect. But in effect, there is broad agreement on a definition which includes both these effects as ontological manifestations of stress. The controversy however, I would argue, starts when the conclusions about the *cause* of stress arises in the midst of the ontological inquiry due to different epistemological assumptions. These assumptions broadly falls within the mental field itself, either as the subject-self oriented psychological view, that focuses on the cognitive dimension of "maladapted Schemes", which is self-inflicted, due to overdetermination or undermining, or the social-Other constructivist view, that puts the cause outside the subject, due to systematic structural conditions, which causes a stress reaction. This paper calls into question the epistemological assumptions that underlie both these ontological-cause conclusions. What both epistemological assumptions lack is a theoretically grounded conception of the difference between subject and structure, and how they relate and do not relate. Both opt out in favor of a balanced view, that aims at a conjunction between thoughts of the self and the external world, which means that stress and other mental related matters, must be thought of as a disjunction between the subjects maladapted thoughts, and the realistic rational state of things as in cognitivism or the social symbolic rational order, which creates maladapted individuals.

This paper argues that both explanations are worse due to the fact that, the connection between the subject and the social, always hinges on a cause that cannot be recognized by individuals nor by the social. This cause has two names, namely *object a* and *subject*. What causes any subjective position in the social order, is the subjects jump into the field of the social, only on condition of an object, that catches the subject's desire. This object of desire quite literally gives birth to the idea of the social as a full-blown structure, that makes *sense*. But it only makes sense, if the subject keeps a distance to this object, through a fantasmatic frame, which gives the social symbolic meaning. In relation to this, stress – it will be argued - is not caused by a “too rational” order (social constructivism), nor to a “not rational enough” thinking schemas (cognitivism), but due to subject constantly demanding the presence of the object of desire, which causes a collapse of the distance between subject and the object of the drive, which is what anxiety is. This is also what links anxiety with stress – the “feeling” of constant coming short on demands. When the social symbolic decreases in the search for the enjoyment of the Real thing, the imaginary bombards us with demands either in a prohibited manner or in an injunctive manner, simply because *there is no Real of enjoyment beyond the symbolic*. The bombardments of demand is what covers the lack of the symbolic, which both protects one from anxiety and creates it through demands from “no-where”. This does not mean that it is not a social issue, it means that this problem precisely is social and has arisen due to the constant search for enjoyment and happiness, which in turn is created by capitalism. The symbolic space of authority and identification (fictions), has lost its power, because of capitalism's internal drive to always keep adding more to the pile of enjoyment, which in turn can never be symbolic. The demand for enjoyment destroys enjoyment, and the symbolic space – that which keeps stress and anxiety at bay. The social symbolic “structure” is decreasing, but this does not in any manner decrease the power of the demand of the Other (imaginary sociality), it increases in an unheard-of rate, and this is what accounts for the demand felt by people of stress. This paper should show the weakness of putting the blame on either self or symbolic in the case of cause of stress. What links the self with stress is the drive of late capitalism – a drive to keep on enjoying and never stop. But beyond this drive there is nothing but the pressure of pure demand or simply anxiety.

Keywords: stress, subject, structure, cause, fantasy, anxiety

Indledning

Stress er, og har længe været et stigende problem. Folk lider under stress, hvilket afspejles i flere undersøgelser. Stress er en stigende grund til dårligt mentalt helbred og sygemeldinger på arbejdsmarkedet. Litteraturen er splittet, når spørgsmålet handler om *årsagen* til stress, og ikke nødvendigvis dets manifestationer, som kan defineres i henholdsvis fysiologiske og mentale begreber. Denne undersøgelse vil derfor tage afsæt i et spørgsmål angående *årsagen* til stress. Der vil i denne forbindelse redegøres for overordnet definitioner og manifestationer af stress. Der vil blive redegjort for to dominerende epistemologiske positioner, som begge har forskellige forklaringer på hvad stress er og hvad årsagen til stress er. Redegørelsen for disse vil indeholde den kognitive psykologiske tilgang og den social konstruktivistiske eksistentiale vinkel (Mette Vesteragers 'stress og eksistens'). Redegørelsen vil også indeholde en kort redegørelse for Jacques Lacans 'spejlstadieteori', som skal benyttes som udgangspunkt til at analysere på den splittelse, der er internt til de overstående teorier. Der vil derfor blive analyseret på relationen mellem subjekt og struktur gennem Lacans teori, samt 'den slovenske skole' som tager udgangspunkt i Lacan. Denne analyse, skal benyttes til at analysere de andre to teoretiske tilgange. Der vil også blive analyseret på, hvad angst er og dets relation til stress, da angst er et af hovedsymptomerne af stress. Som afslutning, forsøges der, at give en forklaring på årsagen til stress og problemet med, at placere årsagen udelukkende hos den enkelte eller udelukkende hos systemet.

Problemformulering

Hovedspørgsmål: Hvad er årsagen til stress?

Undersøgelsesspørgsmål:

- Hvilken relation er der mellem det individuelle og sociale (subjekt og struktur)?
- Hvilken rolle spiller objektivitet i forholdet mellem subjektet og struktur?
- Hvilke problemer skaber de teoretiske forudsætninger i henholdsvis den kognitive teori og Mette Vestagers social konstruktivistiske teori, i forhold til stress?
- Hvad er angst og hvilken relation har stress?
- Hvilken relation er der mellem de nuværende sociosymbolske forudsætninger og stress hos den enkelte?

Oversigt over fænomenet stress

Bekendt er det for næsten enhver, at stress er et meget omtalt, undersøgt og udbredt fænomen i dag. Der skrives og rapporteres konstant omkring stress, om det er i de gængse medier, i litteraturen, på arbejdspladsen, i forskningslitteraturen, eller i hjemmet. Det er blevet et 'household name', hvor det bliver benyttet af enhver, og sat i forbindelse med problematikker i adskillige henseender. Der kommer ofte nye beretninger til, om hvordan stress er en 'folkesygdom', bl.a. baseret på dets hyppighed og dets omfang, og der refereres ofte til dets skadelighed, både for det mentale og det fysiske helbred. Statistisk set, peger det også på, at udbredelsen af stress antages at være ganske udbredt og at det tager til over tid. Undersøgelser fra Stressforeningen oplyser, at ca. 500.000 danskere føler sig udbrændt på jobbet på grund af stress, omkring 250.000 danskere lider af alvorlig stress, 3000 personer bliver hvert år førtidspensioneret på grund af stress, ubehandlet stress er skyld i over halvdelen af alle angst og depressionslidelser og hver femte, der bliver syg af stress risikere at miste deres job mm. (Stressforeningen.dk) Tal fra sundhedsstyrelsen, frembragt via den nationale sundhedsprofil, indikere da også, at der er tale om et ganske habit problem. Rapporten 'den danske sundhedsprofil' fra 2017, rapporterede, at 25,1 % følte sig udsat for et højt stressniveau (baseret på 168.802 respondenter), hvorimod tallet for 2013 var på 21,3 % (149.846 respondenter). (Davidsen, Michael et al., 2018 – den danske sundhedsprofil 2017). Hjemmesiden 'forbygstress.dk' angiver, at der er sket en procentvis forøgelse mellem 1989 - 2017, i forhold til, hvorvidt folk føler sig stresset i hverdagen. Denne stigning skulle være forøget fra 5,8 % i 1989, til 16,8 % i 2017 (Forbygstress.dk)¹. I en rapport fra 2006 udarbejdet af statens institut for folkesundhed, angav sågar at: "psykisk arbejdsbelastning relateret til et årligt produktionstab på 13.960 mio. kr." (Juel, Knud et al., 2006, s. 26). Dette tal er der dog sat spørgsmålstegn ved, og tallene er sidenhen revideret, da man har designet en ny kategori 'dårlig mentalt helbred' (Forbygstress.dk). Der skal her ikke dvæles ved den statistiske signifikans, men pointen er at illustrere, at stress er et meget udbredt fænomen, som over tid bliver mere og mere forekommende.

Stress har en tæt relation til generelle mentale problemer, samt fysiske konsekvenser. Bl.a. har man fundet, at stress har konsekvens for blodtryk, fedme, puls, arytmier, koagulationstid (bredt kendt som hjertekar sygdomme), infektionssygdomme og immunforsvar mm. (Nielsen, Naja et al. 2007). De mentale konsekvenser varierer bredt, men ofte er stress sat i forbindelse med angst og depression, som et udkom af stress. Begge konsekvenskategorier kan dermed siges, at have et

¹ Tallene er baseret på statistikker hentet fra statens institut for folkesundhed mellem 2006 og 2017

kraftigt aftryk på det nationale sundhedssystem, på den enkelte og på den nationale sundhedsøkonomi. Stress anses derfor som et problem på flere fronter, som har adskillige konsekvenser, og udbredelsen indikerer derfor, at der dermed er tale om et samfundsproblem som bør italesættes og håndteres.

Definitioner og stress som et ontologisk fænomen

Der er skrevet ufatteligt meget litteratur omkring stress, og adskillige ontologiske diagnoser er blevet fremhævet gennem denne litteratur - men hvad er stress ifølge den brede litteratur? Som vi allerede lige kort har været inde på, så bevæger "diagnosen" sig mellem det fysiologiske og det mentale, og de brede definitioner, definitioner man finder gængse steder på nettet, inkorporere da også alle aspekter. F.eks.

Stress is our body's response to pressure. Many different situations or life events can cause stress. It is often triggered when we experience something new, unexpected or that threatens our sense of self, or when we feel we have little control over a situation. We all deal with stress differently. Our ability to cope can depend on our genetics, early life events, personality and social and economic circumstances. When we encounter stress, our body produces stress hormones that trigger a fight or flight response and activate our immune system. This helps us respond quickly to dangerous situations. (Mentalhealth.org)

Stress kan opfattes som tre elementer:

1. Faktorer i omgivelserne der påvirker individet (også kaldet stressorer)
2. Samspillet mellem faktorer i omgivelserne og individet (også kaldet oplevet stress)
3. De fysiologiske, psykologiske og adfærdsmæssige reaktioner på belastning (også kaldet stressreaktion).

Den ene opfattelse er ikke mere korrekt end den anden. En stressor kan resultere i oplevet stress, der kan forårsage en stressreaktion. Samtidigt kan en stressor fremkalde stressreaktioner uden oplevet stress, og stressreaktioner kan i sig selv fungere som stressor. (Nielsen, Naja et al., 2007, s. 8)

Nogle ligger vægt på det fysiologiske aspekt, der gør sig gældende inden for den empiriske videnskab f.eks. lægevidenskaben, der kan definere stress således:

I medicinsk sammenhæng er stress en tilstand i kroppen (organismen), det vil sige effekten af en påvirkning. Denne tilstand har både en fysiologisk og psykologisk side og er altså et bredere begreb end det, psykologerne bruger. Rent fysisk er stresstilstanden kendetegnet ved, at det såkaldte sympatiske nervesystem, der får blodtryk og puls til at stige, aktiveres. Desuden sker der en energimobilisering, idet stofskiftet forskydes i katabol (nedbrydende) retning, så blodets indhold af sukker og fedt øges. Samtidig bliver immunforsvaret påvirket. (Netterstrøm, Bo, 2019, Netdoktor)

Eller andre lægger vægte på netop den mentale /psykologiske side:

Stress er ikke en selvstændig diagnose, men et begreb, der beskriver en psykisk belastning. Vi kan blive belastede af stress, når vi oplever, at omgivelsernes (eller vore egne) krav og forventninger overstiger de ressourcer, vi har til rådighed og dermed truer vores velbefindende. Når vi bliver stressede, handler det altså om en ubalance mellem det, man føler, man bør kunne, og det man føler, man rent faktisk kan.

(Sølvstein, Birgitte, 2018, altompsykologi.dk)

Stress kan ofte, uanset årsag, altså måles i kroppens fysiologi. Stress kan derved ofte måles som en fysiologisk forandring, der sker i kroppen. Dermed ikke sagt, at man nødvendigvis er klar over dette, altså at man lægger mærke til det, ej heller er det med nødvendighed at man "lider" på grund af dette. Den psykologiske vinkel, har afsæt i de faktorer, der gør sig gældende inden for andre

symptomer, såsom: nervøsitet, angst, magtesløshed, opgiveness, depression, frustration, følelse af utilstrækkelighed, mangel på koncentration (Dybdal & Ulsing, 2019, s. 28). Stress er i den psykologiske version, de tanker, følelser og oplevelser, der er forbundet med enkelte oplevelser (f.eks. posttraumatisk stress) eller almen stress, som er den der grundlæggende behandles her.

Man kan sige, at stress ren ontologisk ændrer karakter, alt efter om hvilket epistemologisk udgangspunkt der tages. Det vil sige, at der angiveligt skulle være tale om den samme ontologiske entitet/fænomen, men som deles i to – stress som fysiologi og stress som psykologi. Ydermere sker der endnu en deling, nemlig den deling, der sker indenfor psykologien/det mentale selv. Dette vender vi tilbage til, da dette er af størst vigtighed. For nu, er det tilstrækkeligt at tale om, at man grundlæggende deler stress ontologiske fremkomst i to kategorier – den fysiske og den psykiske.

Når flere forskere, eksperter og meningsdannere siger: "Det er ikke en nem opgave at præcisere og afgrænse, hvad stress er. til manges overraskelse findes der ikke en officiel definition af stress, som forskere, behandlere eller konsulenter er enige om, og ej heller er stress en selvstændig anerkendt diagnose i de officielle diagnosesystemer." (Friis & Brinkmann, 2013, s. 7) eller: "Stressbehandlingen i den brede befolkning har ganske enkelt slået fejl. Grunden er, at stressindustrien fortsat ikke er kommet med en definition på stress, som de er enige om." (Juil, s. 14, 2019, s. 14), Så tyder det på, at der en ikke-viden, eller som minimum en uenighed angående stress. De fleste (hvis ikke alle) er enige i, at stress er et fysiologisk fænomen, som har bestemte fysiologiske karakteristika. Problemet, eller uenigheden starter således ikke her. Problemet angår dets ontologiske status, *som værende splittet* – splittet mellem det mentale og det fysiske, samt delingen af det inherent i det mentale. Dvs. det drejer sig ikke bare om to perspektiver på stress, f.eks. det at stress har en klar fysisk og en psykisk forklaring, men selve det, at stress – så at sige -findes i begge domæner. Det er præcis i dette spændingsfelt, at uenighederne måske kunne siges at opstå, da det unægtelig stiller spørgsmål ved stress og dets manifestationer; at det har fysiske og psykiske, men at der også er en grundlæggende splittelse *i det mentale selv*.

Kognitionspsykologi: Den kognitive vending

- *I forlængelse af forrige indledende afsnit, vil der i dette afsnit blive redegjort for nogle dominerende teoretiske psykologiske eller filosofiske rammer for, hvad menneskets mulighedsbetingelser er for stresslidelse.*

Kognitionspsykologien har siden ca. 1960'erne haft kæmpe indflydelse på den psykologiske tænkning og praksis. Den var et teoretisk opgør med klassisk positivistisk optimisme og behavioristiske simplificeringer. (Lazarus, 2006, s. 16). Man stillede spørgsmålstegn den simplificerede stimuli-respons doktrin, der prægede den psykologiske forskning. I stedet blev stimuli-respons, udvidet til stimuli-organisme-respons (S-O-R), hvor organisme referere til tanker, der: "indtræffer mellem et miljøbestemt stimuluspektrum og den adfærdsmæssige respons." (Ibid., s. 17). Det er det man sidenhen – i adskillige afskygninger – har kaldt *kognitiv mediering*. Fokus blev for det psykiske velvære, gik derfor mere i retningen af den enkeltes *tanke*: "Det blev nødvendigt at tage hensyn til tanker og fantasier i forklaringsmodellen. Og hermed opstod den kognitive terapi." (Kåver, 2007, s. 31).

Man begyndte således at forstå det mentale som værende *konstrueret*, via bestemte tankemønstre, som den enkelte har erhvervet sig. Man på sin vis sige, at der nu blev tale om, at man anså det psykiske som et informationcenter, hvor man processerer og danner tankemønstre, ej ulig en server. Den kognitive revolution: "var inspireret af computerteknologien, der hastigt udviklede sig og udmøntede sig i *informationsbearbejdningsparadigmet*." (Mørch & Rosenberg, 2005, s. 19). I forlængelse af dette, så bygger denne idé også på, at der er tale om, at det mentale er *struktureret*. Kognitivismen indebærer således en grundantagelse om, at der medieres mellem *ydre stimulus og indre respons*. Mennesket *har* qua det at være menneske, nemlig disse konstruerer/strukturerer *i sig*: "kognitiv terapi har desuden fra starten haft et *konstruktivistisk grundlag*...Konstruktivismen understreger desuden, at det samspil, der hele tiden er, mellem omgivelser og person, indebærer, at der må være nogle ordnede kognitive strukturer og processer i individet." (Ibid., s.19).

Mennesket er således født med strukturer, eller som minimum, så er man født med en form for strukturel *form*, bare uden *indhold*, ifølge kognitionspsykologiens grundantagelse. Dette indebærer også, at der ifølge kognitivismens mest konsekvente fortalere, ikke kan være tale om *objektiv viden* om verden/tingene i sig selv, fordi de er medieret gennem en medfødt struktur. (Ibid., s. 20). Det skal her siges, at kun: "Den radikale konstruktivisme hævder, at intet kan beskrives objektivt, at ingen udlægning af noget kan være sandt eller sandere end andre udlægninger...(..)... Det er en mere moderat konstruktivisme, der indgår i den kognitive terapies idegrundlag." (Ibid., s. 19). Der er således en begrænsning for konstruktionen af psyken i forhold til objektive kriterier, men det anses som deres kerne, at i kognitiv terapi: "tages patientens oplevelser i forhold til verden for pålydende – de har en sandhedsværdi" (Ibid., s. 20). Fokus for kognitiv terapi, er angiveligt ikke at nå frem til den sande mening, men om hvordan ens oplevelse, perception og tænkning af forhold, situationer og lignende gør sig gældende for den enkelte.

Et af hovedbegreberne i kognitiv teori, er begrebet *skemata*. Grundlæggende er ideen, at der informationer og så er der skemaer. Dvs. at der er oprigtige informationer, og så er der personlige skemaer, hvorigennem man opfatter/læser denne information. Skemaer fungerer således som: "det filter, der lægges over de informationer, individet percipere eller bearbejder:" (ibid., s. 24). i denne forbindelse er der tale om 5 modaliteter, hvad angår skemaer: det kognitive skemata (som er det centrale), affektive skemata, fysiologiske skemata, motivationelle skemata og adfærdsmæssige skemata. Mennesker har konstant: "forskellige skemata aktiveret inden for disse fem modaliteter" (Ibid., 24). Det kognitive skemata, som er det centrale, handler om hvordan man ser sig selv, andre mennesker, forhold, der er store og små og fortid. (Ibid., s. 24)

Det er i denne forbindelse, at man taler om, at kognitiv terapi hævder, at det ikke er tingene i sig selv, eller vores liv, som er det decideret problem, men den måde vi tænker om tingen på (Kåver, 2004, s. 93). Der er dog en skelen mellem *funktionelle og dysfunktionelle* måder at tænke om tingene på: "hos psykiske raske personer er den tænkning, der opstår spontant i situationen, mere eller mindre afpasset til denne situation." (Mørch og Rosenberg, 2005, s. 29). Det vil altså sige, at hvis man "læser" situationen som den mere eller mindre er, så er man rask. Her bør man introducere begrebet *forvrængning*:

forvrængning er den særlige form for fejlperception og-fortolkning, der må foretages for at opretholde dysfunktionel tænkning på alle niveauer. Forvrængning er både et produkt af skemata og en af de processer, der fører til aktivering af dysfunktionelle skemata. Forvrængning af virkeligheden finder sted, når en dysfunktionel urealistisk mening om ting, begivenheder, andre mennesker eller personer dannes. (Ibid., s. 29-30)

Det betyder, at der findes en *overvurdering eller undervurdering* af et forhold, som skaber en *overudviklet strategi eller underudviklet strategi* (Ibid., s. 26). Man kunne her påpege, at der ved dysfunktionelle skemata er tale om en form for exces og en psykologisk vurdering bundet i en sortering i disse excesser: "Et *adfærdsmæssigt overskud* er noget man gør for meget af...(.)... *underskud* er adfærd, som klienten mener, at der er for lidt af." (Kåver, 2004, s. 57). Det skal her bemærkes, at adfærd i kognitiv terapi og adfærdsterapi, skal forstås bredt, hvor tanker også er en form for indre adfærd (Ibid., s 55).

Indlæring får derfor også en central betydning – især i kognitiv adfærdsterapi – fordi indlæringen af skemata, resultere i en vis adfærd (og hermed også tanke). Der er derfor ting, som vi ikke har indlært, som resultere i, at vi ikke kan håndtere livet. Vi har derfor ikke en passende respons. Dette er den *mangelfulde eller fraværende indlæring*. Så er der *en fejltagtig indlæring som er dysfunktionel* og til sidst er der *blokering af indlært viden*. (Ibid., s. 53). Alle disse indikere psykiske problemer. Og det er derfor, at man taler om i kognitiv teori om, at stress er et ikke-adækvat forhold mellem stimuli og respons, krav og ressource.

Metoden mod mentale lidelser er i kognitiv perspektiv, derfor: "En problem situation *analyseres*, med henblik på at situationens objektive karakteristika, patientens følelser og tænkning adskilles...(.)...Den problemskabende eller -forværende del af tænkningen *omstruktureres*" (Mørch & Rosenberg, 2005, s. 31). Det er således en reflektiv gennemgang af ens tanker og overbevisninger, der skal gennemgås, tænkes og forandres, der er hovedmetoden.

Strukturalistisk tilgang til stress

I Mette Vesteragers bog 'stress og eksistens' (2019) beskriver ligesom flere andre psykologer, at stress grundlæggende er en belastningstilstand. Belastningen afføder en belastningsreaktion i form af somatiske og psykiske lidelser, herunder angst, bekymringer, depression (Vesterager, 2019, s. 11). Der er egentlig tale først om en stresslidelse, når belastningen er længerevarende eller kronisk. Dvs. når en belastning er vedvarende og afføder en kontinuerlig gentagelse af overstående lidelser.

Stress kan dog ikke være en individuel størrelse, da mennesket må forstås: "som indlejret i verden og derfor som grundlæggende formet i et samspil mellem individuelle, sociale og kulturelle faktorer" (ibid., s. 21). Det er ifølge Vesterager René Descartes, der som udgangspunkt har skabt ideen om, at individet er en isoleret rationel størrelse, og som er isoleret fra det sociale (ibid., s. 22). Vesterager påpeger, at hendes bog netop er et opgør med denne tanke, som også ses i den kognitive psykologi (ibid., s. 23). Der bliver derfor påpeget, at vi er underlagt nogle strukturelle eksistensbetingelser, som vi må forstå, før vi kan forstå mennesket og stress (ibid., s. 25). Svaret på stress derfor findes i den tid vi lever og de betingelser vi er underlagt. Der i denne forbindelse to ting, som hun påpeger som er kendetegnende. *Den ene er*, at den tid vi lever i, er præget af uvished og usikkerhed, som er forbundet med teknologisk udvikling, komplekse organisationer, uklare arbejdsopgaver og splittet fællesskaber. Der er i denne forbindelse også tale om, at tiden er præget af et højt accelerationsniveau, hvor alt skal gå stærkere og at der sker mange ting omkring os (ibid., s. 53 - 54). usikkerheden er forbundet med de mange muligheder, som vi må forholde os til. De mange muligheder, gør ifølge Vesterager ikke os frie, men tværtimod mindre frie. (ibid., s. 73).

Den anden er, at vi er underlagt en styring i form af kvantificeringer via konstante mål og målsætninger og at den menneskelige eksistens herved bliver underlagt en *instrumentalisering*, rationalisering og system. (ibid., s. 57). Dette skyldes ifølge Vesterager, at de naturlige biologiske behov og behovet for varige genstande, er erstattet med konstant produktion og udskiftelighed, hvilet, fjerner muligheden for det genkendelige. (ibid., s. 83 – 86). Teknologi og objektive målbarhed i form af økonomisk målstyring, spiller for vesterager en vigtig rolle i forhold til stress. Hun nævner blandt andet, at: "Teknologien har dermed bragt os væk fra en naturlig rytme og samklang med verden og ført til, at vi føler os fremmedgjort fra den. Det bliver sværere og sværere at mærke vores egen krop, fordi vores arbejdsprocesser tvinger os væk fra dens behov (ibid., s. 89). Dette gør det ifølge vesterager, umuligt at danne mening (ibid., s.89).

Der forefindes to grundlæggende eksistentiale problematikker ifølge Vesterager, som er et resultat af de to overstående systematiske grunde til stress, nemlig *meningstab* og *fremmedgørelse*. Meningen, siger Vesterager, den vi mistet, og derfor ser hun det som utrolig vigtigt at vi får den tilbage, da den er et menneskeligt behov (Ibid., s. 98). Dette er præcis i tråd med hendes fremmedgørelsesbegreb, som indebærer en fremmedgørelse fra ting og direktiver, som er komplekse og som vi ikke længere forstår (f.eks. teknologi og juridiske forhold) (Ibid., s. 182), og en fremmedgørelse i forhold til andre, fordi vi ikke længere har tid til at indgå i nærværende relationer (Ibid., s. 183). De systematiske forandringer og forudsætninger: "gør os altså fremmedgjorte over for verden, andre mennesker og os selv. Vi har svært ved at kende os selv og knytte dybe bånd til verden og andre mennesker." (Ibid., s.185).

Jacques Lacan og spejlstadieteorien

- *Som overstående filosofiske/teoretiske redegørelser har vist, så er der en grundlæggende uenighed i, hvad årsagen til stress er, og som skaber den "forvirring", der er skulle være kende tegnende for stressindustrien, og at man derfor får både individuelle og sociale forklaringer på årsagen til stress. Der vil derfor i dette afsnit blive redegjort for en tekst Jacques Lacan, som skal være udgangspunkt for, en anden analytisk tilgang til stress (forstået gennem Lacaniansk teori, og teorier fra den 'Slovenske skole'), hvorpå et indblik i denne uenighed kan belyses og nye forståelser kan dannes.*

i Jaques Lacans tekst 'The mirror stage as formative of the I function' (2006), er Lacan interesseret i, hvordan selvet bliver dannet. Han forklarer, hvordan det med små spædbørn er ret karakteristisk, at de på et tidspunkt, bliver jublende glade for deres eget spejlbillede, hvor det hos dyr imidlertid ikke afstedkommer sådan en respons, selv hvis de endda er instrumentelt, er mere udviklet (Lacan, 2006, s. 94). Denne effekt har store konsekvenser for os mennesker, da det er en grundlæggende funktion i den menneskelige intelligens, fordi at dette ikke kun omhandler spejlbilledet i den givne situation, men indikerer et grundlæggende skift, i hvordan denne funktion også fordobler virkeligheden. (Ibid., s. 94). Mennesket er i sin grundform, i modsætning til dyr, præget af *Hilflosigkeit*, som Freud kaldte det, eller som Lacan siger: "We find in man a veritable *specific prematurity of birth*" (Lacan, 2006, s. 97). Vi er således en skabning, der så at sige er født for tidligt.

Lacan bemærker i denne forbindelse, at selvom, at barnet er motorisk hjælpeløs, finder det jublende en støtte i spejlbilledet (Ibid., s. 95). Det er dette spejlbillede, som barnet fikserer i sin psyke. Denne idealfiksering via spejlstadiet, kan grundlæggende kaldes en identifikation (ibid., s. 95). Det er ikke endnu en symbolsk identifikation, i form af noget bestemt, der designes, f.eks. pige eller dreng, og hvad der dermed hører med, men denne funktion er også grundlæggende, for *denne* sekundære identifikation. (Ibid., s. 95). Subjektet er ikke dette billede/ego formation, da der forstås en *transformation*, hvor subjektet "*assumes (assume) an image*" (ibid., s. 95). Lacan nævner netop i denne forbindelse, at, subjektet forventer at nå denne form af sin krop (totale billede af sig selv), men at det kun er givet ved indbildning/illusion, som er placeret *udenfor sig*. Hvilket angiver, at mennesket således altid står i en paradoksal situation, nemlig den, at det subjektet anerkender som sit selv, er dets fremmedgørelse i et billede, som må findes uden for det. (ibid, s. 95). Menneskets hjælpeløshed er således ikke kun motorisk, men også mentalt, hvor denne imaginære funktion, både er en støtte, om man vil, men samtidig en illusion. Det er det der etablerer en forbindelse mellem organismen og dets realitet, mellem det indre og det ydre, hvilket gør mennesket ufærdig eller ukomplet (Ibid., s. 97). Eller som Lorenzo Chiesa påpeger: "it is Lacan's main objective to demonstrate how the ego is nothing but a *necessary* imaginary function of the subject, while arguing that the subject cannot be reduced to this imaginary dimension" (Chiesa, s. 2007, s. 13). Lacan sætter således fokus på, at menneskets primære status ikke er anerkendende, men mis-kendelse (Lacan, s. 100). Grundet at det imaginære ego er en uopnåelig illusion, er anerkendelsen derved også en mis-kendelse. Mellem natur og kultur, er den imaginære funktion det, der danner en forbindelse mellem de to. (Ibid., s. 100).

Struktur vs. Subjekt

- *I dette afsnit vil der med hjælp fra Lacan og 'den slovenske skole' blive analyseret på, hvad struktur er og hvad et subjekt er, og hvad forholdet er mellem dem. Dette skal benyttes til at analysere den kognitive vinkel og den konstruktivistiske vinkel, for at kunne opnå indsigt i, hvor de adskiller sig mht. Hvilke betingelser subjektet står under, for at man kan få stress.*

Det vil måske ikke helt være en overdrivelse, at postulere, at siden Immanuel Kant, har dette været et kernespørgsmål i filosofi specifikt og teori generelt. Man kunne måske sige, at der fra og med Kant

skete en transcendental vending, når der tales om subjektet og dets relation til verden. Det er måske en grov forenkling, men Kant – så sat sige - binder det ydre til den menneskelige tænkning, således, at det ydre forstået som fænomener, er betinget af noget andet, nemlig den menneskelige tænkning. Man kunne sige, at det er netop denne tanke, som har fået så meget blæk til at flyde, i forhold til socialkonstruktivistiske teorier bl.a. nogle har taget det til sig, f.eks. socialteorier og psykologiske teorier, og andre har taget det til sig for at forbande sig over det, f.eks. nyrealisme, som kerneeksempel kan man tage Quentin Meillassoux, og hans værk 'After finitude' (2010), hvor han forbander den cirkel vi er havnet i, på grund af Kant, hvor tænkningen nødvendigvis klæber sig til væren – det Meillassoux kalder "correlationism" (Meillassoux, 2012, s. 5).

Men vi må også sige, at dette er slet ikke hele historien om Kant. For, hvis man kun tager i betragtning, at Kant transcendentaliserer alt på baggrund af en nødvendige kategoriske koncepter, glemmer man en stor del af Kants projekt, nemlig opsporingen af *den rene fornuft*. Kant er en mand der var besat af synteser, og der en del konfigurationer af disse, men vi vil kun beskæftige os med syntesernes syntese. I den 'Den Transcendentale analytik' i hovedværket 'kritik af den rene fornuft' (2015) siger Kant:

Den rene oprindelige uforanderlige bevidsthed vil jeg nu benævne *den transcendental apperception*. At den nu har gjort sig fortjent til navnet *transcendental* fremgår uden videre af følgende: at sågar den reneste enhed, nemlig de a priori begreber (rum og tid), overhovedet kun er mulig, hvis vi relaterer anskuelserne til denne apperception. Denne apperceptions numeriske enhed ligger altså apriori til grund for alle begreber." (Kant, 2015, s. 118)

I denne forbindelse, kæder Kant apperceptionens nødvendige enhed, sammen med erkendelsen af enheden i objektet, som ikke kan tænkes empirisk, men at det må antages: "Denne sidstnævnte genstand er vi nu altså ikke mere i stand til at anskue. Den må dermed benævnes den *ikke-empiriske, dvs. den transcendental genstand*." (Ibid., s. 118) Det samme gør sig gældende, når Kant i anden del af kritikken 'Den transcendental dilektik', beskriver jeg'et således: "Om dette *jeg* kan vi ikke engang sige, at det er et begreb – det er blot en form for bevidsthed, der må ledsage ethvert begreb. I kraft at dette *jeg* – eller *ham* eller *det* (tingen), der tænker – forestilles nu ikke andet end et *transcendentalt subjekt* for tankerne = X. (Ibid., s. 270).

Det jeg har fokuseret på ovenfor, er grundlæggende det aspekt af Kant, som nogle vil mene, er hans idé om et subjekt, der er total, en enhed, et fast substratum, og omvendt, det samme gældende for genstandenes genstand. Det er da absolut heller ikke uden grund. Men det jeg vil rette opmærksomhed mod, er at Kant hævder, at vi intet *kendskab* kan have til dette subjekt eller objekt – det er en art positiv affirmativ konstatering, af en nødvendig negativitet. Dette subjekt kan ikke tilskrives psykologisk værdi, siger Kant, da det ikke er empirisk og ikke kan beskrives. Det subjekt psykologien taler om, er: ”*en slags fysiologi* for den indre sans. Det ville være en fysiologi, der måske nok kunne redegøre for den indre sans’ fænomener, men den ville aldrig være i stand til at blotlægge egenskaber af den slags, der ikke hører under erfaringen,” (Ibid., s. 271). Det dette subjekt = x, og objektet = x, er det der skal forfølges nærmere, i forhold til de overstående redegjorte teorier.

I forhold til overstående redegjorte teorier, må vi sige, at vi står over for et valg. På den ene side, har vi via den kognitive psykologi, en idé om, at der forudsættes, må kunne fremskaffes eller etableres et sundt ego, der ikke lider af *forvrængninger* – ideen om, at hvis du har mentale forstyrrelser, så er det fordi du *opfatter verden, fænomener og andre mennesker med et forvrænget skemata*. På den anden side har vi umiddelbart en idé om, at vi er underlagt systematiske konstruktioner, som gør verden *forvrænget* og inhuman, og at vi må tilbage til den naturlige mening, som vi har mistet. Der refereres derfor på den ene side til et subjekt, der *ser tingene forkert eller uhensigtsmæssigt*, som de siger, og på den anden side har vi et subjekt, der er blevet *fremmedgjort fra sig selv, på grund af en struktur, der føder fremmedgørelse*. Subjektet er enten syg, fordi det ikke kan se rigtigt, eller så er det sygt, fordi det ser med *fremmede øjne*, gennem en struktur, der er fremmede.

Hvis vi skal forsøge at få forståelse for dette dilemma, bliver vi nødt til at tænke subjektet. Som der blev forsøgt indikeret vi redegørelsen for Lacans spejlteori, så er subjektet *ikke* et spejlbillede, der ser sig selv som jublende helhed. Det er en nødvendig illusion, om man så må sige. Der er et subjekt, men det subjekt, går så at sige *tabt* i billedet. Subjektet er det der *ser sig selv* i billedet *udenfor sig*, men subjektet er ikke andet end dette *blik*. Man kunne måske sige, at subjektet er billedet *minus* blikket. Vi skal dog huske på, at der ikke er tale om en *symbolsiering* af subjektet endnu, hvilket gør, at der ikke kan være tale om et *subjekt* i nogen strikt forstand. Børn kan meget vel benytte sprog og juble, når de ser sig selv i spejlet, men: ”Language is always-already there for him, but the symbolic

relations that structurally accompany it remain utterly enigmatic...(..)... in other words, he may be able actively to enter the Other *qua* language despite his inability to enter the Other *qua* symbolic.” (Chiesa, 2007, s. 61 – 62). Ret simpelt forklaret, så refererer dette citat til, at et barnet *qua* spejlstadiet, har et fikseret ego, forstået som at barnet ved godt, at det er forskellig fra andre ting og kan snakke/pludre og reagere på dets navn, men det har ingen symbolsk placering i forhold til de andre (eksempelvis familierelationerne). Det ved, så at sige, ikke hvad det er for de andre og hvordan man står i forhold til hinanden eksempelvis mor og far. Det der sker ved den symbolske initiering (det man også har kaldt ødipuskomplekset) er, at barnet *finder sin plads* i det symbolske, og derved finder ud af hvem der er hvem, og hvad er jeg for den anden. Man kunne sige, at barnet får sig et symbolsk mandat, hvorpå der så dannes en imaginær idé om, hvem og hvad de er. Når barnet initieres i det symbolske, så indgår det også i den social-symbolske dialektik og udveksling, hvor barnet forsøger at finde en imaginær formel/ego, hvori det kan se sig selv, som med spejlbilledet. . Man må forstå det således, at barnet i sin hjælpeløse tilstand, finder sig selv i et billede udenfor sig, som ikke er dets eget, det er ikke subjektet. Når det deltager i den symbolske orden, vil barnet fikseres sit ego i forhold til den symbolske orden, men at det derfor også er fremmedgjort, da dette mandat, og ego ikke *er* subjektet. Ego’et giver svar, så at sige, til det der skal give forklaring til det symbolske, men ingen af dem er subjektet. Subjektet kan siges at være genkendelig, ved altid at være *manglende*. Navnet for denne operation, der initierer barnet i den symbolske orden hedder *kastration*. Kastration sker på baggrund af en symbolsk intervention fra autoritetens side (f.eks. far). Det er ganske enkelt nødvendigt, ifølge Lacan, at der er en symbolsk intervention i form af forbud/påbud, for at barnet kan integreres i den symbolske orden. For at danne et ego, må man finde ud af, hvor grænsen går og, dette sker kun på baggrund af nogen som er bærer af symbolsk autoritet. Denne ”grænse-sætning”, sker på baggrund af det Lacan og Slovenerne kalder fallos, eller ’paternal function”. Fallos er antageligt stedet for symbolsk *differentiering* – hvad der tillades og hvad der ikke tillades, hvad man er og hvad man ikke er etc. det er kun på baggrund af sådan en funktion, at man kan integreres i det symbolske – det at der er en absolut garant:

”the formation of the ego-ideal, which introduces the subject to active participation in the symbolic order...(..)... relies on an imaginary identification with the paternal *gestalt* to be understood as the Ideal ego...(..)... It is only after the emergence of the ego-ideal *qua* symbolic identification that the subject is properly individuated at the level of the imaginary, and his ego consolidated. Thus the ego-ideal corresponds to the way in which I (imaginarily) see others (symbolically) seeing myself: this double

reflection provides a symbolic "form" to the way in which I see myself (the ideal ego).
(Chiesa, 2007, s. 81).

vi ser her, kastration på baggrund af en symbolsk autoritet – fallos – er nødvendig, for at kunne danne sig et ego, en identifikation i den symbolske orden. Denne symbolske autoritet (ideal-ego) skal altså skelnes fra ego-idealet. Ego-idealet er sådan *jeg ser mig selv* (imaginært), men dette imago, har brug for, at det *ses fra et andet sted*, nemlig den symbolske orden, hvor man er *indskrevet*. Man kunne også sige, den måde jeg ser mig selv, er styret af et *blik*, fra et andet sted, hvor jeg ser tiltalende ud for mig selv (Zizek, 2010, s. 152 – 153). Hvis man eksempelvis kun går i sort (som f.eks. er velkendt i metalkredse, eller gotisk kredse), så afhænger dette ikke af *dem selv*, men *hvorfra de ser sig selv, blive set*. Man ville kunne analysere dette træk hos disse, som et forsøg på at drive gæk med den normative kultur (stick it to the man), men egentlig er denne operation et bevis på det modsatte, at de er *dybt afhængige af, hvordan de bliver set i den andens øjne*. Det er en art "showing off", men det kan kun ske på baggrund af, at man rent faktisk må tro, at der *er* sådan en man kan vise sig for.

For at få bedre greb om subjektet og dets relation til den symbolske struktur som sådan, må kigge nærmere på fallos-funktionen. Som allerede nævnt, så er fallos i dens umiddelbare forståelse, grundlæggelsen af den symbolske orden, dens forbud/påbud, differentieringer, det rene og det profane etc. Først og fremmest kan vi sige, at fallosfunktionen fungerer ligesom det Lacan og Slovenerne kalder '*point-de-caption*', eller mestersignifianter. (Zizek, 2010, s. 133) Som navnene indikere, er der tale om en form for *fikseringsmagt*, hvor igennem enhver situation (måske endda verdenssituationen) bliver læst og hvor alle andre signifikanter bliver læst. F.eks. kan 'Naturen' fungere som et fæstningspunkt for økologismen, der gør alle politiske beslutninger læselige og tilmed gør deler verden hellige (moder natur) og profane (storbyliv). Fallossignifianter er korellativ til mestersignifianter, dog kan man præcist sige, at den *første kastration* – den der gør andre mestersignifianter mulige – er *fallossignifianter*, fordi den er ansvarlig for *kønsopdelingen*. Man er dreng eller pige, før man er kommunist eller libertarianer. Uanfægtet dette, så har det samme funktion, nemlig at *fikserer* ego-idealet i forhold til ideal-egoet. Det vigtigste ved fikseringen eller kastrationen i forhold til subjektivitet, er imidlertid den *ikke-viden*, der følger med signifianter selv. Dvs. der følger noget med signifianter som er parasitær på signifiantkæden, der er bundet op på mestersignifianter. Der er så at sige en *mer-værdi* internt i signifianter selv. F.eks. hører man ofte (min egen broder har denne formulering) "rigtige mænd er håndværkere". Erhvervet/signifianter

'håndværker' må have et supplement 'mand', for at den fungere optimalt, eller rettere, for at det giver mening(s)-nydelse til subjektets kobling til signifianten 'håndværker'. Det er det Žizek mener, når han skriver: "castration has to be sustained by a non-castrated remainder, a fully realized castration cancels itself." (Žizek, 2006, s. 123). 'mand' er i dette eksempel *manglens* markør, men samtidig er det den fallocentriske markør, den der *bestemmer*, hvordan 'håndværker' skal læses: "I selve sin positive er fallossen 'kastrationens' signifiant – altså sin egen mangels signifiant...(..)... Med fallossen antager tabet som sådan positiv eksistens." (Žizek, 2010, s. 207). Denne signifiant er splittet mellem signifianten 'mand' som form, og indhold 'håndværk', men den er også komplet ude af stand til at redegøre for sig selv, *uden henvisning* til andre signifianter, *men eksistensen af 'manden'* må alligevel formodes. Dvs. den er i grunden en selvreferentiel, men ikke uden *effekt*. Man kunne sige med Alenka Župancic, at den har samme funktion, som Kants kategoriske imperativ:

Kant recognizes in the ethical, and which he links to the notion of 'form'. What exactly is this surplus that the ethical introduces in relation to the legal?

'in conformity with duty' (the legal)

'in conformity with duty, *and* only because of duty'

(Župancic, 2000, s. 16)

Her kunne vi benytte håndværkerseksemplet igen. Håndværker ville her stå for 'det legale' – forskrifter, konkrete eksempler, objekter og handlinger, men det må suppleres med en tom form 'mand'. Man kunne sige, at med Kant ville et kategoriske imperativ for sådan en håndværker være: "handl således, at den eneste autoritet du i dit håndværk skal lyttes efter og være i overensstemmelse med, er det der giver håndværkets lov som sådan en lovmæssig status", dvs. handl som en mand. Der er ikke umiddelbart noget, der har forandret sig i indholdet, arbejdet er stadig det samme, men alligevel forandre alt sig. Apropos "lytte", så er det hos Kant, man finder et ultimativt eksempel på, at stemmen overstiger det sagte, ifølge Mladen Dolar: "Fornuften selv er begavet med en guddommelig stemme – eller falder sammen med den...(..)... Fornuftens stemme er blot påbuddet om at underlægge sig fornuften" (Dolar, 2019, s. 129 – 130). Den selvreferentielle operation, er altså på ingen måde virkningsløs, tværtimod. Den producerer en ekstra værdi, en slags 'mer-værdi' eller det 'Den slovenske skole' og Lacan ville kalde 'surplus-enjoyment'.

I eksemplet ovenfor, står signifianten 'mand' netop for denne ekstra-værdi. Problemet med at redegøre for denne ultimative effekt, ser man, hvis man netop spørger sådan en person, om hvad håndværker betyder, så ville svaret referere til 'mand', men spørger man så, hvad 'mand' betyder, så har vi balladen, enten i form af en ignorering af spørgsmålet, eller måske svares der tilbage med aggressioner. Det samme når børn bliver ved med at spørge "hvorfor", til sidst må man klare sig med at sige "fordi jeg siger det" – der er ingen øvre garant man her kan henvis til, kun sin egen udtalelse, men denne er ikke derfor "neutral", tværtimod. Det samme gælder det kantianske imperativ. Man kunne forstille sig, at kommentatorer på dette imperativ, ville beklage sig over, at det er *tomt* og uden indhold og at det derfor ingen *nytte* har, men det er *netop fordi det er tomt, at det har den største nytte*.

Men dette er ikke hele historien, hvis vi skal indfange subjektet. For at komme rundt om subjektet på en anden måde, kan vi spørge, hvordan subjektet bliver *subjektiveret* i form af bestemte signifikanter. Her kan vi måske benytte Luis Althusseres forståelse af subjektet, til en videre analyse. Althusser beskriver, hvordan Ideologi rekruterer folk ind i ideologi, via det han kalder *interpellation*. Han skriver, at ideologi:

'transforms' the individuals into subjects (it transforms them all) by that very precise operation which I have called interpellation or hailing...(..)... the hail rings out: 'Hey, you there!' One individual (nine times out of ten it is the right one) turns round, believing/suspecting/knowing that it is for him, i.e. recognizing that 'it really is he' who is meant by the hailing. But in reality these things happen without any succession. The existence of ideology and the hailing or interpellation of individuals as subjects are one and the same thing. I might add: what thus seems to take place outside ideology (to be precise, in the street), in reality takes place in ideology.

(Althusser, 1970, s. 40 – 41)

Det vigtigste her er, at spørge til, om det virkelig er tilfældet, at ved at respondere på et *kald*, nødvendigvis betyder, at man *allerede* er subjektiveret til en ideologi? Næsten alle ville kunne nikke gendkendende til, at man går på gaden og pludselig er der en der råber 'hallo', 'hey', 'halløj' etc. meget spontant reagere man på sådan kald, men er vi dermed hidkaldt til noget *bestemt*?. Der synes at være et skridt mellem *kaldet* og *indholdet* af kaldet. Det der sigtes imod her er, at der er *kaldet* og

så er der *viden*. Er det ikke præcist sådan, at når nogle kalder på en, eller bare kalder, så er der altid en åbning, et øjeblik hvor man tænker: "*hvad vil du mig?*", eller "*hvad har jeg gjort*" eller lignende? Dvs. at det er meget muligt, at kaldet/interpellationen er nødvendig for ideologisering, men kaldet er ikke gennemskueligt umiddelbart, man kan allerede føle sig udsat og skyldig, selv hvis man er sikker på, at man er uskyldig. F.eks. kan man sidde i bil, og politiet kører bag en, så kan det afgive svar som: "*hvad laver de her, vi har jo ikke gjort noget?*". Man kunne sige, at fornemmelsen af en udefinerbar *skyld* kommer før forsikringen om *uskylden*. Angående at lytte og adlyde skriver Dolar: "*At lytte er "altid-allerede" en form for lydighed: Så snart man lytter, er man allerede begyndt at adlyde.*" (Dolar, 2019, s. 110). I tråd med Althusser, så er det at respondere, at lytte til interpellationen en form for eftergivenhed, men igen, denne lytten er umiddelbart ikke fyldt med svar, tværtimod – det er netop denne uigennemtrængelighed, der er *ideologiens kraft*. Det er det der på den ene side er, der er limen i ideologier/identifikationer f.eks. signifianten Danmark i DF's ideologiske univers, er *svaret* på alle løsninger, men kun fordi, at der hos dem er *mere i Danmark end bare Danmark*. Det der er mere i Danmark end Danmark, er umiddelbart ikke til at sætte fingeren på. Dette *ubeskrivelige* sted ved enhver form for ideologi, er dog ikke kun sted for en ideologisk fæstelse (caption/fiksering), det er også samtidig stedet for et grundlæggende spørgsmål, rettet mod dette sted – *Che vuoi?*:

Det spørgsmålstegn, der rejser sig over 'fæstelse'-kurven, vidner således om en vedholdende spalte mellem udsagn og budskab: På udsagnets niveau siger du sådan og sådan, men hvad vil du sige med det?...(..)... Du kræver noget af mig, men hvad er det egentligt, du vil? (Zizek, 2010, s. 160)

Man kunne sige, at dette spørgsmål dukker op, både med hensyn til ikke at have noget *indhold til kaldet*, men også hvor *kaldet ikke helt kan gennemskues i indholdet*. Alt i alt, må det siges, at det netop er dette *ekstra* til identifikationen/ideologiens eksplicite tekst, der gør enhver komplet lukning af en ideologi/identifikation umulig, men igen det er også det, der gør en ideologi mulig. det er et "hul" i enhver ideologi, enhver personlighed, om man vil. Det er en blindgyde for enhver symbolsk "struktur". Det er netop til denne blindgyde, at en identifikation/ideologi er *svaret*:

The ideological identification by means of which I assume a symbolic mandate and recognize myself as the subject of power takes place only as an *answer* to this

impasse...(..)... the ideological recognition in the call of the Other is the act of identification, of identifying oneself as the subject of the public law, of assuming one's place in the symbolic order; whereas the abstract, indeterminate 'guilt' confronts the subject with an impenetrable call that precisely prevents identification, recognition of one's symbolic mandate. (Zizek, 1994, s. 61)

Subjektet er således *ikke* det determinerende indhold, f.eks. beskrivelser, egenskaber, karaktertræk, det som ofte betegnes som "personlighed", men det X der kommer *oven på, som ikke rigtigt kan designeres og hvor viden mangler*. Uanset om man ved, at man ikke rigtig ved det, eller om man referer til 'mand', 'kvinde', 'Danmark' etc. som det sidste stop, så er denne viden i sidste ende også baseret på en *ikke-viden*. "spørg mig ikke, sådan er det bare". Der er således en form for plus-minus konstellation i forholdet mellem subjektet og den Anden og subjektet og sig selv. Den Anden er her begrebet for den symbolske orden, forstået som en forstilt *enhed/sum*, af alle signifikanter bundet i en helhed, et væld af signifikanter som er Lacan kalder 'the field of the big Other, hvor: "the battery of signifiers" (Lacan, 1969, s. 13 – 14). Dette felt af signifikater, bliver som sagt bundet sammen af en signifiant over alle signifikater, der konstituere, eller samler alle de andre til en helhed. Denne signifiant kan indikere en *exces* over indholdet (som f.eks. med håndværkerseksemplet), eller denne kan komme til at mangle. Vi har altså at gøre med et subjekt, som har et excessivt eller manglende forhold til den Anden, eller til sig selv – en viden der kan *blive væk*, eller som *over-repræsenteret*. Subjektet er korrelativ til denne over-repræsentation eller mangel, men det er også det der forholder sig til denne mangel eller *exces*. Det er også relateret til det Lacan adskiller som værende subjektet af det sagte og subjektet for udtalelsen: "We can try to begin here with the strictly linguistic definition of / as signifier, where it is nothing but a shifter or indicative that, qua grammatical subject of the statement, designates the subject insofar as he is currently speaking. That is to say, it designates the enunciating subject, but it does not signify him." (Lacan, 2006, s. 677). Ganske simpelt, så er der ingen signifikant for udtalelsens subjekt, det er en signifiant alle benytter sig af, når de taler. Der er ingen der tilhører "jeg", alle kan benytte sig af den, men den siger intet om, hvem eller hvad der taler. Det er nok det, der er genstand for irritation, når folk taler i tredje person f.eks. i stedet for at sige "hold lige mund, jeg taler lige", så siger jeg "hold lige mund, Dennis taler lige". Det utålelige og endda komiske ved dette er, at man således *evakuerer sig selv* og placerer sig selv et *andet sted*, hvor man eleverer sig selv til den Store Andens niveau (den symbolske højere orden), til et sted, hvor jeg ikke kan røres, men hvor jeg samtidig er indskrevet med størst sikkerhed og er lokaliserbar via navn og autoritet. Men ligeså interessant er det den anden vej rundt, nemlig det anti – reduktionelle, det aldrig at være fanget i et navn eller en beskrivelse. Denne operation er en langt

mere udbredt og accepteret *evakuering*. Her er drejer det sig om, aldrig at blive fanget i sin egen udtalelse, eller fanget i den Andens udtalelse om *mig*. F.eks. var der et par artikler fra 2019, angående en diskussion omhandlende opfattelsen af den pædagogiske kvalitet og normering i daginstitutionerne, at forældrene havde svaret i en undersøgelse, at de var tilfredse med tingenes tilstand, men hvor pædagogerne ikke var tilfredse. Den første artikel hed: "hvorfør maler pædagogerne fanden på væggen, når børnene og forældrene er så glade" (Burhøj, 2019, Berlingske), som pegede netop på denne undersøgelse. Den anden artikel kom lidt over en uge senere, hvori det blev gjort klart, at de (forældrene) ikke ville stå inden for denne præmis: "Vi køber ikke den præmis. Forældrene er en aktiv part, der ikke kan reduceres til en Rambøll-undersøgelse" (Gomez & Kyndesgaard, 2019, Berlingske). Artikeloverskriften hed da også "Vi forældre vil ikke reduceres til en tilfredshedsundersøgelse, tak". Uden at bevæge os ud i nogle interessante aspekter af disse artikler, så kan vi tydeligt se, at selv hvis man har afgivet et svar på, at man "er tilfreds", så vil man ikke "tages for til indtægt for denne udtalelse", da man ikke vil/kan reduceres til dette. Pointen er således, at dette er *evakuering*, der er kendetegnet på subjektet. Det er altid et andet sted, et sted som ikke kan indfanges, et sted som ikke kan udtales, og som *aldrig bliver tilfreds*. Det samme kan siges at gøre sig gældende i debatter angående *reduceringen* af mennesket til materialisme/fysikalisme. Enten er sindet *ikke andet* biologi/hjerne/materie, som må kæmpe mod enhver dualisme, som F.eks. Daniel Dennets bevidsthedsteori, som tager udgangspunkt i, at bevidsthed har en "biologisk base" (Dennet, 1992, s. 24), og at hans projekt går ud på, at: "I adopt the apparent dogmatic rule that dualism is to be avoided *at all cost*" (Ibid., s. 37). Eller også har vi en anti-reduktionistisk tilgang til spørgsmålet om menneskets "mystiske bevidsthed", hvor menneskets unikke oplevelser ikke kan reduceres til flad "afsublimeret" materie. Her optræder ofte argumenter, som pointerer, at bevidstheden ikke er hjernen, men *har* hjerne, som et medfølgende organ: "To have a brain, on the other hand, is to have a certain kind of bodily organ or part...(.)... consciousness is not something the brain achieves on its own...(.)... I deny in short, that you are your brain...(.)... To have a mind, though, requires more than a brain. Brains don't have minds; people (and other animals) do." (Noë, 2009, s. 10). Der skal ikke her gøres en større undersøgelse ud af, hvad bevidsthed er osv. Det, der er fokus her er, at ved den reduktionistiske tilgang har man et enhedsprincip, som må holde tvetydigheder, fordoblinger og mangler på afstand for enhver pris, og ved den anti-reduktionistiske tilgang, gælder det om, at forvarer et velkendt slogan "you cannot reduce me to it" – som slår på menneskets *unikke* status, som *ikke bare er biologi*, det er noget *mere*. Hos reduktionisterne er *det selve reduktionen, der genererer en mer-værdi* – reduktionen og afmystificeringen er ikke et "tab" for dem, især ikke for Dennet: "When we understand consciousness – when there is no more mystery – consciousness will be different, but there will still

be beauty, and more room than ever for awe. ” (Dennet, 1992, s. 25). Ikke nok med, at mysteriet om bevidstheden forsvinder, det giver netop adgang til endnu mere skønhed og plads til ærefrygt/respektindgydelse (hvilket minder utrolig meget om kants sublimering af moralloven) – mere *nydelse*.

Pointen er her, at illustrere, at subjektet er det x, der producere mer-værdi, forskydelser, og mangler i enhver gældende struktur. Det er netop dette *ekstra*, der vidner om en indikation om, at subjektet er ”tilstede”, enten som manglende eller, som overrepræsenteret. Som der blev nævnt tidligere, så er egoet ikke subjektet, subjektet er det der er udtrykkes i egoet *mere* end egoet (superego), eller det der er i egoet mindre end egoet, manglen. En sidste illustration via Kirkegaard, ville kunne hjælpe med at negle denne pointe fast:

Naar saaledes den Herskesyge, hvis løsen er ”enten Cæsar eller slet intet”, ikke bliver cæsar, saa fortvivler han derover. Men dette betyder noget Andet; at han, just fordi han ikke blev Cæsar, nu ikke kan udholde at være sig selv...(..) Dette selv, der, hvis det blev Cæsar, havde været ham al hans lyst, i en anden Forstand foriøvrigt lige saa fortvivlet, dette selv er ham nu det utaaleligste af Alt. (Kierkegaard, 2011, s. 22)

Man kunne læse denne, som en gentagelse over det fermøse: ”Gift Dig, Du vil fortryde det; gift dig ikke, Du vil også fortryde det” (Kierkegaard, sks.dk). Det der skal drages frem her er, at subjektet er konstitutivt *utilpasset*. Det søger mod det den absolutte *enhed*, enten i sammensmeltningen mellem subjekt, ego og mandat (Cæsar), eller en harmonisk sammensmeltet enhed i ægteskabet. Denne idé om handlende det komplette/enheden etc. er ikke andet end en fantasi, en fantasi vel at mærket, som subjektet selv modsætter sig i sin fuldførelse – subjektet stritter imod, kan aldrig tilfredsstilles, selv hvis man agerer ”som om” man tror på det. Subjektet er en art ”too much – too little”. Det man ikke ved af, er præcis dette: at man saboterer, sine egne drømme. Subjektets udsigelse har kun adgang gennem subjektets udsagte (Den store Anden), men subjektet er ikke denne Anden, subjektet er *manglen i den Anden* (Den sociosymbolske tekst/orden).

Mladen Dolar skriver på et tidspunkt, at Lacans spejlstadie teori, kunne formuleres som et valg ”either the mirror phase or the cogito” (Dolar, 1998, s.) Enten er du for det filosofiske tænkende jeg,

eller også er du for nødvendigheden af, at du er fanget i en ego-formation, uden for dig. Det komiske ved dette eksempel er, at det skal illustrere et *umuligt valg* – tænk eller fremmedgør dig! der er ikke noget cogito uden fremmedgørelsen, men det er dermed ikke det samme som at sige, at det er det *samme*. Du er *allerede* fremmedgjort, i det at tænke, at *det oprindelige er gået en tabt*, at subjektet er manglende, eller uigennemtrængeligt for en selv. Man må først indlemmes i det symbolske *før*, at der i grunden er tale om et subjekt. Det betyder også, at subjektet ikke *kun* er *mangel*, *negativitet* eller *mer-værdi*, det er grundlæggende *splittet* – splittet mellem subjektets rene negativitet, og en minimal form for symbolske *forankring*, som danner en *egoformation*, som holder Den store Andens *blik* på behørig afstand.

Det Lacanianske subjekt er delt, gennemstreget, identisk med en mangel. Den mest radikale dimension af den Lacanianske teori ligger imidlertid ikke i denne indsigt, men i opdagelsen af, at den store Anden, den symbolske orden i sig selv, også er *barré*, gennemstreget af en fundamental umulighed struktureret omkring en umulig/traumatisk kerne, om en central mangel ...(..)... Det er altså lige netop denne mangel hos den Anden, der sætter subjektet i stand til at opnå en slags af-fremmedgørelse i den Anden. (Zizek, 2010, s. 172)

Subjektet er således splittet mellem manglen som subjektet er, og den symbolske orden. Det er måske derfor ikke *nok*, at designere subjektet, som noget der er forholdsvis sjælden – subjektet af sandheder, som man er "kaldet til", og som giver subjektet sin *udødelige* status, som Alain Badiou har tendens til at gøre (Badiou, 2012, s. 40). Måske man bedre kunne sige som Zupancic: "*Not only are we not infinite, we are not even finite*" (Zupancic, 2008a, s. 53). Man kan læse dette som en variation over menneskets materielle eksistens og dets symbolske eksistens, hvor det materielle/biologiske er *mærket* med en mangel, som det har til fælles med det symbolske. Der er et hul/en mangel i det materielle og det symbolske – dette har de tilfælles. I forhold til det infinitte, som ofte i historien er blevet kaldt, sjæl, ånd, gud etc. skal rigtig nok kædes til et *hul/ikke-viden/mangel*, som er subjektet, men derfra kan vi ikke slutte til dets *væren infinit* – det er netop kendetegnet, at det *er en ikke-væren*, eller mere præcist, *en mangel på væren*. Som nævnt tidligere, så er subjektet genkendeligt i det *excessive* og det *fraværende* – subjektet hos Badiou, eksempelvis, har ofte status af en excessiv insisteren et imperativ, som ikke tåler at blive forrådt: "A crisis of fidelity is always what puts to the test, following the collapse of an image, the sole maxim of consistency (and thus of ethics): 'Keep going!' keep going even when you have lost the thread, when

you no longer feel 'caught up' in the process" (Badiou, 2012, s. 78 – 79). Det skal ikke her fornægtes, at dette selvfølgelig er en del af det at blive subjekt, men at denne formation nedprioritere *subjektet som splittet og mangel*.

Pointen er at illustrere det slovernerne og Lacan kalder *kastration*. Kort fortalt, så er kastration det at indgå i en symbolsk orden, på betingelse af, at man afgiver fuld subjektiv frihed. Det er et hypotetisk tvunget valg. Det er ikke et valg man så at sige får, det er kun noget man kan forstille sig retrospektivt. Dvs. man er *afskåret* fra *noget* ved indgangen til denne orden. Dette *noget* er på sin vis subjektet. Det er ikke noget bestemt, andet end en mangel, en mangel på fuldstændighed, det er indikationen af ufuldstændighed, et mystisk manglende X. Det at blive et talende menneske i en symbolsk orden, indebærer, at noget bliver sorteret fra, noget der ikke kan erkendes. Man kunne også sige, at erkendelsen *af subjektet selv*, er *manglende*.

Apropos imperativ, tilbage til Kant. For et det ikke sådan man må forstå kants skelen mellem fænomenale empiriske beskrivelser af subjektet, kontra subjektet tout court? Hos Kant kan man med god grund sige, at subjektet både kan opfattes som en *enhed*, det *ubetingede* bag det betingede, men Kant siger også, som nævnt, at vi ganske enkelt ikke kan sige noget/vide noget om dette subjekt, at viden om den ubetinget mulighedsbetingelse er *manglende* – at grundenes grund forbliver uigennemtrængelig for os. Adrian Johnston påpeger, at kritikken rettet mod Kant, angående hvad hans kritikere anser, som det totale, monistiske og absolutte subjekt hos Kant, er falsk:

Kant's entire point is that self-consciousness is, if one can put it this way, unable to catch its own tail. Reason leads one to necessarily conceive of oneself as a permanent, enduring ipseity; the constant inhering of the quality of "mineness" to all acts of consciousness foists a "necessary illusion" of subject-as-substance on consciousness...(.)... The pure "I think" is impossible to encounter or "know" except through the mediation "I think x". In a sense, for Kant, pure thinking being is an unknowable blind spot, something analogous the *ding an sich*. (Johnston, 2005, s. 84)

Vi har således et subjekt, som ikke kan redegøres for, som ikke kan kendes i-sig-selv, men kun kan tales om gennem det symbolske via empiriske egenskaber eller symbolske karakteristika. Der er en mangel på komplet gennemskuelighed, som præger subjektet. Her kan man enten "illusorisk" tro på en enhed, der *må være der*, eller acceptere, at svaret på hvad subjektet er, er fraværende. Ifølge overstående, må vi konstatere, at: "*there is no process, and no structure, without a subject.*" (Dolar, 1998, s. 13)

Subjektet er objekt – Den ydre og det indre

- *I dette afsnit vil der blive analyseret på, hvad forholdet er mellem subjekt og objekt i forhold til overstående. Dette skal være med til at udvikle en bedre forståelse for subjektets mulighedsbetingelse for at få stress, og udvikle en bedre forståelse for forholdet mellem subjekt, struktur, verden og objekt, der skal tackle den kognitive forståelse og den konstruktivistiske forståelse af menneske og stress i de efterfølgende afsnit.*

I det overstående citat i forrige afsnit så vi, at Adrian Johnston påpeger at Kant drager en parallel mellem subjektet som et ukendt X, men også verden *an sich*, som et ukendt X. Det er det klassiske kantianske skel mellem fænomenal verden og subjekt, kontra noumenal verden og subjekt – men hvordan hænger de egentlig sammen? Når Zizek påpeger, at subjektets årsag er objektet (Zizek, 1994, s. 32 – 33), hvad indebærer dette og hvilken forståelse af stress afstedkommer af denne formulering?

Som der blev nævnt tidligere i forhold til *kastration*, så indebærer dette, at subjektet via subjektivering får en plads i det symbolske, men *mister* adgang til sin egen forudsætning – man mister total transparent selvindsigt. Men subjektet mister *også/derfor*, absolut adgang til "verden" som værende transparent – verden i-sig-selv. Det skal her understreges, at der her ikke er tale om, at verden og subjektet *ville kunne gennemtrænges og ses for hvad de virkelig er*, hvis bare man ikke var kastreret/forhindret – det er netop denne operation/forhindring, der *gør* at man *tror*, at man kan

opnå fuld indsigt, at man kan undgå kastration. Denne operation påfører subjektet en ikke-selvindsigt, og den påfører "verden"/det symbolske en uigennemtrængelighed, men den producerer også et *objekt*, nemlig det der i Lacainansk terminologi kaldes *object petit a*. Kastration producerer dette objekt, men i samme hug, kunne, man sige, producere den symbolske kastration en *mangel af dette objekt*. Dette objekt er korallativ til *manglen eller mer-værdien* i den symbolske orden: It is in this *place of this gap* or negativity that *appears the sur-plus-enjoyment* which stains the signifying structure." (Zupancic, 2017, s. 42). Det altså i manglen, i negativiteten, i inkonsistensen, at *nydelsen dukker op som et problem, mangel, eller mer-værdi*. Denne idé om en manglende signifiant eller objekt, som ville kunne opfylde alle ens forhåbninger, kommer på baggrund af, at man netop er kastreret, at man er *afskåret fra jouissance* (absolut nydelse/frihed): "Object *a* is the always-already lost object of desire, a desire whose mantra is *ce ne'est pas ca...(..)*... The Law merely makes it seem as if the Real Thing of drive is lost because of an external prohibition, thereby masking the *object a* effect whereby *das Ding* is inevitably eclipsed by virtue of the internal dynamics of *Trieb*." (Johnston, 2005, s. 280). Loven som Johnston taler om her, er selvfølgelig den symbolske ordens forbud og påbud via kastration, som subjektet antager som en forhindring i at opnå fuld tilfredsstillelse, fuld indsigt i *das ding an sich*, eller fuld indsigt i subjektet. I tråd med Kant, kan man sige, at *verden i sig selv og subjektet i sig selv*, er afskåret fra at blive *afsløret*, på grund af *objekt a*, men objekt *a* er ikke noget andet end *mangel på fuldbyrdelse*. Den interne dialektik i objekt *a*, forhindrer fuldbyrdelse, da en fuldbyrdelse ville fjerne *nydelse* og ikke give *absolut nydelse*. Man kunne sige, at det at være forhindret *er at nyde*. Enkelt formuleret, så er objekt *a* splittet mellem *begærets objekt og begærets objekt årsag*. Objekt *a* er ikke et objekt (f.eks. en bil), men *det der er i bilen mere end bilen*. Man kunne sige, at begærets objekt årsag *er at begære*. Dvs. begærets mål er dets sigte, nemlig at *blive ved med at begære* – at begæret gentages og reproduceres. Når man i mål, så mister man også objektet. Tænk på de adskillelige sportsudøvere, der efter endt elitesport render ind i en depression eller lignende – disse har netop mistet objektet, ved at nå i mål: "Driften opnår det tilsigtede uden at nå målet" (Dolar, 2019, s. 108), for så vidt, at man ikke når målet.

Subjekt, som nævnt tidligere, er derfor af samme karakter som objektet. De er begge splittet mellem de materielle egenskaber og de signifianter, der symboliserer deres *karaktertræk*. F.eks. smuk, elegant, stærk, robust etc. Men de er også splittet mellem disse adskillelige signifianter og *signifianten* (mester signifianten) – den der altid er mere end indholdet, eller manglende i forhold til indholdet. De også begge kendetegnende ved *det der er i det materielle/biologiske mere end det*

materielle/biologiske. Gennem kastration, antager man symbolske mandater (f.eks. kvinde/mand/soldat/advokat etc.) som angiver hvilke objekter og signifikanter, der er attraktive, og derfor også hvilke objekter og beskrivelser, som er genstand for ens begær. Begæret er netop det mystiske X – det man begære, uden at kunne gennemskue hvorfor. Gennem bestemte symbolske mandater, lærer man at begære på en bestemt måde, og med blik for bestemte objekter, men det der det magiske x, det ukendte, der er i mig mere end mig, eller det der er i objektet mere end objektet, som giver (objektet og subjektet) dets værdi.

Man kan i kantianske termer sige, at verden-i-sig-selv (objektet som sådan = X) bag den fænomenale fremtrædelse, er korellativ med apperceptionen (subjektet som sådan = X), som syntese for forstanden. Subjektet er derfor korellativ eller identisk med objekt a: ”

Det der i den forstand, at (signifiantens) subjekt og (det fantasmatiske) objekt, også hos Lacan, er korellativ eller ligefrem identiske: subjektet er tomrummet i den Anden, og objektet er det ubevægelige indhold, der udfylder dette tomrum – hele subjektets 'væren' består således i det fantasmatiske objekt, der udfylder dette tomrum. (Zizek, 2010, s. 250).

Det skal selvfølgelig ikke forstås således, at subjektet *er* en bil i materialistisk forstand, men at subjektet *er det i bilen, som er giver dets mer-værdi*. Det klassiske skel mellem subjekt og objekt, som har og er genstand for en masse problemer og debatter, afhænger ikke af hvorvidt om en ting adskiller sig fra mennesker, eller om de ”virkelig findes ude i verden”, men om hvilken plads objektet indtager i subjektets *fantasmatiske* univers. Man kan sige, at på baggrund af en grundlæggende negativitet/mangel/hul i det symbolske, er der signifikanter og objekter, der er mere ”*virkelige*” end andre objekter, og det er netop hullet i det symbolske, som afstedkommer imaginære fantasmer, som fortæller, hvordan symboler skal forstås og begæres. F.eks. kan man tage signifikanten 'Mand' – denne afstedkommer en masse imaginære ideer om, hvad det vil sige, at være en ”rigtig” mand (eller kvinde for den sags skyld). De billeder, hvori jeg ser mig selv som en rigtig mand (f.eks. en fysisk stærk muskuløs mand, med skæg), er det billede, hvori jeg ser tiltalende ud for mig selv *i den Andens øjne*. (jf. forskellen mellem ideal-jeg og jeg-ideal). Formuleringen ”en rigtig/ægte mand” er ikke andet end den fantasmatiske mer-værdi, der *gør* en ting ”*virkelig*” – det virkelige er her direkte sammenfaldende med fiktionen. Lacan skriver:

How, subsequently, we will define *reality*, what I called earlier the *ready-to-wear the phantasy* (*le prêt à porter le fantasm*), namely, what constitutes its frame and we will then see that reality, the whole of human reality, is nothing other than a *montage* of the symbolic and the imaginary - that the desire, at the centre of this apparatus, of this frame, that we call reality, is moreover, properly speaking, what covers - as I have always articulated - what must be distinguished from human reality, and which is properly speaking the *real*. (Lacan, 1966, s. 6)

Dette skal forstås således, at virkeligheden som sådan antager karakter af at fremtræde som værende fantasmatisk, I den forstand, at ting, personer, begreber etc. optræder for os som værende fantastiske, begærende, mystiske, forfærdelige osv. Det der knytter subjektet med objektet, er en *ramme*, som holder *objektet som Reelt* i en "armslængde" er den fantasmatiske ramme. Objektet er det der sætter begæret I gang (det objekt, der er magisk i objektet), som subjektet lokkes ved. Men objektet som sådan, som Reelt i den forstand, at det er *ren mangel/negativitet* er på ingen måde *behageligt*, men nærmere overvældende/skræmmende/angstprovokerende/kvalmende. F.eks. kan man tage true crime og gysergenren, som er kerneeksempler, som arbejder på at dyrke dette: Når man ser true crime, ser man selvfølgelig en masse eksperter udtale sig, men ind imellem får man billeder fra afskåret lig og horrible billeder af gerningssteder. I gysergenren er det lidt den samme struktur. Der er en ukendt morder/monster løs, som ingen kan se, men som altid kan dukke op. Pludselig bliver man overrasket, og overgrebet finder sted, eller monsteret viser sig, hvilket fremprovokerer en skrækindjagende reaktion. Negativiteten som sådan kan også bare være *ubehagelig stilhed* – det, at der burde være noget (lyde), men hvor der pludselig er *intet*. Dette betyder ikke, at der ikke er noget, det betyder *at der mangler noget*, nemlig *at de ikke mangler noget*. Fantasien er det der dækker over, eller/og arbejder på denne mangel negativitet. I vores normale hverdag, er vores realitetssans baseret på en sådan fantasmatisk iscenesættelse:

We can see clearly how fantasy is on the side of reality, how it sustains the subject's 'sense of reality': when the Phantasmatic frame disintegrates, the subject undergoes a 'loss of reality' and starts to perceive reality as an 'irreal' nightmarish universe with no firm ontological foundation. (Zizek, 1997, s. 66)

Dette er fordi:

It is the famous Lacanian *objet petit a* that mediates between the incompatible domains of desire and *jouissance*...(..)... The *objet petit a* is not what we desire, what we are after, but, rather, that which sets our desire in motion, in the sense of the formal frame which confers consistency on our desire...(..)... *objet petit a* as the cause of desire is nothing other than this formal frame. (Ibid., s. 39).

Ganske enkelt, kan man sige, at den fantasmatiske ramme, danner en afstand til *Jouissance* (enjoyment), som ikke er medieret af en fantasi. Eller fantasien holder negativitet som sådan på afstand – også det Lacan kalder "det Reelle" i overstående citat. For at subjektet ikke overvældes, må der optræde en fantasmatisk formation, der mediere mellem subjektet og objektet (objekt a som Reelt bag fantasien). Objekt a som 'cause of desire', er præcis det der sørger for dette. For at subjektet kan bevare sin realitetssans, må de via egoformation og fantasmatisk ramme, holde afstand til det Reelle/Jouissance/Negativitet. Man kunne også sige, at ego'et (jeg-idealet) holder sin afstand til det sted, hvorfra det er konstitueret, nemlig Ideal-jeget - blikket hvorfra jeg ser verden og mig selv på en bestemt måde – den Store Anden.

Kognitive subjekter: subjektet som forvrænget eller subjektet som balance

- I dette afsnit, skal der tages udgangspunkt i den overstående analyse af struktur, subjekt og objekt. Der vil blive analyseret på henholdsvis den kognitive, den metakognitive og en art strukturalistisk tilgang til stress. Dette skal hjælpe til, at for øje på, hvor de forskellige tilgange krydser hinanden og afviger fra hinanden, hvilket skal gøre, at der dannes et overblik over, hvori deres terori bunder, og hvor der kan opstå problemer.

Som vi så tidligere, så antager kognitionspsykologien, at grunden til, at mennesket lider mentale kvaler er, at de har dannet sig *uhensigtsmæssige skamata*, der er af *negativ karakter*, som enten er

overvurderende eller *undervurderende* i forhold til sagen, eller *tingenes tilstand*. Det blev også nævnt, at i individets samspil med omgivelserne, må det hævdes, at der "må være nogle ordnede kognitive strukturer og processer i individet" (Mørch & Rosenberg, 2005, s. 19). Det blev også nævnt, at nogle skemataer *forvrænger* subjektets læsning af et forhold, og at dette er grunden til at man har *dysfunktionelle adfærd og tænkning*, hvilket er ophav til mentale forstyrrelser.

Det første man selvfølgelig kan problematisere, er at spørge til, hvor disse skemaer kommer fra? Der bliver nævnt, at: "Det formodes inden for den kognitive retning, at medfødt tidlig erhvervet sårbarhed på et eller flere områder afspejler sig i tænkning, følelsesliv og adfærd:" (Ibid., s. 23). Eller: "Skemaer antages at dannes hele menneskets udvikling igennem, mest intensivt i barndommen. Visse skemaer stabiliserer sig og kan være svære at påvirke." (Kåver, 2007, s. 99). Kort sagt, det vides ikke, men det tyder på, at der sker noget i barndommen, som danner skemaer, som er basale, hvorigennem man læser verden, men også at andre skemaer forandre sig gennem livet. Dvs. der er skemaer der er ubestemte og meget bestemte skemaer, som ofte omtales som *rigide* skemaer. Som nævnt i redegørelsen, så er rigide skemaer ophav til fordomme, dysfunktionel tænkning og adfærd, og derfor også til mentale lidelser. Der sker altså *noget* i barndommen, hvorpå en person danner skemaer, og desto mere rigide de er, desto mere påvirker de en læsning af et forhold, som derfor bliver forvrænget: "Hos psykiske raske personer er den tænkning, der opstår spontant i situationen, mere eller mindre afpasset denne." (Mørch & Rosenberg).

Der tales rigtigt meget om individets skemataer og dets læsning af verden, men det bliver aldrig stadfæstet, hvad de *ydre forholde er*, som en *tænkning* eller *skemata kan være adækvat med*. Sagt på en anden måde, der må være en målestok for, hvad der kan læses som adækvat, der må være en *ydre orden*, men der bliver aldrig talt om denne. Men kan læse noget forkert/dysfunktionelt, via overgeneralisering eller undervurdering, men hvordan læser man så en situation adækvat, hvordan er ens *tænkning i balance med tingenes tilstand*? Og er et psykisk raskt menneske, så et menneske uden skemata? Eller er det psykisk velfungerende menneske et menneske med et skemata, der er identisk til de ydre forhold?

På den ene side har vi *strukturer i individet*, som enten hævdes at være Chomskiansk (universelle sproglige strukturer hos mennesket), hvilket kan betyde, at skemata er det, der *forvrænger* det *oprindelige universelle sprogstruktur*. Eller også må man hævde, at der er en struktur *udefra*, som

ens individuelle *skemata forvrænger*. Den sidste løsning vil være, at undgå en af disse og hævde, at *noget* er arvet (genetisk), andet er miljø – men dette ændre ikke på, at der stadig er tale om, at det *arvelige og/eller miljømæssige er forvrænget*.

Det vi vil argumentere for, er at: Ikke nok med, at individets skemata er forvrænget, det er *den ydre orden også* og at det er *derfor*, at subjektets skemaer kan være forvrænget. Ydermere kan vi sige, at der faktisk slet *ikke er sådan en ydre orden*, hvilket er grunden til, at man danner skemata i første omgang. Det vil derfor også sige, at ligeså vel, som der ikke er en struktur uden subjekt, ligeså vel er der ikke en struktur uden skemata, og ej heller skemata uden subjekt.

Som nævnt tidligere, så er subjektet homologt med en *mangel eller excess* i strukturen. Denne mangel, som først indikeres ved kastration, er *nødvendig ej tilfældig eller forkert*. For at blive indlemmet i det symbolske, må der indikeres forbud og påbud, noget må *sorteres fra eller udelukkes*. Det er ikke eksplicitte forbud eller påbud, som er det mest interessante og vidtrækkende i forhold til kastrationen. Det er mere *kastrationsoperationen selv*, der skaber sin egen ikke-viden/mystik: Dvs. at det er indstiftelsen af den symbolske lov/orden som sådan, der er mystisk og som mangler et ordentligt grundlag – en meningsgivende *causa sui*. Zizek påpeger, at i forholdet mellem kastrationen og *det tabte objekt* (begærsobjektet), er objektet ikke forlagt *udenfor* det symbolske: *"lamella, the "undead" object, is not a remainder of castration in the sense of a little part which somehow escaped the swipe of castration unscathed, but, literally, the product of the cut of castration, the surplus generated by it."* (Zizek, 2006, s. 123). Sagt på en simpel måde, så er det ikke så meget det eksplicitte forbud, som f.eks. hvis man siger til sin søn "drengene leger ikke med dukker", der er genstand for den mest markante ikke-viden. Det er ikke udelukkelsen af det specifikke objekt "dukke", der bliver til det mytiske objekt, som jeg ikke må få, det er mere den pågældendes *udsigelse*, der siger *mere end hvad den siger*. Faderen eller moderen, eller hvem end det kunne være, der gør objektet forbudt, afslører i udsigelsens subjekt, hvor de står i forhold til det udsagte. Det er selve det, at Deres begær markeres og dette sted, dette begær er mystisk. Ingen *ved* hvorfor, at personen (faderen/moderen) begærer dette – derfor er det både en gåde for barnet *og for den voksne*. I denne forbindelse kan vi tage Zupancic' formulering, angående børn og seksualitet og de "enigmatiske signifianter", som børn støder på i mødet med og blandt de voksne:

The unconscious thus enters our horizon as the unconscious of the Other; it does not start with the first thing we repress, it starts (for us) with repression *as the signifying form* pertaining to discursivity as such. (Zupancic, 2017, s. 10 – 11)

Det første vi kan sige i forbindelse med dette citat er, at det udelukker alle mulige ideer om, at det "Mystiske ubevidste", skulle være noget udenfor, under eller bagved det symbolske. Det ubevidste er intet andet end det symbolskes mangel eller mer-værdi. Det er en ikke-viden midt i det meningsfulde. Det er simpelthen et meningstomt sted, som er fyldt med mening, men som ingen kan gøre rede for.

Det vi vil frem til her, er at fortrængning eller *forvrængning*, ikke sker på grund af, at individet bringer *forvrængningen* med sig, og lægger det *ovenpå* (overdeterminere) tingenes neutral faktiske forhold, men at det symbolske netværk *allerede er forvrænget* – der er ikke en verden som er diskursiv neutral, den er allerede forvrænget grundet ikke-viden/nydelse, hvorpå det symbolske hviler. Vi ved ikke hvorfor vi gør som vi gør, hvorfor vi nyder som vi gør, og dette sted for manglen på denne viden, er stedet for subjektet og dets forhold til begærsobjektet. Vi nyder, fordi vi ikke ved, kunne man sige. Som barn antager man på en måde, at *Den Anden ved* – de voksne ved besked, at de ved hvorfor og hvordan man gør, at svaret ligger derude, hos dem eller et andet sted. Men det er netop det de ikke ved. i punktet for denne ikke-viden, der hvor noget er mystisk, excessivt eller lignende dukker op, på dette *dannes der en fantasmatiske ramme*. Vi kunne således sige, at ideen i kognitionspsykologien omkring skemata kan sammenlignes med 'den slovenske skole' og Lacans fantasmatiske ramme. Vi kan sige som tidligere, at på stedet for det symbolske sammenbrud, der hvor manglen optræder, der hvor excessive eller antagonisme karakter, *dukkes der et objekt op*, som *subjektet* får et "forhold" til, gennem en fantasmatiske ramme. Dette er som sagt tidligere "Che vuoi?" – hvad vil den Anden mig? Hvorfor siger de det? Hvad vil hun/han? Objektet (driftsobjektet), den Andens begær, er det der sigtes efter, spørges til, undersøges osv. Omkring dette, dannes der et fantasme, som svar på den Andens begær.

I kognitionspsykologiens teori, er der fem skema typer, der kan aktiveres i en given situation, alt efter situation: kognitive konceptuelle, fysiologiske, affektive, motivationelle og adfærdsmæssige skemataer. Det vigtigste er det kognitive konceptuelle skemata, men for at disse kan blive "aktiveret", må der endnu en skemata-funktion træde til, som kaldes orienterende skema, som

indskrives, mellem en situation og aktivering af et modus. (Mørch & Rosenberg, 2005, s. 26 – 27)

Modus referer til en samling af skemata, der operer sammen. Et orienterende skema: "er udtryk for personens spontane undersøgelse af, hvilken overordnet mening ensituation kan tilskrives og dermed, hvilke skemata og hvilket modus, der er relevante" (Ibid., s. 27). vi har altså 5 skemata, der styres af et modus (sammenkobling), som aktiveres ved brug af et orienterende skema, som fungerer som en form for "kognitiv mapping". At kortlægge kunne måske forstås som sætninger, a la "jeg skal lige finde ud af hvor jeg står i alt dette", "jeg må lige orientere mig", "jeg skal lige placere mig", "hvor er du i alt dette" etc.

Hvad er det der "aktiverer" ens forståelsesramme? For et kort øjeblik, så kan man i situationer, præcis "miste overblikket", miste orienteringen. Er dette orienterende skema ikke præcis et skema, der danner en relation mellem subjektet og objektet, eller subjektet og den Anden? Sagt på en anden måde, så må der træde noget til, for at der kan dannes en relation overhovedet – er dette ikke præcis det den fantasmatiske ramme hos Lacan og 'den slovenske'? I den kognitive teori er der et spring mellem en given situation (ydre forhold), der aktiverer et indre skemata, men mellem disse er der et "spontant skema", der gør andre skemata "nyttige". Der kommer altså noget, der intervenserer mellem det indre og det ydre, der opretholder en relation, hvor man kan placere sig – dette er fantasmet, som Lacan formaliserer som $\$ \leftrightarrow a$ (Lacan, 1966, s. 2): "This formula establishes something which is a link, a connection between this subject as thus constituted and something else which is called small o" (ibid., s. 3). Der er altså en relation mellem objekt a og subjektet, som etableres som rammen for deres relation og dette er fantasmet. Det fortæller præcis, hvordan subjektet placere sig i forhold til objektet, i forhold til den Anden. Det er præcis dette scenarie, der danne et narrativ og billede af mig selv (ego), i forhold til den Andens blik – den andens begær. Det fortæller mig, hvad jeg er i den Andens øjne.

vi skal her kort adskille Objekt a og det Reelle. Objekt a *som sådan er Reelt*, men for så vidt at der er tale om et *object cause of desire*, så befinder vi os i fantasmet – vi kan orientere os verden, og vi har en *realitetssans*. Det der indikerer, at noget (et objekt, en person eller et begreb) er mere end hvad man kan sige, se, er fantasmet. Fantasmet angiver, at der er et objekt *bag det der fremtræder*, eller at der er noget *mere ved begrebet, objektet, personen end hvad, der fremtræder*. fantasmet er det, der får det perciperede til at fremstå *som fremtrædelse*.

Hvis der er tale om et bedrag vil vi ikke kunne trække dette fra Tingen – bedraget vil udgøre selve hjertet i den...(.)... det, der er skjult bag fremtrædelsen, er selve denne illusions mulighed...(.)... illusionen har åbnet et sted, hvor den er mulig, et tomrum, den udfylder – hvor den 'illusoriske virkelighed', der fordobler den ydre, faktuelle virkelighed, vil kunne finde sin rette placering. (Zizek, 2010, s. 248)

Tingen eller verden som sådan, bag fremtrædelsen, er altså ikke noget der eksistere – det er fantasmet, der arbejder på dette 'tomme' sted, der hvor manglen er placeret, der hvor den symbolske orden halter, eller ikke er sammenfaldende med sig selv. Objekt a er denne indikation, af at der er noget mere, og ikke bare negativitet, eller mangel. Dvs. at objekt a som Reelt er præcis den *rene negativitet*, minus fantasien. Det vi derved kan konkludere er, at objekt a ikke er *Tingen* eller *Fantasien omkring den*. Objekt a er splittet mellem objektet som Reel (negativitet), og objektet som *splittet*. Det er præcis det, som det begrebet, 'Det Reelle' prøver at indfange:

The Real therefore has, in this present context two meanings: Real(1) is the pre-symbolic Real of the axis of iteration's source, repetitious (a)temporality of unmediated *jouissance*; Real(2) is the constitutive antagonism between Real(1) and the axis of alteration's *vorstellung*, the bad infinity intrinsic to the logic the signifier-like drive-objects and their diachronous temporality. (Johnston, 2005, s. 329).

Vi har derfor ideen om *objektet som sådan*, i dets synkrone komplette helhed, *bagved eller før symbolerne*, som det Reelle bag spillet med symbolerne, og vi har objektet som *splittet* mellem *Det Reelle objekt bag fænomenerne/symbolerne* og objektet som *splittet mellem dets mediering gennem symboler, der udskiftes og udfoldes i tid*. Det vi vil fokusere på, er at det *orienterende skema* i den kognitive teori, er det der *medierer* mellem objektet som Reelt (begæret som sådan), og subjektets forhold til dette objekt. Distancen mellem (indikeret ved algebraen $\$ \langle \rangle a$) subjektet og objektet, er fantasmet. Men som der også lige blev nævnt, så er objektet *også* mediator, forstået på den måde, at objektet *er selve den fornemmelse/idé*, at der er noget bagved fremtrædelsen. Derfor er det vigtigt at understrege, at objektet som Reelt ikke er noget magisk, der kan findes bag fantasmet - *det er intet bag fantasmet*, andet end tabet af fantasmet.

Det Orienterende skema, kan derfor sige at dele det ydre og det indre, deler objektet/den Anden, og subjektet. Det der gør, at jeg kan forholde mig til den Anden/andet på en bestemt måde, at jeg kan drage en grænse mellem det der er mig og det der er den Anden. Men som vi også så, så er denne process ikke så intuitiv og spontan, som det umiddelbart ser ud – spontan forstået på den måde, at det skemata , der *står parat*. Måske er det orienterende skemata også et udtryk for, at der er *et hul*, et hul mellem det ydre og det indre, som ikke kan dækkes til af det kognitive konceptuelle skema, eller af det fysiologiske osv. Der er et ekstra skema, som ikke er et almindeligt skema, men et skema, der dækker over det hul, der er mellem skemata og et forhold i det ydre. Dette skemata har funktion *både* som en form for afmærkning og eftersøgning. Vi kunne med Althusser sige, at det er et skema, der både skal lokalisere kaldet og placere subjektet i forhold til kaldet. Det orienterende skemata er netop det skemata, der skal overkomme et springe i den *kausale* kæde. Vi kan her benytte lyden som en fin analogi til forståelsen af denne funktion:

The mysterious noise immediately poses a question of its cause and location...(..)...
There is thus an enigma pertaining to causality. The sound, at a minimum, is always a rupture of causality that one has to establish and straighten out...(..)...The impossibility of pinning down the cause to a locus and of unraveling its source, of discerning the indiscernible, offers a crack where fantasy comes in. (Dolar, 2011, s. 115 & 120)

Ganske enkelt kan vi sige, at i processen med at finde ud af hvor man er, eller hvad der foregår eller hvor man skal placere sig, er der et hul. Det er også det, der blev nævnt tidligere angående "Che vuoi? – Hvad vil du mig?". I denne eftersøgning eller i dette hul dukker der noget fantasmatisk op, som er en udfoldelse, et narrativ over *hvad, hvor, hvem og hvordan* – et narrativ som dækker over dette hul, eller udnytter dette hul i ikke helt at vide, hvad den Anden vil mig, eller hvor dette kommer fra. Der altså et hul mellem causa og konklusion:

Der er en stemme, som udgør en gåde og et traume, fordi den fortsætter uden at blive forstået. Der er et tidsrum for subjektgørelsen, som præcis er tiden, fra man hører stemmen, til man forstår den - og det er fantasiens tid...(..)... primalfantasiens tidsrum er netop gabet mellem høreopfattelsen og forståelsen af det hørte – redegørelsen for det.(Dolar, 2019, s. 195)

I tidsrummet – i orienteringen – opstår der er et spørgsmål, en gåde, om hvordan man *stiller sig op overfor Tingen – den Anden*. Denne udfoldelse mellem kravet som sådan og indholdet af kravet (stemmen som sådan og en sætnings indhold) er det sted, hvor man både agere på en fantasmatisk idé om, hvad ”jeg” er for den anden og hvilken rolle jeg skal spille i forhold til kaldet/kravet etc. men det er på samme tid, der hvor man agere ”som om”, man ved hvad ”jeg er” og hvad ”jeg skal”. Derfor kan man netop sige, at det også er et forsvar mod dette krav/kald. Fantasmets skaber derfor også en afstand, et forhold, hvor subjektet kan skabe sig lidt plads, lidt luft mellem sig selv og den Anden. Denne afstand, er den fantasmatiske ramme. Men vi må også sige, at ifølge det overstående, så er det *objektet der er årsagen til subjektet*. Subjektet leder efter noget, dette noget er objektet, hvorefter subjektet, skaber noget luft, en ramme omkring objektet.

Måske der slet ikke er behov for fem plus ét skemataer, måske, der kun er brug for ét, som skaber subjektets forhold til sin krop (og andre kroppe), som motiverer, som effekterer, som giver grund til ens adfærd? Vi må huske på, at det kognitive konceptuelle skemata er det vigtigste af alle skemataer, da det skaber ens forståelse af en selv og andre mennesker og ”små og store forhold” (Mørch & Rosenberg, 2005, s. 26). Vi kan måske klare os med det konceptuelle kognitive (det symbolske), og manglen i det symbolske (indikeret ved subjektet og objektet) og det der udfylder hullerne (manglerne) i det symbolske, nemlig *fantasmets*.

Det må derfor konkluderes, at det subjektive ved den kognitive teori, ikke er så subjektiv alligevel. Det symbolske har vi fået udefra (fra den Anden: mor/far/andre), vi har sågar også modtaget det implicitte fra den Anden, i form at den Andens begær, og skjulte agendaer. Det vi ikke kan overtage, er *hvordan man relatere til den Andens begær*, dette er aldrig sikkert – der er aldrig en sikker kobling mellem subjektet og den Anden eller subjektet og objektet. Dette er ikke ensbetydende med, at der ikke er subjektiveringsforhold, som er karakteristiske, altså at der er formationer, som er genkendelige ved den måde man forholder sig til den Anden på. Vi er afhængige af den Anden og det der kommer med den Anden, som dens andethed. Sagt på en anden måde: vi er afhængige af det symbolske og det der følger med, nemlig dets mangel/uafsluttethed, antagonismer osv. Det er nemlig her, hvor fantasmet dukker op, hvor ”jeg” ved, hvordan jeg forholder mig til det symbolske, hvordan jeg skal spille min rolle. Man kunne sige, at den kognitive teoris kategorisering af det

kognitive konceptuelle skemata, ikke er noget "jeg" ejer, det er noget der er kommet fra den Anden, hvor "jeg" må finde min plads, og hvor "jeg" må forstå, via fantasmet, hvordan jeg skal stå i forhold til den Anden og hvad "jeg" er, for den Anden. Dette er hvad fantasmet giver svar på. I den kognitive terminologi, så kunne man sige, at det "orienterende skemata", gør således, at jeg ved hvordan tingene forholder sig, og hvor jeg står.

Der er en pudsig splittelse, hvad angår den praktiske formalisering af hvad stress er, når man kigger på den kognitive psykologiske praksis. Man kan nemlig definere stress, som en art *forvrængning* af de faktiske forhold, et forvrænget skemata, *eller* som et *press*/belastning fra de ydre forhold, som ens skemata ikke er kompatible med. Sagt på en anden måde, så er det der kræves udefra, uoverkommeligt for de skemataer man kan tage i brug. Der er altså to forskellige måder, som man kan læse stress på: Enten er det en psykisk diagnose, hvilket ville betyde, at man har nogle/ét forvrænget skemata, eller også er der noget udefra, der kræver et skemata, som man ikke kan aktivere, da man ikke er i besiddelse af det. Der er altså ikke helt enighed om, hvor stress kommer fra, hvis ikke det er et tilfælde af *forvrænget skemata*. Herunder vises et par eksempler på praksis af kognitive psykologer/psykologer, der beskriver stress:

Stress er en belastningsreaktion, der kan opstå, når ens omgivelser bliver for krævende i forhold til ens mulighed for at kunne håndtere disse krav. Det er altså et spørgsmål om, at de indre eller ydre krav bliver for svære at håndtere og dermed truer ens trivsel. (Kognitivterapi kbh.dk)

Stress er en reaktion på ydre fysisk eller psykisk belastning og er således *ikke* en sygdom, men er derimod en kropslig tilstand, der kan forårsage forskellige sygdomme – herunder depression, angst. (kognitiv-klinik.dk)

Stress er ikke en selvstændig diagnose, men et begreb, der beskriver en psykisk belastning. Vi kan blive belastede af stress, når vi oplever, at omgivelsernes (eller vores egne) krav og forventninger overstiger de ressourcer, vi har til rådighed og dermed truer vores velbefindende. Når vi bliver stressede, handler det altså om en ubalance

mellem det, man føler, man bør kunne, og det man føler, man rent faktisk kan.
(Sølvstein, Birgitte, 2018, Altompsykologi.dk)

Det de alle har til fælles er, at de alle lægger vægt på en ydre belastningsstimulus, som skaber en ressourceoverbelastning i den indre (hos subjektet). Den sidste inkorporerer dog, at det også kan være ens krav til sine omgivelser, der kan skabe stress. Det bliver også lagt vægt på, at stress ikke er en psykisk sygdom og er derfor ikke optaget i ICD-10 eller DSM, som er formale kategoriseringer for psykiske for psykiske lidelser. (Friss & Brinkmann, 2013, s. 7). Hvis det var en psykisk lidelse, så ville konklusionen selvfølgelig lægge vægt på, at det er en *skævvridning/forvrængning* af subjektets skemata i forhold til verden og tingenes tilstand. Det er dog blevet bemærket, at der mindst ét sted, hvor man kan finde en behandling, der retter sig mod individets tankemønstre: "Stresstilstande kan være behandlingskrævende, og symptomerne kan i de fleste tilfælde effektivt behandles. Kognitiv adfærdsterapi som stressbehandling har vist sig meget effektiv, idet terapien retter sig mod både overdrevne og uhensigtsmæssige tanker, kropslige og følelsesmæssige symptomer og adfærd." (Pjkkp.dk). Her holder man sig til det teoretiske korpus, der bestemmer lidelser, som værende noget, der er galt med den enkeltes tænkning – altså, det behandles som en psykisk lidelse, som har noget at gøre med den enkeltes tænkning og ikke en "ydre belastning". Det er svært at se, hvad det teoretiske eller praktiske/empiriske skulle være i, at forklare stress ud fra, at det er det ydre, der er en belastning i forhold til den enkeltes ressourcer, hvis ikke man tager "det ydre" i betragtning. Omvendt, så synes det underligt, at både hævde, at det ikke er en sindslidelse, men at man må behandle det som en sindslidelse.

Der er ganske enkelt et problem med, at placere stress på baggrund af dets årsager. Hvis stress ikke er en psykisk lidelse (men afføder psykisk lidelser: angst, depression), så må forklares ud fra "det ydre", men den kognitive teori, mangler at tage højde for, "det ydre". Kognitiv terapi og teori, arbejder på, at nuancere og rationalisere den tænkning den enkelte har overfor verden og sig selv. Dvs. at ændre tankemønstre, til en mere adækvat tænkning, ikke kun i subjektets forhold til det ydre, men også til subjektets forhold til sig selv. Det ydre, må derfor forstås som en "korrekt" tænkemåde og anskuelse. Det må derfor hævdes i den kognitive teori, at der er en adækvat måde at tænke på. Hvis den kognitive praksis hævder, at det er en ydre belastning, der er skyld i stress, så må man kunne forklare og redegøre for, hvori dette *ydre pres* består i/af – eller også må man hævde, at

det er subjektets skævvreden tanker, hvilket ville kaste årsagen på den enkeltes tanker. Stress er angiveligt *årsag* til psykiske lidelser, men det *er* ikke en psykisk lidelse, hvilket giver muligheden for, at den kognitive praksis, kan placere stress i "det ydre" og ikke i den enkeltes "indre tanker". Kort sagt: årsagen til psykiske lidelser, hvor årsagen kaldes stress, er noget der kommer udefra. Psykiske lidelser, hvor årsagen ikke angives for stress, kommer indefra. Hvordan er dette muligt? Er det overhovedet muligt?

Det der vil blive argumenteret for i denne undersøgelse er, at enhver psykisk lidelse eller stress, er noget, der kommer *med den symbolske orden*, men som ikke kan inkluderes i denne selv samme orden. Det er præcis *mødestedet mellem subjektet og den symbolske orden*. Dette mødested (rendevous) er hvor subjektet hægter sig på, eller rettere, for et "forhold" til den Anden (den symbolske orden). Dette sted er man kunne kalde "mellem natur og kultur" – det der i Lacanianske termer bliver kaldt det ex-time sted "*extimacy*" (Dolar, 1996, s. 129). Som der blev sagt tidligere, så møder subjektet den Anden, i form af et objekt. Dette objekt, er kendetegnende ved "che vuoi?" – hvad er det den sociale orden, eller den konkrete anden person vil have af mig, hvad vil de mig. Det er præcis under dette spørgsmål, at svaret kan *mangle*, eller at dette sted kan få karakter af et *uhyggeligt sted*, et sted som skaber problemer i subjektets liv. Det kan give anledning til alle mulige problemer i ens liv. Det er præcis her, hvor subjektet knyttes (fikseres eller ikke) til den symbolske orden, ved at antage (tage på sig) en symbolske identitet, hvor fantasmet (ego) fortæller hvordan man spiller denne rolle. Det er også herigennem et subjekt kan "nyde sit liv". Dette sted kan ikke fjernes fra den Anden, uden at den Anden, den symbolske orden selv falder sammen – mister sammenhæng. Der er ikke nogen "balance" i det symbolske. Det symbolske fungerer – paradokssalt nok – for så vidt der er en *forvrængning*, og denne forvrængning, *er i det symbolske selv*. Denne forvrængning *er subjektet og objektet*. Dvs. at et subjekts lidelser, dukker op præcis der, hvor den Anden ikke giver mening, eller der hvor der en excess over mening, der hvor objektet (det hvorom begæret cirkulere) dukker op.

kognitiv teori er velsagtens en art "ideologisk forsikring". Forstået på den måde, at ved at "rationalisere" den enkeltes tænkning, faktisk må insistere på, at *der er en mening* og at subjektet har en *skævvreden* tænkning om den Anden. Eller sagt på en anden måde – de hjælper patienten med at se den Andens mening, som må være en ideologisk procedure. Det handler om, at få subjektet til at indse, at den Anden ikke tager fejl, og at den Anden giver mening. Problemet angående stress, er derfor dybt problematisk for dele af den kognitive teori, fordi at det unægtelig

stiller et spørgsmål til det "ydre", eller den Anden. Et spørgsmål, som den kognitive teori ikke kan besvare. Stress er noget som flere og flere oplever, også dem som ifølge det psykiske diagnosesystem ikke psykisk syge i forvejen. Det er klart, at det ikke er sådan, at alle lider alvorlige mentale forstyrrelser, således at den (symbolske orden) nødvendigvis giver alvorlige mentale lidelser hos alle. Men det kommer an på, hvordan dette *ekstra* spiller en rolle hos subjektet – *som den symbolske orden kommer med*. Psykisk lidelser opstår, præcis i dette mellemrum. Dette bør starte en refleksion over, om hvordan "ydre kausale forhold" påvirker enhver "psyke", hvilket er det der bliver forfulgt i denne undersøgelse, og om hvorfor stress er en del af dette kausale forhold, eller rettere, mangel på kausalt forhold.

Systematisk meningstab og stress

I Mette Vesteragers bog 'stress og eksistens' (2019), bliver stressproblemet vendt til et *strukturelt/systematisk* problem. Den enkeltes stressproblem, kommer af forandrende eksistensmuligheder (Vesterager, 2019, s. 12). Grundlæggende er påstanden, at stress er noget, der er blevet et problem, grundet en *afvigelse fra det naturlige*, hvor samfundsproduktionen er blevet fremmed: "i organiseringen af arbejdet er vi blevet løsrevet fra vores grundlæggende behov og jagter nu kunstige mål" (Ibid. s. 14). En af problemerne, som skaber stress er, at: "Der er ikke længere en naturlig grænse" (Ibid., s. 86). Grænsen mellem det naturlige og det kunstige er ikke *længere* tilstede. Arbejdsdelingen er problematisk: "fordi arbejdet er blevet sat ind i en hård arbejdsdeling, hvor der skal løbes stærkt for at nå nogle konstruerede kunstige mål, der drives frem af effektiviserende processer, der undergraver meningen." (Ibid., s. 87). Denne formalisering af problemet, skal ses i lyset af et begreb, som hun har tilfælles med Svend Brinkmann, nemlig *acceleration*: "Vi lever i en *social acceleration*, der betyder, at vores liv forgår i et stadigt højere tempo." (Ibid., s. 171) som grundlæggende referer til: "Sociale strukturer, relationer, institutioner, viden adfærdsmønstre, og normer er blevet ustabile og flygtige" (Ibid., s. 173). Det er også denne hastighed, der som sagt gør sig gældende på teknologiens område, hvor hastighed og kunstighed, går hånd i hånd: "Computere tager ikke hensyn til vores biologiske behov for bl.a. hvile, vores arbejdsrytme er i høj grad præget af, at vi kan være online hele tiden. Teknologien har dermed bragt os væk fra en naturlig rytme og samklang med verden." (Ibid., s. 89).

For at udfolde og analysere overstående, må vi starte med Vesteragers kritik af et fremherskende menneskesyn generelt og specifikt med hensyn til stress. Der bliver i hendes bog gjort en del ud af at påpege, at René Descartes *cogito* er skyld i, at man sidenhen har tænkt subjektet som en rationel tænkende *ting* (*res cogitans*), som er afskåret fra dets materielle og sociale omstændigheder. Dette er selvfølgelig legitimt at postulere, da han selv siger dette (Descartes, 2011, s. 493). kritikken går på, at selvstændigheden og uafhængigheden af sociale rammer, knytter sig til Descartes *cogito*, hvilket hun direkte sammenligner med den kognitive psykologi/teori. (Vesterager, 2019, s. 23). Det er præcis denne tanke, som har affødt fremmedgørelse og meningstab for mennesket – det at mennesket tænkes som afkoblet det sociale, som en tænkende ting. Mening kommer af at:

vi indgår i sociale systemer og strukturer, som udgøres af et netværk af mennesker, genstande og handlinger. De får hver især deres mening ud fra, at de indgår i sammenhæng, og at skabe mening er derfor også en social proces, der foregår i fællesskab. Meningsløsheden er forbundet med fremmedgørelsen, som vi kan opleve som en følelse af, at verden smuldrer og bliver uhåndgribelig og ligegyldig. Der er derfor også en handlingslammelse, ulyst og mangel på engagement forbundet med meningsløsheden. Vi får sværere og sværere ved at handle og agere i de mange muligheder. (Ibid., s. 29)

Meningsløshed og fremmedgørelse er skabt på et menneskesyn, der opfordrer til selvstændighed. Det er systemet/strukturen, der er baseret på dette menneskesyn, som afføder stress. Ikke nok med at systemet skaber stress, så er kuren (kognitiv terapi) produceret af selvsamme menneskesyn. Men er dette virkelig den eneste, eller den mest frugtbare konsekvens af Descartes *cogito*? Man bør huske, at Descartes grunder sin egen eksistens, som tænkende ting, på baggrund af guds eksistens. Kort sagt, der er et *res cogitans*, *fordi* der er en gud. Descartes deler denne (gud) og sige selv, i henholdsvis infinit og finit. Mennesket er finit, og gud er infinit, og da det finitte kan tænke det infinitte, må denne idé kom fra Gud. (Ibid., s. 499), da gud er infinit. Dvs. Descartes *cogito*, er *grundet i/givet* af noget andet. Det at Descartes tvivler på hans eksistens, men grunder sin eksistens i en Anden (den store Anden i Lacanianske termer), tyder ikke på, at det er en tænkende ting, der er *afskåret* fra det symbolske, *men tværtimod grundet i det*. Descartes *cogito*, kan derfor siges også at indikere en splittelse – en splittelse mellem hans tvivl og ikke-eksistens i den Anden, og

efterfølgende sikkerhed på min sin eksistens, *gennem en omvej gennem den Anden*. Vesterager skriver: "En bedre tilgang til stress fordrer altså helt grundlæggende et opgør med tanken om, at vi kan forstå mennesket som adskilt fra verden, og dermed også, at stress er noget, vi kan forstå som et fysiologiske eller psykologisk fænomen, der alene tilhører individet og har *indre* årsager." (Vesterager, 2019, s. 23). Det er i denne forbindelse, at vi må forstå hendes kritik af Descartes cogito. Hun skriver da også, at det er en kritik mod kognitivismen, men som hun knytter til descartes – hvilket der også er grundlag for – men det er ikke det eneste der er at sige om Descartes cogito. Det samme kunne man sige om Kant, men igen, så udelader man dele, som er essentielle. Det er præcis det, at Descartes og Kant, i deres filosofi, støder på grund, netop med subjektets "status", om man vil. Subjektet hos Kant kan som nævnt læses, som en helhed, en syntese, absolut ego. Men så må man udelukke det faktum, at Kant nævner, at man ikke kan sige noget om dette subjekt = x. Noget lignende gør sig gældende med Descartes. Man kan også hævde, at Descartes' filosofi, ender ud med et subjekt, der er en "tænkende ting", men så må man lukke øjnene for, at dette kræver et underligt spring fra tvivl til sikkerhed. Subjektet bliver først "sikkert", efter det har etableret en tillid gennem gud, eller den symbolske orden. Der er altså et "hul" en ikke-viden, en mangel eller et "spring", som ikke kan redegøres for, med mindre, man læser det gennem noget andet – en allerede given orden. Den symbolske orden er den eneste måde, hvorpå et subjekt kan se sig selv som en helhed, samtidig med, at man tror man handler rationelt og frit. Dette kan måske illustreres ved: "*man is not only much more unfree than he believes, but also much freer than he knows*" (Zupancic, 2000, s. 28). I det øjeblik, hvor jeg'et tror at det er frit, at det handler som en selvstændig enhed, der vælger og vrager, i det øjeblik er det determineret af symbolske og dermed fantasmatiske formationer, hvorunder, at det virker til, at man selv vælger. Dvs., at ved at acceptere en "højere orden", som er uden for ens rækkevidde, derunder kan man *inden for rammen*, agere som om, at man selv vælger. Men dette *frie subjekt*, finder sin frihed, givet af en orden, hvor man kan læne sig op ad symbolske mandater osv. Komisk nok, eller rettere paradoksalt nok, så danner man faktisk en *afstand* til subjektet og dermed *friheden*. Descartes cogito som *res cogitans*, er dermed *ikke* et frit flydende rationelt væsen, der kan klare kan tænke alt, det er *kun* på baggrund af en orden, som er givet af noget større (infinite), der ikke kan tænkes, men som må forudsættes, der gør det muligt, at dette cogito tænkes som frit. Vi kan relatere dette til hvad der allerede er blevet sagt. For at subjektet kan føle sig psykologisk frit, så må det være *identificeret* gennem sociosymbolske mandater, der netop danner et ego-ideal, hvorunder et fantasme giver svar på, hvad den store Anden (symbolske orden) vil have, at jeg er. Kun under sådanne determinerende forudsætninger, kan subjektet føle sig som psykologisk fri. Det der således vil blive hævdet her, er at Mette Vestager, faktisk er langt tættere på Descartes, end hun

ville vedstå. Zizek pointerer ligeledes, at Descartes ofte bliver angrebet, på baggrund af hans "elevation af subjektet", men:

What one should always bear in mind is how the Cartesian de-substantialization of the subject, its reduction to \emptyset , to pure void of selfrelating negativity...(..)... Although Descartes is also accused of patriarchal bias (the unmistakable male features of the *cogito*), does not this formulation of *cogito* as pure thought which, as such, 'has no sex' mark the first break from pre-modern sexualized ontology? (Zizek, 1997, s. 12)

Det der præcis ville være forskellen mellem Descartes og Vesterager, ligger i, hvordan man *stiller sig* i forhold til denne negativitet som subjektet er, eller *stiller sig i forhold til den Anden*. Dette har præcis noget med seksualiseret ontologi – forskellen mellem *feminin subjektivering* og *maskulin subjektivering*. Der skal ikke gøres meget ud af det her, men det er et spørgsmål om, hvordan man forholder sig til kastrationen, som vi har nævnt. Det handler kort og godt om, hvordan man iscenesætter dét, som man angiveligt er blevet berøvet ved indlemmelsen i det symbolske. Den feminine løsning, ligger i et "ikke-alt" og det maskuline ligger i "mindst én": Ikke-alt er bestemt af den symbolske orden, kontra, mindst én undslipper forhindringen, som den symbolske orden pålægger subjektet. Eller: Ikke-alt ligger under for kastrationen, kontra mindst én undslipper kastration. (copjec, 1994, s. 28 - 29)

Hvis man stiller Spørgsmålet, hvad er et subjekt? til Vesteragers bog, så får man ikke noget klart svar, eller en teoretisk gennemgang. Det bliver citeret lidt fra Heidegger, lidt fra Sartre, lidt fra Arendt og lidt fra Kierkegaard. Til tider virker det som om, at de alle er socialkonstruktivister, men, at det som de ofte også har tilfælles, ifølge Vestergaer, er at der er en ubestemmelighed ved det at være mennesket. Det tætteste man kommer på denne ubestemmelighed, ved det at være et subjekt, kommer til tider til udtryk – via Hannah Arendt bl.a. – ved at det er socialt funderet *og unikt* (Vesterager, 2019, s. 23, 59, 83). Mennesket er altså ikke *kun* social bestemt, der er også noget *unikt* omkring det at være et individ: "bureaukratiet repræsenterer en umenneskeliggørende styreform, der tømmer arbejdet for mening og fører til, at det enkelte menneske ikke kan træde frem som individ...(..)... Det er, som om vi har glemt, at statistik er en matematisk forarbejdning af virkeligheden og aldrig kan repræsenterer det unikke individ" (Ibid., s. 90) og: "Mellemmenneskelig

handlinger forgår i et fælles rum, hvor mennesker kan træde frem og realisere deres individualitet.” (Ibid., s. 84).

Der er således noget ved det at være et individ, som ikke kan *repræsenteres* i matematiske og statistiske *formelle strukturer*, men som kommer til udtryk i *under sociale forhold*. Denne beskrivelse af subjektet er, som det også antydes i overstående citat, også et led i et angreb mod det, at vi gøres til et objekt (Ibid., s. 144). Det at blive gjort til objekter for et system, er præcis en af de kritikker som er tydeligst i Vesteragers bog – det at vi gøres ”beregnelige”: ”menneskelig aktivitet er sat i skemaer og manualiseret i procesbeskrivelser.” (Ibid., s. 90).

På den anden side, så nævner hun også, at der også et problem angående den *ubestemmelighed*, eller rettere, der er en tvetydighed angående det ubestemmelige: ”ubestemmelighed er ikke blot ophav til stress. Den er også *kilde til liv*.” (Ibid., s. 58). Under denne påstand, refereres der til kvantemekanik og kaosmekanik, som et ”bevis” på, at verden er ubestemmelig: ”Verden står hele tiden åben” (Ibid., s. 46) og til sproget: ”Vi kan ikke med sproget definere eller beskrive verden, fordi den hele tiden tilbyder flere betydninger. Vi kan derfor aldrig få fuldt greb om den” (Ibid., s. 48). vi kan således sige, at der er noget skidt forbundet med, at vi angiveligt kategoriseres, at der er en alt for stor vished i ”strukturen” og at der ikke bliver taget højde for uvisheden, men på den anden side er uvisheden også problematisk, fordi den er også er kilde til stress. Dog er der en stor fokus på, at det uvisse er vigtigt for det hun designere som mening. Uvished har derfor forrang fremfor vished. Dette kommer til udtryk i tesen hun opsamler således: ”vi bliver fanget i kravet om vished i en uvis verden.” (Ibid., s. 44).

Det første man må påpege er, at det ganske enkelt ikke er nok, at referer til en videnskabelig ”uendelighed”, eller ”uvished”, når det drejer sig som subjektets stress og frihed, som ”ubestemmeligt”. Det er rigtigt nok, at man ad denne vej, kan sige noget om ubestemmelighed, men dette siger mere om subjektet, end det siger om videnskabelig viden om verden. Hun siger bl.a.: ”Vi må derfor afvise den positivistiske tro på, at hvis vi løser ét af menneskehedens 1000 problemer, så er der 999 tilbage. Arbejdet med at afmystificere verden går ad uendelig vej, hvor et opklaret mysterium føder nye.” (Ibid., s. 48). Er det virkelig det, som videnskaben eller positivismen tror? Hvis vi trækker på det, der blev sagt tidligere, i forbindelse med Daniel Dennet, er det så ikke præcis det samme, som han hævder, selv ved at tage en videnskabelig ”positivistisk” neurovidenskabelig

metode i brug? Han hævder på ingen måde at mysterierne ender, men at *det bliver vildere*? Pointen er, at subjektet ikke er en ting, man kan finde og så beskrive, pointen er, at subjektet er *denne uvilje, til at blive fundet*. Det samme gælder *verden som sådan – das ding – objektet som sådan*. Skulle man nu finde objektet, eller subjektet, så forsvinder fantasien om "den uendelige udfoldelse" eller "det uendelige mysterium". Dette gælder for "objektet", "verden" og "subjektet", fordi subjektet er objektet, og Fantasmets er det, som holder "det Reelle objekt på afstand. Det er mødet med dette der er ubærligt.

I forhold til hendes analyse af Descartes, kan man sige, at det hun ikke ser, eller måske ikke vil se, er, at denne ubestemmelighed, *ikke er andet end Descartes' cogito*. Det at Descartes tvivler på, at han er, er præcis en indikation på, at der er noget som undslipper den symbolske orden, men det er ikke mere end denne negation. Subjektet og objektet er det træk, der gør, at alle designinger, beskrivelser eller egenskaber aldrig er fyldestgørende for at udfenle det lige præcis *dét*, som gør det til hvad det er. Subjektet er det, der ligger i den ofte artikulerede sætning "du kan ikke reducere mig", eller "jeg er mere end mit udseende". Man kan sige, at det der gør objektet til objektet eller subjektet til subjektet, er kendetegnet ved, at det *aldrig fanges* i kæden af signifikanter. Dette misforstås hos Vestager, som et problem, der bunder i en vildledelse af ordforrådet. (Ibid., s. 98). Det er ikke fordi vi har et "kollesalt" ordforråd, som gør, at subjektet ikke kan siges. Det er som tidligere nævnt, fordi subjektet ikke kan have kendskab til, det *der taler i subjektet*. subjektet, som blev pointeret tidligere, har ikke adgang til sig selv, når først det er indlemmet i den symbolske orden. Det er en nødvendig "følgeskade" af det symbolske, nemlig dets inkonsistens, dets mangel osv. Men det er ikke *noget unikt*.

Når Vestager derfor siger: "skal vi forstå en borger, må vi forstå de institutioner og fællesskaber, der er med til at forme vedkommendes liv. Alt andet ender i fejlslutninger." (Ibid., s. 23), skal det "unikke" individ, så forstås, som det, der *ikke* kan reduceres til netop disse "fællesskaber" eller "institutioner", eller det er *der er mere i disse sociale formationer, end formationerne selv*? Det er gives der ikke noget klart svar på, men som anvist i det overstående, så kan man sige, at subjektet er præget af en ubestemmelighed, som trues af styring, matematik, statistik og kategorisering. Dette er grunden til meningstab: "Det afgørende træk menneskelige anliggender bliver derfor uforudsigeligheden...(..)... Det er forudsætningen for, at vi kan opleve mening i vores liv...(..)... Det at ville kontrollere et menneskets liv sker på bekostning af mening: "(Ibid., s. 97). Dette er hvad organisationer gør, ifølge Vestager. (Ibid., s. 97).

Vi har altså et subjekt, som ikke kan kendes på grund af sprogets mangfoldighed, som aldrig kan "ramme" subjektet, og det er netop det at det aldrig rammes, som er genstand for mening. Subjektet er ikke formaliseret bare i matematikken, men det unikke ved mennesket, træder frem i det sociale. Fremmedgørelsen i det sociale, er det, at vi bliver tingsliggjort og selvstændiggjort og, at vi derfor føler os skamfulde over, at vi ikke kan leve op til kravene, og at vi selv er skyld i vores problemer. Denne fremmedgjorthed er forbundet med et sammenbrud, "død" og mangel på lyst: "Vi bliver også fremmedgjorte over for os selv, idet vi ikke kan genkende os selv, mærke os selv, og hvad vi har lyst til, eller hvad der er vigtigt for os." (Ibid., s. 149). vi er ikke bare fremmedgjort fra os selv, vi bliver under disse forhold også fremmedgjort over for genstande (Ibid., s. 182) og de andre: "Vi bliver fremmedgjort over for andre, idet vi ikke længere har tid til nærværende relationer" (Ibid., s. 183). Vi har altså at gøre med, at vi er fremmedgjort fra en "naturlig samklang" eller omgang med ting, sig selv, og de andre. Nærværet og det autentiske er væk, fordi vi bliver genstand for et rationelt matematisk system, der underminerer subjektet som ubestemmelig, men at denne ubestemmelighed, samtidig er genstand for stress.

For det første: der har *aldrig været en "naturlig samklang med verden"*, dette er en fantasi. For det andet, hvis man nu skulle forjage sig til, at ville karakterisere dette som *mening*, så er dette præcis stedet for *sammenbruddet for mening*. Som der blev sagt, så er subjektet *ikke* noget *unik*, bag alle dets designeringer. Tværtimod, så er subjektet *universelt*. Enhver kulturformation eller personlig fremtrædelse, kan have *unikke fremtrædelser*, eller empiriske uligheder – dette ville kunne være unikt. F.eks. så kan madvanerne være ret så forskellige fra kultur til kultur, fra familie til familie. En person kan have specielle interesser, eller have udseendemæssige forskelligheder, forskelligartet sengetøj osv. Men subjektet er *universelt*, netop *fordi det er det X, som ikke kan siges, findes, designeres* osv. Subjektet er universelt ved at være splittet mellem de måske, måske ikke så *unikke træk*, og så det universelle i, at *disse ikke svarer til subjektet*. Hvis en anden person optræder som *unik*, så er det altså ikke fordi, at *alle er unikke*, eller at personen *i-sig-selv* er unik. Det omvendt fordi, de optræder inden for ens fantasmatiske ramme. Det er det *objekt* i den anden, som ikke rigtig kan placeres – dette objekt a, der hvor subjektets inderste kerne, finder sig selv i det udenfor sig, den anden. Dette sker netop på baggrund af, at man er *identificeret* i det symbolske *uden for sig selv*, altså i et billede (ego-ideal), som er garanteret i den Store Anden, hvorfra man kan se sig selv og andre (og Den Anden) som *unikke*.

Dette har konsekvenser for den meningsløshed og den fremmedgørelse, som Vesterager hævder, er kendetegnet ved stress og de *styringsmekanismer* som hun mener, er skyld i dette. Det der må konstateres i forhold til dette, er to ting. Problemet er altså ikke, at vi bliver fremmedgjort, det er måske netop det omvendte, der er tilfældet – *vi er ikke fremmedgjorte nok, og dette gør os stresset*. Vi føler os ikke *fremmed*, fordi vi lever i en *unaturlig tid*. vi føler os derimod fremmed, *fordi vi er for tæt på os selv* – fordi at subjektet kommer for tæt på objektet, som er i subjektets indre. Den distance som den symbolske orden skaber den Anden og subjektet, via fantasmet og egoet, bryder sammen, *fordi subjektet møder dets "unikke" karakter*. I forhold til meningsløshed og "tilbageerobringen af mening og nærhed", så er det *præcis jagten på mening*, der frembringer det naturlige, ved det at være mennesket, som kun kan fremstå som det allermest fremmed og unaturlige. Man kunne også sige, at det er netop i jagten på mening, at der sker et sammenbrud, eller udligning i distinktionen mellem det naturlige og det unaturlige. Det er også i denne forbindelse, som man må forstå Vesteragers distinktion mellem rationaliteten via Descartes og det irrationelle som er ubestemmeligheden. Disse to er ikke to adskilte ting. De er "to sider af samme sag", men som aldrig kan forenes. Enhver rationalitet må, for at være virkningsdygtig, stå på et irrationelt grundlag. Det rationelle, styringsorienterede og statistiske, må som minimum være styret af et *krav* om rationalitet, som ikke kan begrundes rationelt: "hvorfor tænke rationelt – fordi du skal!" eller "tænk rationelt – det er til gavn for dig!", hvilket kunne være et slogan-like udsagn. Det skal altså noget ekstra til, for at *det rationelle giver mening*. Det rationelle er ikke "det meningsgivende" over for det "irrationelle, som det meningsløse". Det at lægge sin lid til det rationelle, kræver et *je ne sais quoi* (jeg ved det ikke, det er uforklarligt), som præcis er det irrationelle, som løftestang for det rationelle. For at benytte Dolars distinktion mellem stemme og fornuft: "Fornuftens stemme, tavs som den end er, er de magtesløses magt, den mytiske kraft, som tvinger os til at følge fornuften. Den er den magt, som fremstår, når alle andre magter reduceres til et minimum. *Stemmen er fornuftens magt*" (Dolar, 2019, s. 130). Stemmen er således en nødvendig del af fornuften, *hvis den skal være tvingende*. Dette minder meget om, hvordan Alenka Zupancic komisk retter opmærksomhed mod en diskussion mellem Alain Badiou og Barbara Cassin² i hendes bog 'What is sex?' (2017). Her viser hun, hvordan badiou's forhold til den formelle matematik, etableres på baggrund af en passion. (Zupancic, 2017, s. 63).

² I bogen: Il n'y a pas de rapport sexuel. Deux leçons sur «L'Etourdit» de Lacan (2010) diskuterer Alain Badiou og Barbara Cassin Lacans udsagn: "there's no such thing as a sexual relationship" – Diskussionen går på, om det tvetydige skal have forrang (Barabara Cassin), over for formaliseringer, tvetydighed eller rationalitet.

Opretholdelsen af ethvert formelt system, indbærer en meningsløs passion for systemet. D. Vi må heller ikke glemme, at Wittgenstein havde det med at masturbere til matematiske formler, da han lå ved fronten under første verdenskrig (Zizek, 2006, s. 51). Enhver struktur, rationalitet eller lignende, har brug for en fantasi, som dækker over dennes inkonsistens, dens mangel osv. Det er således giver stemme til rationaliteten, er ganske enkelt det der mangler i rationaliteten selv og dette er et fantasmatisk tilløbsstykke. Enhver struktur står derfor også på et hvis spring, et spring med lukkede øjne, som ikke kan rationaliseres – det samme kan siges at gøre sig gældende for Descartes og Mette Vesterager. Forskellen, som er blevet nævnt er, hvordan man forholder sig til dette "Hul" i strukturen. Det vil også sige, at det *unikke subjekt*, som Mette Vesterager taler om, er det *samme som det subjekt rationaliteten er baseret på*. De forholder sig bare på to forskellige måder til dette subjekt. Det vil dermed også sige, at de forholder sig på to forskellige måder i forhold til *objektet*. Men begge måder at forholde sig til Tingen på, er baseret på en fantasi, om det meningsfulde samfund. Den mening, som Vesterager taler om, står ikke i modsætning til det meningsløse. Mening produceres kun for så vidt, at der et meningsløst element. F.eks. kunne man tage to eksempler: heavy metal musik og stalinisme. Den hyppige klage over heavy metal præcis, at det ikke giver mening og, at det er for larmende og for voldsomt. Men det er netop det, der giver allermost mening ved heavy metal – excessen. Hvis vi tager stalinismen, så er meningen placeret præcis i den meningsløse nødvendighed. Denne mangel på en redegørelse for det meningsfulde, er præcis det meningsløse. Hvis drivkraften bag enhver subjektivering, identifikation, eller lignende, kun kan grundes i et *meningsløst "jeg ved ikke hvorfor"* så er der altså ikke tale om, at det ene giver mere mening end det andet. Man kan ikke adskille det meningsgivende fra det meningsløse. Spørgsmålet bliver så, hvordan Subjektets forhold til Andens meningsløse dimension, bliver "håndteret", hvordan knyttes det meningsløse til den officielle tekst – hvordan forholder subjektet sig til denne "traumatiserende" del af den Anden. Dette er "sagens kerne.

Forbindelsen mellem angst og stress

- *Angst er et af kernebegreberne, når der tales om stresslidelser, derfor vil der i dette afsnit blive analyseret på hvad angst er, hvad det har med stress at gøre, og hvordan det hænger sammen med det, der er blevet analyseret på indtil videre.*

Angst er det hyppigste begreb, der går igen når stresssymptomer skal kortlægges. Der er ikke helt enighed om, hvad angst kommer af. Uenigheden bunder ofte i, om det er en instinktiv fysiologisk reaktion, som bliver mobiliseret af "kamp-flugt systemet", på grund af overlevelseshfare, som styres af det limbiske system i hjernen. Dette arver vi angiveligt fra vores forfædre, hvilket kan resultere i et *overreagerende system* (Geoffroy, 2007, s. 35). f.eks. forklares det samme sted, at grunden til at kvinder oftere lider af angst, er at de i fortiden plukkede bær, og havde børnene med, fordi mændene var på jagt, hvilket resulterede i, at de var årvågen over for vilde dyr. (Ibid., s. 36). kvinder har altså mere angst end mænd, fordi de plukkede bær i fortiden. Dette bliver også hovedforklaringen på, at social angst opleves, men med svage referencer til, at det ikke helt er afklaret, om generne "modelleres" af miljø (Ibid., s. 48), og at det er en tankemæssig overbygning på generne. (Ibid., s. 51). Der er dog oftest enighed om, er at angst *ikke* er angst *for noget*, eller at angst ikke kan lokaliseres. F.eks. kalder Marianne det *uhensigtsmæssig angst* (Ibid., s. 39). Grunden til denne formulering er, at hun mener, at det er uhensigtsmæssigt, da det drejer sig om et overfølsomt limbisk system, hvilket fjerner angsten fra *objektet* og overreagerer. Psykologen Richard Lazarus påpeger en lidt anden version, hvor hans demarkation, går mellem frygt og angst. *Frygt* er: "konfrontationen med pludselig og overvældende fysisk fare" (Lazarus, 2006, s. 285). Angst er følelser som foruroligelse, ængstelighed, ubehag (Ibid., s.285). Angst er ikke konkret, men ultimativ, det er en eksistentiel følelse (Ibid., s. 286), som er både unik og udbredt, som man ikke kan sætte ord på, men som ofte er et spørgsmål om: "angst for døden og den ultimative ikke-væren." (Ibid., s. 286)

Der vil her argumentere for, at angst *ikke* er en instinktiv biologisk "mekanisme", men at frygt er/kan være det. Vi vil starte med at tage tråden op fra Lazarus, og hans distinktion mellem frygt og angst, og sige, at frygt er konkret og har et objekt, men hvad med angst? Vi kan her starte med kort at skitsere, at der er angst, fordi det symbolske kommer med en mangel. Dvs., det er ikke en mekanisme, som styres af hjernen. Angst skaber reaktioner i kroppen og i hjernen, det er derfor, at angst kan have fysiologiske følger. Instinkter kan skabe det der ofte kaldes "Kortvarig angst", som kommer af øjeblikkelig fare f.eks. at blive jagtet af en hund, være ved at blive kørt ned osv. Men instinktet er ikke direkte rod til det man kalder "langvarig angst eller generaliseret kronisk angst". Instinkter er ofte defineret som, at det er noget der sker helt automatisk – det er ikke noget man kan styre aktiveringen af. F.eks. at skulle tisse, sult, undvigelse af fysisk smerte osv. Det er en funktion, der tilhører organismen som sådan. Adrian Johnston, klassificerer instinct modsat menneskelig drift, via fire instinctive funktioner, som ikke tilhører drift: "Specifically, the biological conception of instinct displays four facets pertinent to its distinction to *trieb*- a genetic inherency, a self-

preservative character, an invariability of goal, and an automaticity of functional enactment” (Johnston, 2005, s. 157).

(1): Instinkter er universelle for en given art

(2): De er selvopretholdende og går ikke mod organismen selv . f.eks. “fight or flight”

(3): Instinkter har naturlige *objekter*: mad og drikke

(4): Instinkter behandler/handler på situationer ens. F.eks. automatisk reaction vi “fight or flight”

(Ibid., s. 157 – 158)

Det skal her ikke *gøres* et større forsøg på, at udrede en instinkt drift teori, men kort at skitsere, hvorledes adskillelsen mellem instinkt og drift, hænger sammen med hvad vi har analyseret hidtil.

Drift er ikke instinkt, da drift ikke har et ”naturligt objekt”, drift er ikke automatisk, forstået på den måde, at det har automatiske driftsobjekter. Drift er ikke ”hardwired”. Man kunne måske sige, at drift er ”hardwired” til ikke at være ”hardwired”. Drift er der hvor fight flight ikke fungerer, men hvor fight flight, har brug for noget *ekstra*. Drift indebære et brud på det automatiske, et spring ud i noget andet, som derefter kan komme til at fungere som noget, der virker som automatik, via gentagelse. Man kan sige, at drift kan få et ”unaturligt” objekt, til at fungere som organismens *lim*, som om det var menneskets naturlige omgang med dette objekt. Menneskets overlevelse (både biologisk og symbolskt) kan afhænge af dette objekt, selv om, eller nærmere netop fordi, det er *mere end naturligt*.

Drift er derved noget, der kan ”overskrive”, eller rettere ”springe ud af automatismen” og danne en ny semi-automatisk omgang med nye objekter, som bliver det nye ”naturlige”. Drift har altså noget at gøre med, at brud på det biologiske, men som ikke helt kan slippe af med det. Det har noget med splittet/inkongruensen mellem det contingente og det nødvendige, det automatiske og autonome, det somatiske og det mentale. Det er ikke det ene eller det andet, men det er noget at gøre med det der sker *mellem disse to*, og som også er et problem internt hos dem begge.

In its general metapsychological form as a borderline concept borderline, drive is best conceived as "tychic"...(.)... The Real, as in part, the biological forces active at the bodily level, cannot be grasped in and of itself, in a state separate from the non-biological tiers of the psyche. This bodily Real registers its (non) presence exclusively to the extent that it shapes the imaginary (phenomenological) and symbolic (structural) registers of human experience. The somatic side of drive is thus a Lacanian "Lost cause," something necessarily inferred as an originary catalyst or spur that nonetheless is inaccessible *an sich*. (Ibid., s. 160)

Ganske kort, så kan man sige, at drift er et *grænsebegreb*, der prøver at gribe det, der sker mellem det somatiske og symbolske. Det Reelle, som vi også har nævnt tidligere, er noget der dukker op som inaccessible, *efter*, at man er indlemmet i det symbolske. Den "tabte grund", den "originale kropslige tilstand", er noget, der "går tabt", i og med det bliver "siet" gennem det symbolske og det imaginære. Men som sagt, så er det Reelle både det der angiveligt er bag det symbolske og imaginære (fantasme), og det at der er et split/antagonisme *mellem* det somatiske og psykiske. Adrian Johnstons brug af begrebet *tyché*, skal her suppleres med begrebet *automaton*, hvilket referer til Lacans brug af denne distinktion, hvor *automaton* kan forstås som *kroppens automatisk cirkulation*, men primært skal det forstås som *det symbolske netværk af signifianter*, der cirkulere og gentager sig selv, hvor *tyché* skal forstås, som et brud på automaton – et brud med det naturlige, eller et brud med *cirkulationen af signifiantkæden* – det symbolske netværk. Det er præcis dette vi vil tage som afsæt for en undersøgelse af angstbegrebet. Tyché kan også siges, at være stedet for *den manglende årsag*, som er noget kun menneske kan *mangle*. Dette sted for denne manglende årsag er også stedet for driften – menneskets årsag har grund i driften, der altid er uigennemskuelig, som altid rammer ved siden af. Det drejer sig om årsagernes årsag, som mangler hos mennesker. som Lacan siger: "der er kun årsag i det som glipper" (Lacan, 2003, s. 25).

Instinkt er derfor den biologiske automaton, og ikke drift, da drift er forbundet med tyché. Man kunne sige, at sproget, eller det symbolske, præcis er et eksempel på tyché i den menneskelige automatiske biologiske organisme - et *spring/brud* med organismens lukkede "økonomi". Dette *spring* er således karakteriseret ved det vi tidligere kaldte kastration. Det er først når man har dannet en identifikation via det symbolske, som også konstituere ens placering i forhold til den Anden, og dermed et selv-billede (ego). Et "valg" af identifikation, er ikke noget valg, som man har stået og taget "vil du være dit eller dat", det er *tidløst* valg. Det er selvfølgelig ikke et valg taget

udenfor tiden, men et valg i tiden, som man aldrig kan finde et tidspunkt på. Man kan ikke sige "da jeg var 6 år, valgte jeg" – det valg er altid allerede taget. Som der også blev nævnt, så bliver subjektet til gennem objektet, via interpellationen gennem den Anden. Subjektet drages, af objektet i den Anden, ved at finde ud af, hvad man er og står i forhold til den Anden. Det præcis i denne "procedure", at der er en "årsag som glipper". Den kan glippe åbenlyst, ved at man ikke forstår, hvad den Anden vil have af mig, eller at man nægter interpellationen. Men den glipper *altid*. Kort sagt, man kan ikke redegøre for, hvorfor man er hvem man, selv hvis der er tale om en "vellykket interpellation". Det er her hvor folk, der er sikre på deres identifikation, ofte bruger begreber som "det er helt naturligt at jeg er sådan", eller "jeg er naturligt en kvinde – det giver sig selv", eller med den simple "sådan er det jo". Kastrationen "stopper" og "starter", så at sige den symbolske kausalkæde, hvor *drift/drive* bliver "*udliciteret*" til signifianten – ens identifikation i det symbolske, men ikke som drift, men som begær. Gennem den symbolske lov, og dens påbud og begrænsninger, lukkes der for *loven som sådan*, eller *drift som sådan*, og det der dukker op "på den anden side" er objekt a (object cause of *desire*), i stedet for drift-objektet som Reelt: "Desire emerges when drive gets caught in the coweb of Law/prohibition, in the vicious cycle in which '*jouissance* must be refused, so that it can be reached on the inverted ladder of the law of desire...(..)... and fantasy is the narrative of this primordial loss, since it stages the process of this renunciation, the emergence of the law. In this precise sense, *fantasy is the very screen that separates desire from drive.*" (Zizek, 1997, s. 32). Drift er således det, der angiveligt må forkastes, hvis man skal have en plads i det symbolske og hvis begæret skal kunne finde en vej.

Interessant er det, at Kierkegaard i teksten 'begrebet angst', giver sig i kast med spekulationer over oprindelsen i den kristne skabelsesberetning, der hvor menneskets "bånd" bliver initieret. Her skriver Kierkegaard: "Som da Adam tabte Uskyldigheden ved Skylden, saaledes taber ethvert menneske den. Var det ikke ved Skyld, han tabte den, var det heller ikke Uskyldigheden han tabte, og var han ikke uskyldig, før han blev skyldig, saa blev han aldrig skyldig." (Kierkegaard, 1961, s. 63). Er dette ikke en version af kastrationen? Ved at være skyldig, altså i det ikke at vige for objektet for ens begær, i det at springe ud af "homeøstasen" ved *Tyché*, en meningsløs stædig holden ved, eller "hæfte sig fast" på et objekt, som retrospektivt gør uskyldigheden til *en ting*, der er gået tabt i skyldigheden. Men denne uskyldighed er, først noget der opstår *apres coup*, og fantasien om det tabte paradys er dermed et sted, som man bør sige hen, som er det tabte paradys. Denne bevægelse illustrerer præcis det, der er blevet talt om flere gange, nemlig, at subjektet kommer til gennem objektet, via en skyld man *har allerede begået*. Objektet er årsagen til subjektet, hvor loven, det symbolske, er det der skaber både skylden og uskyldigheden, men retrospektivt. Driften er præcis

dette "meningsløse" spring, insisterer på objektet. Der skal her for en god orden skyld igen blive lavet et distinktion omkring objektet: objekt a er *både*, object cause of desire, forstået som "det der får en til at begære objekter" - dette står og falder med den fantasmatiske ramme. Der er også objektet, som det helt banale materielle objekt, som er objekter *for begæret* – det konkrete materielle objekt. Og så er objektet a som Reelt – objektet som drift, det hvorom begæret drejer. Det er i denne forbindelse, at angsten må placeres i stedet hvor objektet som Reelt, eller som drift er placeret, eller mere bestemt, at angsten må placeres i *den rene negativet* – i driften som sådan. Kierkegaard er også på sporet af dette, her opsummeret gennem et par udsagn:

Aandens Virkelighed viser sig bestandig som en Skikkelse, der frister dens Mulighed, men er borte så snart man griber efter den, og er et Intet, der kun kan ængste.

(Kierkegaard, 1961, s. 71)

At angsten kommer tilsyne er det, hvorom Alt dreier sig.

(Ibid., s. 72)

Forsaavidt den nu er tilstede (*Ånden*), er den paa en Maade en fjendtlig Magt; thi den forstyrrer bestandig det Forhold mellem sjel og Legeme, der vel har bestaaen, men dog ikke har Bestaaen, forsaavidt det først faar det ved Aanden. Paa den anden Side er den en venlig Magt, der jo netop vil constituere Forholdet. Hvilket er da Menneskets Forhold til denne tvetydige Magt, hvorledes forholder Aanden sig til sig selv og til sin betingelse? Den forholder sig som Angest. (Ibid., s. 73 – min kursivering)

Ånden hos Kierkegaard er præcis i begrebet for subjektet og objektet. I det øverste citat, kunne man sige, at subjektet *forføres* af objektet, til at kunne virkeliggøre sin fremkomst – en indikation, som viser en mulighed for *virkeligørelse* af subjektet gennem objektet. Der kan her være tale om to udfald. Enten ville opnåelsen resultere i en forfladiget fornemmelse. En fornemmelse af "det var ikke lige dét – jeg må have taget fejl", eller "det er ikke nok". F.eks. kunne man have en fantasi om, at et

hus og en hund ville indfri subjektets fuldførelse gennem et fantasme, men når man derhen, så finder man bare ud af, at "det var heller ikke lige det". Den anden mulighed er, som Kierkegaard indikerer, *at man rent faktisk får dét*. Dette er ikke dog ikke nogen "dans på roser", men tværtimod, angstfremkaldende. I tredje citat, påpeger Kierkegaard, at ånden, som vi kalder subjekt og objekt, er det, der forstyrre den homeostastiske balance mellem sjæl og legeme, men også det der konstituere dette forhold. Den måde måde subjektet (ånden) forholder sig til sin betingelse (objektet), er via angst. At dette sker, er for Kierkegaard, det hvorom *alting drejer*.

Kierkegaard ser, at angst er homologt med et hvis *intet*, at angst kommer tilsyne gennem intet. Det er åndens forhold til sig selv, der indikere dette intet. Ved at kæde Kierkegaards formuleringer, sammen med en Lacaniansk læsning, kan vi se, at angst er placeret i punktet for subjektets møde med sig selv, men endnu vigtigere – det også et møde *med objektet*. som vi nævnte flere gange tidligere, så *er* subjektet objektet. Dvs. at angst ikke er objekt-løs, som vi startede ud med, ved hjælp af psykologien:

Anxiety, we have always been taught, is fear without an object...(..)... the truth that I am enunciating for you, I formulate in the following way: "It is not without an object"

(Lacan, 1963, s. 89)

Det object Lacan her taler om, er selvfølgelig ikke et banalt materielt objekt, men objekt a, i dets modus som *Reelt* – driftsobjektet. Ret enkelt kan man sige, at objektet som Reelt, er præcis der, hvor objektet a som begærs objekt, mister sin fantasmatisk karakter, og vender om i et mareridt. Freud kommer med nogle interessante kommentarer i forbindelse med det uhyggelige:

Det forekommer ofte, at neurotiske mænd forklarer, at der for dem er noget uhyggeligt ved de kvindelige genitalier. Dette uhyggelige er imidlertid indgangen til menneskebarnets gamle hjem, til det sted, hvor vi alle en gang til at begynde med har dvælet...(..)... Det er muligt, det er rigtigt, at det uhyggelige er det samme som det hemmelige/hjemlige, der har været udsat for en fortrængning og er vendt tilbage fra denne." (Freud, 1998, s. 46 & 47)

Det vi kan benytte Freuds indsigt til, er præcis at på en måde, at artikulere, at der er et krydsfelt mellem det hvori man befinder sig godt (hjemme), og hvor dette af befinde sig, kan vende sig om til et mareridt, ikke fordi det er noget eksternt ukendt, men *netop fordi, det er det mest hjemlige*. F.eks. så er kvindes genitalier genstand for en masse fantasier, et sted hvorom, fantasier cirkulere, men konfrontationen med dette sted, hvorfra disse fantasier løber, er præcis genstand for det ubehagelige, det vulgære osv. Det hjemlige er præcis fantasmets afstand til dette sted. Fantasmets *gør* at man kan imødegå dette sted, uden at få det ubehagelige med. *Subjektet* har et ambivalent forhold til *objektet* – det føler sig både hjemme i forhold til dette objekt, men det er på samme tid genstand for en ubærlig voldsom nydelse (*jouissance*), der ikke kan være behagelig. Det er et behageligt ubehag. Vi kunne sige, at angst er mødet med sådan et sted, en ubærlig *nærvær* af noget, der ikke skulle dukke op i *virkeligheden*, i *realiteten*. Dette er stedet for driften, den voldsomme pulseren, der ikke kan andet end skæmme skønheden, som findes i fantasmet. Det er det, som angiveligt er bag fænomeners fremtræden, den guddommelige ting, der skjules, det der må findes, men som *en present*, hurtigt får subjektet til at ønske det tilbage bag forhænget, eller som Schelling formulerer det:

Efter selvåbenbaringens evige handling er nemlig alt i verden, sådan som vi nu ser den, regel, orden, form; men det regelløse ligger dog altid i grunden, som kunne det bryde frem endnu engang, og intetsteds synes det, som var orden og form det oprindelige, men som var det noget oprindeligt regelløst, der var bragt til orden. Dette er realitetens ubegribelige basis i tingene, den rest, der aldrig går op, det, der ikke kan opløses med selv den største anstrengelse fra forstandens side, men evigt forbliver i grunden. Ud af dette forstandsløse er forstanden i egentlig betydning født. Uden dette forudgående mørke er der ingen realitet for skabningen: det dybe mørke er dens nødvendige arvelod...(.)... Dette princip er, for så vidt det stammer fra grunden og er dunkelt, skabningens egenvilje, der imidlertid kun er sygelig lyst eller begær.” (Schelling, 1995, s. 52 & 55)

Der er noget i grunden, bag form, regel og orden, hvorpå disse er konstitueret, og dette er ”sygelig lyst eller begær”, men for at være operative i virkeligheden/realitetsprincippet/Fantasmets, må være tilbagelagt, udeladt i ligningen. Loven/det symbolske er dermed heller ikke kun det, der beskytter

mod "den dunkle grund". Indstiftelsen af loven/ det symbolske *er selv denne dunkle actus*, der ikke kan fjernes fra det symbolske, denne plet af nydelse (det Relle/Jouissance). For at vende tilbage til det der blev sagt tidligere, angående *Tyché* og *automaton*, så kan vi sige, at *tyché* er denne meningsløse *spring*, som skaber en ny symbolske *automaton*, som dog ikke kan slette sine egne spor, derfor er *tyché* præcis det sted, hvor subjektet og objektet finder deres sted, det meningsløse hvori "jeg" ikke kan genkende sig selv, men hvor det er *mest sig selv*. Dette er stedet for driften:

This Closure of drive, of course, is not to be confused with the domain of the pre-symbolic animal body instincts; Crucial here is the basic and constitutive discord between drive and body: drive as eternal-'undead' disrupts the instinctual rhythm of the body. For that reason drive as such is death drive: it stands for the impetus which disregards the proper needs of the living body and simply battens on it. Crucial here is the basic and constitutive discord between drive and body. (Zizek, 1997, s. 31)

Angst er et møde driften, eller/og den *rene negativitet*. Det skal her ikke forstås sådan, at der er en *ren ikke-korrumpert* drift, eller "livsenergi", bag de symbolske og imaginære formationer – det er ikke andet end et "hul" eller "antagonisme" i det symbolske selv. Det er et underskud i det symbolske, som bliver til et overskud af betydning eller mening, men som grundlæggende er meningsløs. F.eks. er den insisteren, som nazisterne lagde for dagen med at fjerne en hver plet (jøderne), for at (gen)skabe et angiveligt fuldt og komplet tysk rige, præcis et udtryk for super-ego drift, der ikke skyr nogen midler i at opnå dette. Dette er selvfølgelig umuligt, da manglen, resten (jøderne) er konstitutiv for den nazistiske ideologi, ikke en rest man kommer af med – der er ikke et nazistisk rige uden jøder. Men en anden pointe, der er vigtig, er at vi *stadige befinder os i en fantasi*. Nazisterne brød ikke fantasien og fik ikke *ren drift*. Nazisternes løftestang var ideen om *ren nydelse*, hvilket kun kan "findes" i fantasmet. Der kan have været angst forbundet med, at være tysk soldat eller officer under 2. verdenskrig, præcis fordi at slå løs på jøder, dog stadig var en form for "overskridelse". En overskridelse af en hvis grænse, som den tyske ideologi, gav en symbolsk og imaginær legitimitet. Dette er måske den ene side af angsten, det at driften i dens pulseren, får egoet til at føle ubehag/behag, fordi at der er tale om en *overskridelse* af en hvis grænse, hvor egoet er på usikker grund, i forhold til afstanden til *objekt a*. Men under nazismen, var fantasmet grundet i det symbolske univers, præcis en *flugt fra angsten*, fra antagonismen – det at *samfundet ikke går op*. Det at gøre noget ekstremt, at overskride, kan skabe angst, men dette kan netop være et forsvar mod *angsten selv*, det at *jouissance er umuligt*. Det er måske her man kan placere den infamøse

”Kastrationsangst” – angsten for, om man er mand nok, eller *tysk nok*. Hele proceduren består derfor i, at overskride og fjerne alle tegn på mangel eller rest, hvilket er en uendelig opgave. Den ”anden side” af angst, består præcis i, at mærke manglen, negativiteten selv, eller antagonismen. Det er en grundlæggende angst forbundet med det fund, som man kan gøre, nemlig at *jeg ikke eksistere* eller *den Anden ikke eksistere*. F.eks. angsten for, at der *ikke er et samfund en gud*, eller lignende, hvilket kun kan resultere i *angsten for friheden*. Denne angst kommer ikke af, at *ikke at leve op til sit mandat og fantasi*, men slet og ret *ikke-at-være*. Som sagt, så er angst noget der dukker op i ”virkeligheden”, som ikke burde være der og det der dukker op, er *objektet uden mangel*. Der dukker noget op, og dette noget er objektet uden mangel, som er *negativitet som sådan*. Derfor siger Lacan også, at:

What constitutes anxiety, is when something, a mechanism, makes there appear here at what I would call to make myself understood simply its natural place, at the place which corresponds to the one occupied by the o the object of desire, something - and when I say something, you should understand anything whatsoever - I would ask you, between now and the next time, to take the trouble, with this introduction that I am giving you to it to reread the article on the Unheimlich...(..)... I will approach anxiety this year by the Unheimlich, it is what appears at this place...(..)... When something appears there, it is because, if I can express myself in this way, that the lack is lacking
(Lacan, 1963, s. 28)

Kort sagt, der dukker noget op *inden for den fantasmatiske ramme* (realitetsprincippet), som ikke burde være der, og dette noget er ikke noget, som kommer tilfældigt forbi. Dette noget er konstitutiv for denne ramme, og dette er objektet som sådan. Under dette objekts opdukken, er der ikke en indikation af at noget er skjult, bagved, eller mere end hvad man nu engang oplever. Tværtimod *mangler der ingenting*, dvs. manglen - det der indikere, at noget er mere end det ser ud til osv. – *kommer til at mangle*, hvilket er det Lacan mener med ”the lack is lacking”. Vi kan sige, at den måde manglen kom til udtryk på hos nazisterne, ikke var ”lack of lack”, da det præcis var en mangel, som var symboliseret gennem et fantasme, om at komme af med denne ”lack”. Dette er ikke ens betydende med, at man ikke kan ængstes f.eks. ved at man føler, at man overskrider en grænse ved at udøve voldshandlinger mod jøder, men at denne overskridelse allerede er sanktioneret af nazismens symbolske univers. Dette betyder også, at man kan *nyde denne*

overskridelse – nyde det ængstelige ved, at man *overskrider* en grænse, men hvor der præcis er gjort plads til denne overskridelse i det symbolske og fantasmatiske univers. "lack of lack" er konstitutiv, og her er der ikke nødvendigvis tale om nydelse, da der ikke er noget – der er ingen redning:

The pivotal point of anxiety is not a 'fear of castration,' but instead the fear of losing the support that the subject (and her desire) have in castration as a symbolic structure. (This is why anxiety is usually not related to symbolic prohibitions, but rather to them being lifted.) It is the loss of this support that results in the apparition of those ghastly objects through which the lack in the real is present in the symbolic as an absolute 'too-muchness'; ghastly objects which dislodge the object of desire and make appear, in its place, the cause of desire. (Zupancic, 2008b, s. 72)

Konstitutiv Angst kommer altså ikke af, at man er blevet berøvet for *jouissance* (den fulde nydelse) via kastration, men tværtimod ved, at der ikke er noget der er forbudt. *Jouissance* er tilgængelig, men det man opdager er, at det man troede var indfrielsen af det største ønske, direkte er forvandlet til et mareridt. Der er ingen *jouissance*, men der er angst. Måske var det derfor på en måde rigtigt, da Kierkegaard blev citeret (overstående), for at sige, at angst er hvorom alt drejer, nemlig negativitet, hvorpå det symbolske og fantasmatiske hviler. Angst er i en forstand frihed, da friheden her forstås som et brud med den symbolske orden, som man er knyttet til. Friheden til at agere uden støttet i den symbolske orden. Der er tale om en kausalt bræk, hvor ens frihed ikke kan forklares ud fra den symbolske ordens "meningsgivende" kausale kæde, men at forklaringen må findes i subjektet selv. Angst dukker derfor op, når man overtræder loven, hvor man ikke er dækket ind under denne. Dette er ikke kun angstgivende, men også der hvor nydelse dukker op i form af et vist ubehag, et ubehag, der vil kunne karakteriseres som angst. Angst er derfor tæt forbundet med en overskridelse, og overskridelse er forbundet med drift, som selv er splittet. Dette er også stedet hvor stress dukker op, hvilket vi skal se nærmere på i det nedenstående.

Social konstruktivistisk årsag eller kognitiv konstruktivistisk årsag? – begge er værst!

Som påpeget i starten af analysen, er det som om vi må tage et valg. Enten er forklaringen på årsagen til stress, en forklaring, der lægger ansvaret på den enkeltes *forvrænget tænkning*, eller også må vi se årsagen som et socialt problem, skabt af en *forvrænget systematisk tænkning*. I den kognitive version er det et spørgsmål om, at rationalisere, eller nuancere den tænkning (skemata), der strukturerer ens oplevelser, og bring disse tanker i *balance med tingenes tilstand*, eller også hævder man at, der er krav udefra, som ikke kan honoreres af den enkelte, da ens skemata ikke kan stå på mål for disse. I den socialkonstruktivistiske tilgang, er der tale om en slags *"rationaliseringsskemata, der kommer udefra"*, som ikke kan tilhører subjektets behov for mening, da denne udfrakommende rationaliseringsramme, *forvrænger subjektets meningshorisont*, da denne er *meningsløs*.

På baggrund af overstående analyse, kan vi måske starte med at sige, at begge dele er en fantasi, hvis funktion er at dække antagonismen til, med et narrativ. Det er antagonismen mellem de to positioner, som netop bliver tildækket af disse to versioner, nemlig: Enten at subjektet er selv skyld i sin stress, som er narrativet om, at subjektet kan kureres uden indblanding af den Anden, fordi det bare er en forvrænget tænkemåde, som man selv medbringer, eller narrativet om, at det er den Anden der er skyld i subjektets stress, fordi den Anden er systemisk meningsløs, hvilket er inhumant. I den kognitive forklaring, skal stress og angst bekæmpes med en rationel og nuanceret tænkning. Man skal forsøge at undgå overdetermineringer og undermineringer, ved at indse, at tingene forholder sig på en bestemt måde, som ikke nødvendigvis indebærer disse, hvilket ikke kræver en forandring af den Anden. I den socialkonstruktivistiske version, handler det om at ændre den Anden, ved at gøre denne meningsfuld, ved at fjerne rationaliseringer og styringsmekanismer, der er meningsløse. Vi bør tage begge versioner og placere dem på samme niveau og sige, at de er uløseligt forbundet, og at man ikke kan skille dem ad. Det er præcis det, der kommer mellem det individuelle (subjekt) og det sociale (den Anden), der problemet. Det der kommer mellem er netop subjektet selv, i form af et *objekt*. Det der uløseligt forbinder subjektet med den sociale symbolske orden, er præcis objekt a. Det er dette objekt, som gør, at jeg har et (imaginært) forhold til den anden og det er selvsamme, som gør, at jeg aldrig kan have et forhold til den Anden. Subjektet er splittet i forhold til objektet for ens nydelse, som findes i den Andens andethed, eller mangel. Der er ikke en social

orden/rationalisering uden et subjekt. Der er ej heller en subjektivering uden den Anden. Det er ikke det samme som at sige, at de er en syntese, eller komplementere hinanden – det er præcis det umulige, da der kommer noget i vejen, nemlig objekt a. Dette sted er det vi tidligere har kaldt *ex-time sted*, og det er kun på grund af dette, at vi kan have stress.

I den kognitive tilgang, tager man ikke højde for, at den *forvrængning* som subjektet bringer med i terapi, er meningsdannende. Men hvad mere er, så er den Anden – her i form af rationalisering og tilpasning til faktiske forhold – *selv forvrænget*. Det at man tror på, at der er en simpel orden, hvor tænkningen "falder på plads", er et udtryk for en fantasi, som *vidner om denne forvrængning*. Den idé, at man kan komme af med patologiske udtryk, således at tingene går op, er fundamentalt fejlagtig. Det der menes hermed, er at man må, for at noget "går op", må man sætte sin lid til noget, som ikke går op. Man må finde en formation, signifiant, som har en *mer-værdi*, eller som indikere, at noget ikke er, hvad det ser ud til, og bør forfølges. Der er ikke nogen "tingenes tilstand". Tingenes tilstand, kan kun affirmeres, via en meningsløs ekstra værdi, som bl.a. afspejles i tautologiske udtryk. Der kan netop for nogle, være knuder, som ikke er "hensigtsmæssige" i kognitiv forstand, hvilket egentlig bare betyder, *det er forkert i den Andens øjne*. De formationer, der ikke sociokulturelt anerkendt, vil være "*uhensigtsmæssig tænkning*". Lider man selv, hvis man gør det hensigtsmæssige, og egentlig godt kan se det "hensigtsmæssige", men at det alligevel så ikke giver mening, hvad så? To ting man kan måske glemmer er, at ens tænkning afhænger af den Anden, og at den Anden ikke selv giver mening. Dvs. qua det at subjektets forhold til den Anden går gennem *objekt a*, (indikeret ved Che vuoi?), så er tænkningen allerede i udgangspunktet forvrænget. Det at den Anden ikke giver mening, er ikke et udtryk for, at man ikke kan forstå, det der bliver sagt, det er et udtryk for, at man ikke ved hvad den Anden vil med det der bliver sagt, eller, at man er *alt for bevidst om objektet* – at man kun hører stemmen/blikket og ikke budskabet. Terapeuten er den som bringer den Anden med i terapien, og kan derfor vurdere patientens udsagn i "hensigtsmæssig og uhensigtsmæssig", men hvad nu hvis, den Anden er ikke fungere efter hensigten?

I den systematiske socialkonstruktivistiske tilgang, er det systemet, der netop via den Andens rationalisering, at tingene *ikke giver mening og er uhensigtsmæssige*. Mening, ifølge Mette Vesterager, er noget der skabes i sociale kontekster, ikke strukturelle rationaliseringer. Ubestemmeligheden må man lægge til systemet, for at det giver mening. Mening er *et behov*, som hun siger, og dette er kun muligt med et sikkert symbolsk netværk, hvor man anerkender hinanden, men hvor man må tilføje ubestemmeligheden. Her er der således også tale om en "samklang",

”resonans”, eller ”balance”, mellem det ubestemmelige, som også, ifølge Vesterager, kan være ophav til stress, og det bestemte, hvor vi anerkender hinanden gennem symbolsk netværk, som hvis det er for bestemt og rationelt, *helt sikkert er ophav til stress*. med hensyn til stress, lægger hun størstedel af vægten på styringsmekanismer, som måler, beregner og objektiviserer mennesket til designerbare objekter, men som samtidig anser subjektet som en rationel tænkende ting (jf. kritikken af Descartes). Så, at mennesket kan tænke rationelt som et frit individ uden den Anden, kritiseres, samtidig med, at individet er et objekt for den Anden er ligeledes under kritik. Vi kan måske på komisk vis sige, at et slogan ville passe fint her: ”tænk rationelt og du vil fortryde det, tænk ikke rationelt og du vil også fortryde det”.

Det der overses her, er ganske enkelt, at de *rationelle styringsmekanismer* kommer fra selv samme højtbesungne *ubestemmelighed*. Det er ikke ubestemmelighed, og bestemmelighed som to principper, der kæmper mod hinanden, som skal balanceres. Ubestemmeligheden er præcis det, som *gør* styringsmekanismerne funktionelle. Det der ikke kan rationaliseres, er præcis *grunden til* hvorfor denne rationalisering og styring er så *tvangspålæggende*. Det er det ubestemmelige X, der følger med enhver bestemmelighed. Spørgsmålet er, om det er bestemmeligheden i dens rationaliserende effekt, dvs. at rationaliseringen bidrager til, at problematisere den fantasi, der ligger til grund for rationaliseringen selv, eller det er rationaliseringen i dens tvingende *drift* – altså, det X der følger med rationaliseringen = ubestemmeligheden?. Vi kan sige, at begge dele kan være måden hvorpå, fantasien bliver slået i stykker. Det at opdage, at bag tingenes tilstand, er der ikke andet end et ubestemmeligt X, der er tvingende, men meningsløs; at den Anden egentlig er uhyggelig. Men denne uhyggelige drift (potens), er i en og samme opdagelse, en opdagelse af impotens – en opdagelse af, at den Anden ikke kan styre sig og ikke ved hvad han laver. Man kan også opdage, via rationalisering, hvis rationalisering netop henviser til filosofi, som en tænkning, der kan betvivle den Anden, hvorpå subjektet er forankret, at den Anden er impotent, den Anden er manglende. Begge dele *kan* bryde ideologien, men *gør* man dette, så mister man også fantasien, altså ubestemmeligheden i dens fantasmatiske funktion. Dvs. den måde Mette Vesterager fremhæver ubestemmeligheden, nemlig, at det symbolske er fint nok, men at det mangler ubestemmelighed. Altså, at man gerne vil bevare symbolske bestemte formationer, som giver verden nærhed og genkendelighed, men at der skal være plads til det ubestemmelige. Kort sagt, den ubestemmelighed hun taler om, er netop det, der *gør* det symbolske fantasmatisk, og ikke *ubestemmeligt*. Det er selve konfrontationen med, at ubestemmelighedens fantasmatiske karakter, mister sin glans, når først det kommer for dagens lys, at denne afsløres som den rene *bestemmelighed*, altså drift-gentagelse. Det er rigtigt, at ubestemmelighed, altid er en del af det symbolske, men denne kan ikke adskilles fra det

bestemte – det er to ting af samme sag, men som altid må forblive på hver sin side, for at være ”produktive”. Det samme gælder denne rationalisering. Hvis man vil gennemtvinge en rationalisering, fordi den er bestemmende, så er det ubestemmelige netop det, at man ikke ved hvorfor man det skal gennemtvinges – netop *det ubestemmelige*. Simpelt formuleret, så kunne man sige, at Mette Vesterager stadig tror på den økonomiske rationalitet, som skaber styringsmekanierne, men at man bør dække til, at der rationelle rent faktisk ikke er rationelt – at der ikke er nogen Anden af den Anden, at den Andens andethed, er *subjektet*. (Zupancic, 2000, s. 34). Den økonomiske irrationelle rationalitet, er præcis det, der skal dækkes til, da det er her, at subjektet af driften befinder sig. Men mødet med subjektet i dets pulserende tvang, slukker for begæret, altså slukker for begærets subjekt, der kun kan fortsætte, for så vidt, at det ikke støder på sig selv i form af en meningsløs gentagelsestvang. I forhold til stress, så er det netop bestemmelighed og ubestemmelighed, eller viden og uvished, som pludselig ikke kan adskilles længere:

Stress skyldes, at vores eksistensmuligheder er under hastige forandringer. Særligt kan årsagen forstås igennem det heraf følgende paradoks, at uforudsigeligheden og uvisheden er stigende, samtidig med at vi i stadig højere grad afkræves vished – ofte gennem rationelle umenneskeliggørende styringsmekanismer. (Vesterager, 2019, s. 43)

Det er ifølge denne analyse, ikke det rationelle der er det umenneskelige. Det er netop det mest *menneskelige*, der er *inhumant*. Det er subjektet for driften, der bliver tydelig i det økonomiske system, ikke rationaliteten. Det er ubestemmeligheden, der, så at sige, pludselig bliver synlig. En afstand til det bestemmelige ubestemmelige, er nødvendigt, hvis en ideologi, skal kunne fungere optimalt. Man må fremmedgør sig i den Anden, uden viden om, at den Anden ikke eksistere, før at den fungerer. Finder man ud af, at subjektet selv, er det der meningsløst opretholder denne Anden, så forsvinder fantasien og dermed også den symbolske kraft.

Stress bliver ofte, hvis ikke altid karakteriseret ved en art *for meget-hed*: For mange ting man skal nå, for mange hensyn, for meget pres, eller for mange krav. Kort sagt, artikuleringen af stress, drejer sig om en *exces* af krav, eller mængde af opgaver osv. Dette er ikke nyt, men spørgsmålet er, om hvad

der skaber denne exces? Her falder svaret altid netop på, at individet har for store krav til sig selv eller andre, eller at samfundet/arbejdet stiller for store krav til den enkelte. Men som der er blevet analyseret frem til i det overstående, så er det hverken individet *eller* den Anden, der er direkte skyld i denne stress. Det er noget *fremmed for både subjektet og den Anden*, der skaber stress. Det er objektet i subjektet, eller objektet i den Anden, som er "genstanden" for stress. Det er det, der er i den Anden, mere end den Anden - det er manglen, og omkring manglen, cirkulerer nydelsen, men manglen som sådan, er en negativitet, som ikke afføder fornøjelse, men til gengæld afføder *angst*. Det er et manglende svar på det vi tidligere omtalte som "che voui?": hvad er det du vil mig? – det er et manglende svar på, hvem individet er, i den Andens øjne, som netop er det fantasmet er en løsning for. Det at man har et symbolsk mandat, hvori jeg er noget bestemt i den Andens øjne. Angst er præcis et møde med *den Andens blik/stemme*, hvor der ikke er et passende fantasme, et ego, hvori jeg kan se mig selv blive set, på en "Tilfresstillende måde". Som nævnt, så er ens ego konstitueret gennem det symbolske, hvori man danner et fantasme om, hvem man er. ved denne proces, så bliver objektet som reelt "sorteret fra" – det bliver distanceret til "et højere sted". F.eks. så vil den måde et subjekt ser sig selv på, blive udliciteret til den store Anden, ved at referere til "systemet", "samfundet", "gud", "Danmark", "naturen". Måske kunne man sige, at for at man kan retfærdiggøre den måde man agere på, og ser sig selv på, så må man pege på noget, som man ikke selv er herre over – en form for heideggeriansk "Das man" funktion. Dvs. ens symbolske og imaginære mandat, er *distanceret* fra egoet, men egoet er afhængig af dette sted. Det er dette sted, som *gør*, at man kan handle "i god tro". Stemmen og blikket, hvorfra man får sine beføjelser og hvor man ser tiltalende ud for sig selv, er det man kunne kalde transcendentale betingelser for det symbolske. Men hvad nu hvis, at stemmen og blikket, dukker op inden for ens ramme, ens ego, ens fantasme, og det ikke længere er *på afstand* – at dette blik, objekt dukker op i realiteten, hvor ens grund, det kantianske X, ens fordobling dukker op. Hvad sker der, hvis det transcendentale x er inkluderet i det fænomenele?:

We can see now what the trouble is with the double: the double is that mirror image in which the object *a* is included. It gains its own being, the imaginary starts to coincide with the Real, provoking a shattering anxiety. The double is the same as me – *plus the object a*, that invisible part being added to my image...(..)... The anxiety that the double produces is the surest sign of the appearance of the object...(..)... it is the anxiety of gaining something too much, of too close a presence of the object.

(Dolar, 1996, s. 139)

Hvis stemmen, eller blikket, som er det hvorpå interpellationen og ens identitet bliver konstitueret, dukker op i realiteten (hverdag, arbejde osv.), så er det ensbetydende med at ego-sammenbrud og angst. Det er ensbetydende med, at noget bliver for meget. Det er ensbetydende med, at interpellationen dukker op i tiden, og ikke altid allerede (i det tidsløse) konstitueret, og bestem kan man måske sige, at Stress er en art *interpellationsproces gone a-wall*? Forstået på den måde, at interpellationen, så at sige, *springer over muren for fantasmet's ramme*? Det er præcis hvad der her argumenteres for. Stress dukker op i forbindelse med interpellationsprocessen, der hvor denne "lykkedes alt for godt" og, der hvor "den mangler" og dette er, som der er blevet vist, også dets nære relation til angst. Dette er ikke på grund af en udelukkende "rationel orden", eller "forvrænget tænkning" at gøre, det er præcis det der forbinder dem, nemlig objekt a. Der er ikke nogen "rationel orden" uden subjekt, eller objekt, der er ikke nogen "forvrænget tænkning", uden den Andens andethed (objekt). Angst og stress, er en nærhed eller et møde med, dette objekt. Men som vi også nævnte tidligere, så er subjektet og objektet identiske. Dvs. at mødet med objektet som Reelt, er et *møde med sig selv*. Som Dolar pointerer i overstående citat, så er det præcis i angsten, at *det imagiære falder sammen med det Reelle*, hvilket kunne oversættes til, at *objektet falder sammen med subjektet*. Subjektet og objektet, er adskilt via den symbolske orden, hvor subjektet skaber et narrativ, om hvem man er, hvad jeg er for den Anden – dette er fantasmet. Fantasmet er hvor begæret kan placeres, hvor man fornøjes over billeder af andre og billedet af en selv. Men dette sted *hvorfra* man bliver set, er stedet for driften. Man kunne derfor også sige, at når driften (negativiteten) dukker op i fantasmet, så er objektet tæt på subjektet, eller subjektet for tæt på sig selv:

while the subject of desire is grounded in the constitutive *lack* (it ex-sists in so far as it is in search of the missing Object-Cause), the subject of the drive is grounded in a constitutive *surplus* – that is to say, in the excessive presence of some Thing that is inherently 'impossible' and should not be there, in our present reality – the Thing which, of course is ultimately *the subject itself...(..)...* The subjectivization of drive is the very withdrawal, this pulling away from the Thing that I myself am, this realization that *the monster out there is myself*. (Zizek, 1999, s. 304 & 305).

Det der kollapser, når subjektet "møder sig selv", er den fantasmatiske ramme, der via den symbolske orden, holder afstand mellem subjektet og den Anden. Subjekt for driften, er i den forstand a-social. Begæret kan begære, så længe det søger begærets årsag, men møder begæret årsagen, så er legen slut, fordi *årsagen er subjektet*. Subjektet tror, at den Anden sidder inde med svaret på ens drømme, håb, viden om subjektet etc. men skulle man opnå indsigt, så er der ikke andet end et møde med objektet som Reelt, eller også benævnt som subjektet. *dette er angstens sted*. Men dette er kun noget, som kan ske, hvis der er et symbolsk netværk, som kan bryde sammen. Som nævnt tidligere, så kommer det symbolskes mangler ikke med subjektet som sådan. Det symbolske er allerede fyldt med mangler, excesser osv. Når vi "træder ind i det". Hvis vi skal nærmere årsagen til stigningen i stress og angst, så må vi se på, hvordan det symbolske fungerer, hvordan manglen som sådan bliver artikuleret eller iscenesat.

Det symbolskes krise: økonomi, stress og drift

Der er blevet skrevet og talt meget om det post-moderne samfund, hvordan alt "flyder", og hvordan, der ingen sammenhæng længere er: "Ikke mindst *tiden* opleves som flydende; man kunne også sige, at vi oplever, alting sejler. Hvorfor tingene sejler, er der ikke rigtig nogen der ved" (Brinkmann, 2014, s. 10). Meningen er angiveligt blevet væk og alt er skruet op i tempo (jf. Mette Vesterager). Moral og etik er åbenbart "en by i Rusland", alle er blevet dem selv nærmest, samtidig med, at verden er blevet "rationel", eller "instrumentalistisk" (Brinkmann, 2016, s. 13). Vi har altså angiveligt en "Verden", der ikke er forankret i noget fundamentalt, som derved får alt til at flyde, og at denne flyden, er en ligegyldighed overfor fastlagte værdier – værdier, som er gået tabt med det post-moderne. Verden er styret af en instrumentalistisk rationalitet, som ikke tager højde *værdier i sig selv*, men kun for værdiernes nytte: "At mening hænger sammen med fænomener, som er et formål i sig selv, er en opfattelse, der imidlertid er under pres fra en samfundsmæssig proces, der kaldes instrumentalisering" (Ibid., s. 13). Denne instrumentalisering er skabt af en økonomisk logik, der kun er interesseret i at kunne konkurrere (Ibid., s. 20), således der bliver skabt flere ting, som kan generere en større profit, arbejdskraft og produktion til denne konkurrencedygtighed selv. (Vesterager, 2019, s. 113 – 114). Verden er et meningsløst, flydende sted, hvor der er uendelige objekter, som man hele tiden skal forholde sig til, som bliver produceret til gavn for en økonomisk logik, der er rationel og stramt styret. Dette er værdi-ødelæggende og kunstigt, da det er instrumentielt og ikke meningsgivende. Brinkmann og Vesteragers analyse er meget ens, med de

samme klagepunkter og kerneroblemer: økonomisk udvikling og selvudvikling, er ødelæggende for værdier og meningsdannelse, samt fremmedgørelse. Der er ved økonomien, der gør arbejdet, og livet stresset, fordi man hele tiden skal noget nyt, udvikle sig, købes det sidste nye, arbejde det mere for at producere til det instrumentielle. Der er en fasthed ved økonomien, som indebærer en flydende fænomenalitet. Der er altså et tab af værdier, naturlighed og mening forbundet med det post-moderne konkurrencepræget "homo economicus". Dette vil blive problematiseret herunder, ikke fordi at uenigheden ligger i, at det er økonomien, der er hovedaktør, men fordi der mangler en forklaring på dets destruerende og attraktive funktion.

Nietzsches "gud er død", kan her fungere som udgangspunkt. Nietzsches affirmation, var en affirmation om, at noget forsvandt fra det symbolske univers. Det der forsvandt, var guds garanti i det hinsides. Dvs. gud var stadig "i blandt os", men ikke som en symbolsk kraft, der havde fast garanti *uden for det symbolske*. dvs. at det symbolske mistede sin kraft som forbindelse til det hinsides, altså som medierende faktor, mellem det hellige og profane. Gud måtte findes i den enkeltes liv, den enkeltes passion, ikke i faste institutioner, såsom den katolske kirke. Gud blev en personlig *kraft*, som man selv måtte lede efter, hvilket er en kort (og måske forenkling af protestantismen). Men pointen er, at gud ikke "døde", men forsvandt fra det symbolske, som en symbolsk kraft, der havde magt til indflydelse. Man kan måske sige, at funktionen gud, forsvandt fra det symbolske og måtte findes i *objektet, manglen, det Reelle*. Nietzsches klage var, som Zupancic skriver, at gud i praksis fungerede, men uden symbolsk kraft. Sagt på en anden måde, det Nietzsche kalder *nihilisme* (kristendommens i dens moderne afskygning), var ikke magtesløs efter guds "død" i det symbolske, men at gud blev "genoplivet", ikke som symbolsk kraft, men som livets indre passion, hvilket måske er en meget stærkere kraft. "Guds død", resulterede ikke i guds død, men at gud forsvandt fra det symbolske og blev evakueret til?:

Christianity has survived the rupture articulated in the statement "God is dead" – and, to a large extent, it has survived this precisely due to the reformation's rediscovery of God as "power." ...(..)... The basic presupposition of this configuration can be formulated as follows: the Real (for instance, the Real of our salvation) is undeterminable/unnamable/unattainable. Not only is it situated *beyond* the symbolic, it is also unattainable by any means of the Symbolic. (Zupancic, 2003, s. 39)

Denne kraft, som tales om her, er præcis, at det guddommelige *aldrig kan symboliseres*. Det er ikke en ny symbolsk kraft, det selve *kraften i at aldrig lade det guddommelige blive symboliseret*. Sagt på en anden måde, så er gud altid et andet sted, end der hvor man finder ham. Gud er altid der, hvor det symbolske ikke er, hvilket måske er en meget fin formulering af post-moderne subjektivitet. I tråd med dette, kan sige, at det symbolske har mistet sin magt, og stress og angst er et resultat heraf. Men hvorfor? Autoriteter har ikke den samme symbolske status. Troen på symbolske autoriteter har lidt et knæk, se bare på den igangværende Covid-19 pandemi og vaccine-spørgsmålet. Her bliver "at tage en vaccine", til et spørgsmål om, at subjektet bliver berøvet sin nydelser (frihed). Hvad de dog ikke ser, det er, at måske planen med vaccinen er, at den skal genoptage muligheden for at fortsætte med at nyde. Vi har problemer med at acceptere, at den Anden ved bedst, at den Anden ligger inde med svaret på, hvem og hvad jeg er. Økonomien, eller kapitalen fungerer præcist, som grundlaget for denne symbolske død, men ikke fordi den er for "instrumentel", "ikke-autentisk", "unaturlig", eller "værdiløs" – som Svend Brinkmann vil have det - *men tværtimod, fordi økonomien søger det autentiske, den absolutte mening, eller værdi i-sig-selv*. Som der er blevet indikeret i overstående analyse, så vil det blive hævdet, at problemet ikke er, at vi har for lidt mening, for meget fremmedgørelse, eller for lidt "naturlig samklang i verden", for lidt "balance" – vi er derimod for meget ikke-fremmedgørelse, for meget autencitet, for meget "sammenklang med verden" og for meget "balance". Og det er netop denne balance *der bliver for meget og for klaustrofobisk*. Kort sagt, verden virker ikke hjemlig, da den ikke er stærkt symbolsk forankret (hvis den nogensinde har været dette), den virker som et mareridt, fordi man netop søger *Tingen*. Det betyder ret banalt, at helt almindelige hverdagsoplevelser, pludselig bliver genstand for en lidt for livlig oplevelse. Fænomenologisk set, så optræder folk, ting og symboler, som om de er overvældende med deres nærhed. De opleves som krav og mangel på krav, hvilket er stedet for stress og angst.

Den fantasi, der hersker i den kognitive teori og praksis, om at *tænkningen skal være i balance med tingenes tilstand*, eller Mette Vestergaards beklagelse over, at vi *ikke længere er i sammenklang med verden*, er præcis det der skabte problemerne i første omgang – nemlig ideen om en *autentisk væren uden symbolsk distance og fremmedgørelse*. Som der er blevet sagt, så er fremmedgørelse netop en betingelse, hvis vi skal undgå stress og angst. Fremmedgørelse er et værn mod angsten og driften, en distance til objektet som Reelt, eller til *unikke subjekt*. Det at der er "sammenklang" mellem subjekt og objekt, er netop det sammenfald, der er skyld i, at vi er ængstelige og stresset. En afstand er nødvendig, hvis man skal undgå dette. Denne afstand er præcis det, der opretholder en ideologi. En ideologis funktionsdygtighed kan indikeres ved, at der en afstand mellem *viden og fantasmet*. F.eks. det, at vi godt ved, at vi har store økologiske problemer, og at økonomien er skyld i dette, men at det

er som om at økonomien og verden varer for evigt, eller at vi faktisk godt ved, at økonomien er skyld i stress og angst, men at *det er som om, at det er rationaliteten i systemet, eller den enkeltes tænkning, den er gal med*. En ideologi fungerer, for så vidt, at sammenfaldet mellem viden og fantasmet holdes adskilt, eller afstanden mellem sandhed og viden, er på afstand af hinanden.

Det der bør pointeres i denne forbindelse er, at kapitalen ikke er en form for "rationalitet" uden det "irrationelle", det "ubestemmelige", men at kapitalen *kun fungerer*, for så vidt, den står på en irrationel kerne. Kapitalen er en rationalitet i det irrationelles tjeneste. Vi kan måske sige, at det som kapitalen kaster af sig, er penge og objekter, hvor objekterne er fænomenele patologiske (kantiansk terminologi) ting, som vi kan få fornøjelse af, men at kapitalen i sig selv, er det der er i objekterne mere end objektet, nemlig driften. Men kapitalens drift, er ikke noget bagved objekterne, det er ikke andet end dets gentagelse (*encore! – bliv ved, mere!*). Det kapitalen i den fantasmatisk version lover, er præcis at man på et tidspunkt "når i mål", bliver "rig", at man kan opnå "absolut lykke", men man overser, at denne idé, *ikke er andet end en idé*. Kapitalen og driften *stopper aldrig*, fordi den lever på en imaginær idé om indfrielsen af jouissance. Men driften når aldrig i mål, og lever netop på, at sabotere den smule fornøjelse, som man har opnået, hvilket gør nogen form for opnåelse umulig. Ideen om lykken, er præcis det samme som Vestergaards "mening". Den eksisterer ikke, men den er effektiv. Mening må selv stå på et irrationelt fundament. Dette fundament, er subjektet for driften. Hvad mening ikke tåler, er præcis at blive konfronteret med sit eget udspring, som er, at mening kun kan opretholdes, hvis den er bundet til en meningsløs gestus. Dette har kapitalen tilfælles med enhver anden mening. Det der adskiller kapitalen fra andre ideologier, er netop, at den lever af *ikke* at være symbolsk forankret, den lever af altid at ekspandere og aldrig nå i mål. I forhold til det der blev sagt om Nietzsche, så er det præcis en *passion for det Reelle*, der er økonomiens force. Det er passionen for aldrig at være nok - det er passionen for *den ægte vare*. Og som der blev nævnt, så er den ægte vare i under kapitalismen aldrig symbolsk, det er altid det, som er ikke-symbolsk, som må være det ægte. Økonomien er rentabel i det omfang, at den udnytter manglen i det symbolske, eller som Zupancic kalder det: "*forms of exploitation of the non-relation*" (Zupancic, 2017, s. 30). udnyttelsen er præcis en udnyttelse af, at *der ikke er nogen symbolsk autoritet*, at man altid må forblive i en ikke-relation med det symbolske.

Stress er ikke grundet i, at vi har for mange muligheder (Vesterager, 2019, s. 71), men at mulighedernes mulighed, altid må være *fraværende*, den må altid være et andet sted. Ved at have sit

øre eller blik fikseret udelukkende på den Andens mer-værdi, og ikke at lade mulighedernes mulighed symbolisere (sublimere), men at man hele tiden lytter efter objekt a (begæret), hos den Anden, så kan man ikke blive andet end skræmt eller skuffet. Der er nemlig ikke noget at finde der. Det er kun gennem symbolerne at man kan skabe en afstand til mening, og det er det der giver mening. Det at mulighedernes mulighed altid er fraværende, vender sig omvendt til en *kvalmende nærhed*. Det at lytte "mellem linjerne" og ikke i teksten, for at fremprovokere "det ægte", resultere i at den Anden, fremstår meningsløs og uforståelig, ja måske endda uhyggelig. Det at lytte, er allerede at adlyde, som vi citerede Dolar for, men denne lytten efter hvad der få en til at tikke, er stressende, da der ikke er noget, man kan hæfte sig ved (symbolsk), da det symbolske kræver sin egen afskaffelse, og henviser til det imaginære, som *lover* den Reelle-jouissance, som er Reelt umulig – det imaginære støder mod en klippe, nemlig det Reelle selv, som er manglen på det symbolske, og her møder man angsten, enten i form af den Andens krav (arbejdsgivere), eller at der slet ikke er noget krav, hvilket er endnu værre – kravet mangler, og dette sætter gang i superegoet. Stress er tanken om hvad der kræves, hvilket dukker op, når det symbolske ikke slår til. Vi kan måske sige, at man oplever det Freudianske superego (som er forbud), og det lacanianske superego (som er påbuddet – nyd!). Desto mere det symbolske autoritet mangler, desto mere oplever man superegoet presse sig på, i form af, at nogen forhindre en i at opnå det man vil (forbuddet), men dette står og falder på, at man *skal nyde livet* (påbuddet). Dette er den postmoderne plage og præcis grunden til stress. Påbuddet om at nyde er internt til den økonomiske logik, og dermed også det symbolskes logik, og denne logik er ret simpel – NYD! Men kan man nyde, hvis man får besked på at nyde? Nej, det gør det ret beset umuligt at nyde. For hele tiden må jeg tænke over, om jeg nu har nydt nok, om den Anden nu ikke nyder mere end mig, om den Anden endda ikke snyder mig, og nyder i mit sted. Derfor må man hele tiden have øje på den Andens "virkelige intentioner", og måle dem med mine egne, jeg må holde øje med stemmen, med blikket, for at gennemskue den Andens nydelse. Kort sagt, grunden til stress er en afhængighed af objekt a, en fascination er *Tingen*, bag eller uden om symbolerne. Stress er at lytte eller holde øje, og når blikket møder blikket, så er legen ofte forbi. på en måde, så er en stor del af den nydelse vi kan få kun en imaginær nydelse, et billede, af hvad det burde være, og det billede er et fantasme, om en umulig jouissance, men som ikke desto mindre kræves. vi lever i en symbolsk struktur, der vil af med den symbolske struktur, i *nydelsens navn*. Der er bare et problem, at der ikke er noget bag fantasmets slør, andet en underlig form for tvang, som er *kravet*. I det tyvende århundrede, var det (under Stalin – Hitler), en passion for det symbolsk-Reelle, altså ideen om, at samfundet kan indfri sit Reelle harmoniske potentiale. I dag er det præcis det samme, foruden at ideen her er forskubbet til, at "samfundet eksistere ikke", og at man derfor kan opnå den *Reelle nydelse, gennem individets præferencer*. Dette gør ikke projektet mere muligt.

Imperativet om at "nyde livet", er ikke noget, der kan reduceres til den enkeltes tænkning, da det symbolske præcis allerede er beboet med ideen om nydelsen. Det er det symbolske, der er vendt om i *en pligt til at nyde* (Zizek, 2000, s. 208). Denne pligt kommer med det symbolske, som dets underside, som er blevet oversiden. (dette gør ikke at vi nyder, eller er hedonister hele bundet, nærmest omvendt. Alt skal forsikres, alt skal gemmes). Det vi alle deler, er at vi skal nyde livet, og at nyde livet aldrig at stille sig tilfreds, aldrig at lade sin nydelse blive "fanget" i den Andens nydelse, altid at undvige tilfredsstillelsen, altid at maksimere nydelsen, hvilket præcis er det, at nydelsen har tilfælles med økonomien. Økonomien og driften, nyder kun, hvis den opnår sit sigte – det at blive ved, men aldrig sit mål. Eller omvendt, økonomien og driftens sigte, er *dets mål* – at blive ved. fantasmet informere om en absolut nydelse, men som er imaginær, og det man ikke ved af, er præcis, at driften hele tiden råber på mere, og kan aldrig tilfredsstilles, hvilket er superegoets form. Og superegoet er *det der stresser*. Superegoet dukker op, i mangel på symbolisering, der hvor nydelsen indfinder sig, der hvor behov og begær, vender sig om i et krav. Der er intet fantasme for manglen som sådan, kun kravet om mere. superegoet er *stress*. Både Brinkmann og Vesterager ser et problem i nyttemaksimering, men forfalder selv til et fantasme, nemlig fantasmet om de "gode gamle dage". Brinkmanns vil genopfinde moralen, i form af en "*dvælen ved fortiden*": "I virkeligheden var det meste bedre i gamle dage...(.)...Hvis vi gerne vil leve i ordentlig moralsk forstand, er en besindelse på vores personlige fortid væsentlig" (Brinkmann, 2014, s. 123 & 124). Hos Vesterager kommer dette som nævnt til udtryk, via en distinktion mellem det naturlige og det kunstige – at vi ikke *længere er i kontakt med verden*. Hun nævner også: "At blive sig selvhandler altså om at tilegne sig sin egen historie og den strækker sig bagud i *slægtens* historie" (Vesterager, 2019, s. 70). Begge hæfter sig ved, at noget er gået tabt, som må vindes tilbage, og dette kan kun gøres via det nære eller traditionen og fortiden, som tiden for menneskets optimale meningsdannelse. Det er blevet nævnt, at der *aldrig har været sådan en tid*, men det vidner om, at fantasien om denne tid, er funktionsdygtig. Fantasien om denne tid, vidner om *fantasmets iscenesættelse af nydelsens indfrielse og homeøstatiske tilsstand* – et sted hvor man kan nyde ubekymret. Som Todd McGowan pointerer, så lover de konservative, at en tilbagevenden vil befri folk fra deres bekymringer og kan leve i fordragelighed under en "faderfigur". Dette, siger McGowan, er ikke et forsøg på at komme af med imperativet om at nyde, men på at *redde nydelsen*, så den kan få frit løb, under beskyttelse af en stærk symbolsk autoritet: "When we resurrect the father today, he doesn't appear in the form of the symbolic father, the barrier of enjoyment. Instead, he appears in the form consonant with the society of enjoyment" (McGowan, 2004, s. 45). De konservative forsøger på, at redde fremtiden med fortiden, er ikke et bevis på et ønske om, at skabe en symbolsk

forankring og forhindring for nydelsen. Det er netop på baggrund af, at vi lever i "nydelsens samfund", hvor fantasmet kun kan forløbe sig til, at indikere en "homeøstase", hvor nydelsen kan genetableres, som sikker og ubekymret. Kort sagt, man vil tilbage for at *nyde*. Nydelsens fantasi, lægger netop i, at der er sådan et sted, et sted hvor subjektet falder sammen med tiden, at det hele giver mening. Men dette er præcis den tid vi lever i, tiden hvor subjektet falder sammen med det hele, og dette er ikke meningsfuldt eller bringer nydelse, men nærmere angst og stress. Vesterager bruger meget tid på, at skænde på rationaliteten, styringen og robusthed, men der er mindst ét sted, hvor dette skal bevares. "Skal vi helt droppe robusthedsbegrebet? Nej, begrebet giver god mening, når det gælder visse genstande, systemer og fællesskaber. Det kan være godt at have en robust infrastruktur, så veje er fremkommelige, toge kører, og finansielle systemer og markeder undgår at kollapse." (Vesterager, 2019, s. 20). Her kan man måske se, at det der må kollapse, er det finansielle marked, som får toget til at køre videre. Men det der bliver hævdet i denne undersøgelse, er netop at denne idé om et finansielt marked, der kører robust og friktionsfrit er en *fantasi*, en fantasi, der kommer af dette system selv. en fantasi som økonomien konstant undergraver. Det samme gælder subjektets fantasme om balance. Fantasien dækker over en konstant mangel, som driften lever på. Driften sabotere begæret, og kræver konstant nydelse. Disse forsøg på at skænde på økonomien, og samtidig forsøge at bevare den som den eneste robusthed, vidner om problemets omfang, at vi ikke kan andet end fantasere om nydelsens indfrielse. Stress kommer af et krav til denne indfrielse. Brinkmann vil bekæmpe, hvad vi kunne kalde "det Lacanianske superego = Nyd!", med det "Freudianske superego – NEJ!", via hans forkærlighed for pligt, som er det væsentlige i livet, ifølge Brinkmann (Brinkmann, 2014, s. 21). Men er Brinkmanns pligt ikke en forbudspligt i påbudsplichtens tjeneste? Sagt på en anden måde, så er pligt ikke delt i to principper. Pligt er altid i den Andens tjeneste, og denne tjeneste er altid i nydelsens tjeneste. Et forbud indbærer altid et påbud, forstået som en fantasi om en tilstand, man må holde fast i, eller arbejde sig henimod, og Brinkmanns påbud, er baseret på en fantasi om fortiden. Måske man skulle droppe ideen om pligten som den eneste kraft til, at kunne forsvare sig mod angsten, eller driften. Driften er ikke noget man kommer af med via pligt, driften *kan kun finde vej gennem pligten*. At stille det Freudianske Nej, op over for Lacans Nyd, er simpelthen ikke en løsning. Det er præcis pligten som de stresslidende og alle mulige andre kæmper med. Man kunne også spørge, om det virkelig er rigtigt, at verden løber løbsk, fordi folk nyder uhæmmet og ikke kender deres pligt? Folk nyder jo ikke, de lider, netop på grund af pligten – pligten til at nyde (Lacans superego), som kun fungerer under pligten til at forsvare denne nydelse (Freudiansk superego). Superegoet er et forvar for driften, ikke en gennemførelse af denne – superegoet fungerer kun vi et fantasme, og dette fantasme er driftens forsvar, et forsvar mod negativiteten som sådan (angst), men det er også en iscenesættelse af driften. Man kan ganske

enkelt ikke nyde uden det freudianske nej – der findes ikke et rent superego: "Externalized aim-inhibition and the prohibitory super-ego are the two guardians of the unconscious' fantasmatic defenses against the split *Trieb*. One's ego either suffers anxiety and guilt in unwittingly helping the unconscious sustain these veils covering the horrific visage of a monstrous, sadistic drive-source whose demand are impossible." (Johnston, 2005, s. 332). Fantasien er et forsvar mod den splittede drift – splittede mellem for meget og for lidt. Angst opleves præcist, når dette split opleves, eller at man opdager, at der intet er bag fantasmet. Driften ønsker ikke at vi skal nyde, driften er splittet, altid manglende og grundlæggende en *negtivitet*. Den vil ikke noget bestemt, kun superegoet vil noget bestemt.

The drive does not want (us) to enjoy. The superego wants (us) to enjoy. The superego (and its culture) reduces the drive to the issue of satisfaction (enjoyment)..(..).. actively blocking access to the negativity that drives it.

(Zupancic, 2017, s. 104)

Spørgsmålet er, om ikke stress og angst ikke kun kan minimeres, hvis man kommer af med pligten til at nyde, og acceptere at man aldrig opnår *jouissance* – om ikke man bør konfrontere negativiteten, og forsøge at skabe en symbolsk formation, som ikke baseres på nydelse? og kræver dette ikke netop, et nej, både til den konservative løsning og den kapitalistiske? Vi er qua subjekter, ikke i stand til at komme af med nydelsen, og derfor ej heller angst og stress. Man kan måske give "Mening" til ting, hvis man dropper nydelsespåbuddet, at alt skal give mening.

Konklusion

Undersøgelsen tog udgangspunkt i, at konflikten angående begrebet om stress, egentlig ikke lå så meget i et definitionsproblem, men mere præcist i årsagen til stress. Stress er ikke mystisk fordi det har konsekvenser for det fysiske og det mentale, men årsagen er mystisk. Årsagsproblemet har skabt to grundlæggende antagonistiske versioner: Den psykologiske selvskabte vinkel, og indebærer dermed også selv-helende kur. Den anden fremhæver systemets rationelle struktur, som årsag, hvilket både indebærer en ændring af denne rationalitet, men også en mulighed for selv-forandrende mening. Det er præcis denne antagonisme, som denne undersøgelse har haft til hensigt

at problematisere. Problemet er ikke den ene eller den anden, problemet er, at det er det der er imellem de to, som er grunden til stress. Modsætningerne skabes, for netop, at give grund til det der er i midten. Dvs. at begge versioner dækker over, at grunden hverken er systematisk eller subjektiv. Årsagen til stress, skal findes i, at det er årsagsløst, eller rettere, at årsagen er det irrationelle i det rationelle system, eller den rationelle tænkning. Det er selve det irrationelle i at ville skabe et sammenfald mellem subjekt og det rationelle. Dette sammenfald, er et sammenfald mellem drift og subjekt. Dette der er mellem ethvert subjekt og enhver struktur, er objektet for begæret. Og det er dette objekt, som er blevet lidt for nærgående. Dvs. at subjektet er for tæt på sin egen årsag. Grunden til at man lider af stress og det hermedfølgende angst, er en tro på, at subjektet kan indfri sine fantasier og nyde fuldt ud, ved at "flyde sammen med objektet". Men det man finder, er ikke andet end pligt stemmer, der bombarderer en med superego krav – superego krav, som er skabt af, at det symbolske sociale netværk, har skiftet status fra et grænsesættende symbolsk netværk, til et symbolsk netværk, som angiver en pligt til at finde det grænseløse. Dette skaber forventninger til ens nydelse, som ikke kan indfries, og pligten er det, der bombarderer os, enten via .at man fortjener at nyde mere, eller at man har overtrådt grænse, og at man er skyldig. Årsagen til stress er at subjektet ikke kan forankre sig i en fast symbolsk identitet, da nydelsen påkræver, aldrig at fastfryse til en symbolsk identitet, da dette ville være lig med begærets død. Dette betyder ikke, at man nødvendigvis bryder med sin identitet, men det betyder, at man ikke nyder sin identitet nok. Skyld over ikke at have indfriet sin drøm, skyld over ikke at leve op til den symbolske ordens krav, og angst over, at der ikke er noget symbolsk bestemt krav, er hvad der forårsager stress og angst. Dette er et problem, der er skabt i forbindelse med kapitalismens krav om mere nydelse, i form af maksimering. Kapitalen ønsker ikke andet, end at gentage og aldrig blive tilfreds. Det symbolske er grundlagt på denne idé. Subjektet tror på dette, ikke fordi det er indlysende, men fordi den anden dikterer det. Dette er ikke psykologisk, og det er ej heller eksternt. Det ex-timt. Vi er bundet til det symbolsksociale vi en mer-værdi, som dikterer vores forhold til det symbolske, og dette forhold er udelukkende baseret på nydelsen. Det er derfor yderst tvivlsomt, at vi kan fikse stress-problemet ved, at fokusere på individet, fordi individet afhænger af det symbolske og de andre. Kravet om nydelse, er et generelt socialt problem, som skaber psykologiske problemer, men ikke fordi subjektets tanker er forvrænget, eller systemet er for rationelt, men fordi, at det symbolske selv er forvrænget. Denne forvrængning er nydelsens plet i det symbolske, som har taget overhånd.

Litteraturliste

- Althusser, Louis (1970) Ideology and Ideological State Apparatuses, i: "Lenin and Philosophy" and Other Essays."
Link:<http://www.csun.edu/~snk1966/Lous%20Althusser%20Ideology%20and%20Ideological%20State%20Apparatuses.pdf>
- Badiou, Alain (2013). Ethics: An essay on the understanding of evil. London: Verso Books
- Brinkmann, Svend (2014). Stå fast: Et opgør med tidens udviklingstrang. København: Gyldendal
- Brinkmann, Svend (2016). Ståsteder.
- Burhøi, Peter (2019). "Hvorfor maler pædagogerne fanden på væggen, når børnene og forældrene er så glade?" Berlingske d. 20-03-2019 Link:
<https://www.berlingske.dk/samfund/hvorfor-maler-paedagogerne-fanden-paa-vaeggen-naar-boernene-og-foraeldrene> sidst set 22-12-2021
- Chiesa, Lorenzo (2007). Subjectivity and otherness: A philosophical reading of Lacan. London: MIT Press
- Copjec, Joan (1994). Sex and the euthanasia of reason (s. 16 – 43), I 'Supposing the subject' (Ed. Copjec, Joan). London: Verso Books
- Dennet, Daniel (1992). Consciousness explained. Link:
https://www.moodle.aau.dk/pluginfile.php/2206690/mod_resource/content/1/Dennett%20Chapter%20two.pdf
- Descartes, René (2011) Meditations on first philosophy (s. 489 – 516), I, "Classics of Philosophy" (3. Udgave). New York: Oxford university press
- Dolar, Mladen (1996). At first sight, I, "Gaze and voice as love objects". London: Duke university press
- Dolar, Mladen (1998). Cogito as the subject of the unconscious, I, "Cogito and the unconscious". London: Duke university press
- Dolar, Mladen (2011). The burrow of sound, I, "differences – A journal of feminist cultural studies" (22 (2-3): 112–139.)
- Dolar, Mladen (2019). En stemme – Ikke andet. Forlaget Mindspace
- Dybdal, Søren & Ulsing, Pia (2019). Vejen du af arbejdsrelateret stress. København: Forlaget Visioner
- Forbygstress.dk: Stress i tal – statistik. Link:
https://www.forebygstress.dk/stress_i_tal_statistikker.htm sidst set 15-09-2021

- Freud, Sigmund (1998). Det uhyggelige. København: Politisk revy
- Friis, Marlene & Brinkmann, Svend (2013). Nye perspektiver på stress i arbejdslivet, i, "Nye perspektiver på stress". Århus: Forlaget Klim
- Geoffroy, Marianne (2007). Hvem får stress og hvorfor? København: Forlaget Børsen
- Gomez, Birgitta & Kyndesgaard, Julie (2019). "Vi forældre vil ikke reduceres til en tilfredshedsundersøgelse, tak" 29-03-2019. Berlingske Link: <https://www.berlingske.dk/kommentarer/vi-foraeldre-vil-ikke-reduceres-til-en-tilfredshedsundersogelse-tak> sidst set 22-12-2021
- Johnston, Adrian (2005). Time Driven: Metapsychology and the splitting of the drive. Illinois: Northwestern university press
- Juul, Carsten (2019). Stress dig sund (E-bog). Århus: Tænksom
- Juul, Knud (2006). Risikofaktorer og folkesundhed i Danmark – Sundhedsstyrelsen. Link: <https://www.sst.dk/~media/762BA0CB12714748810B93946E95730F.ashx> sidst set 25-11-2021
- Kant, Immanuel (2000). Kritik af den praktiske fornuft. København: Hans Reitzels forlag
- Kant, Immanuel (2015). Kritik af den rene fornuft. (2. oplag). København: Det lille forlag
- Sølvstein, Birgitte (2018). "Hvad er stress?" – 30-10-2018, Altompsykologi.dk Link: <https://altompsykologi.dk/2017/06/hvad-er-stress/> sidst set 22-12-2021
- Kognitiv terapi København: Kognitivterapi kbh.dk Link: <https://kognitivterapi kbh.dk/stress/> sidst set 22-12-2021
- Kierkegaard, Søren (1961). Begrebet Angest (3. oplag). København: Gyldendal
- Kierkegaard, Søren (2011). Sygdommen til døden. Århus: Forlaget Klim
- Kierkegaard, Søren (2021). Enten – Eller (første del. *Dipsalmata – hvad er en digter*) www.sks.dk Link: <http://sks.dk/ee1/txt.xml> sidst set 25-11-2021
- Kognitiv Klinik: Kognitiv-klinik.dk Link: <https://kognitiv-klinik.dk/stress/> sidst set 22-12-2021
- Kåver, Anna (2007). Kognitiv adfærdsterapi. København: Dansk psykologisk forlag
- Lacan, Jacques (1962). Seminar 10: Anxiety (1962 – 1963) Link: <http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Seminar-X-Revised-by-Mary-Cherou-Lagreze.pdf> sidst set 22-12-2021
- Lacan, Jacques (1966): Seminar 24: The logic of phantasy Link: <http://www.lacanireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/14-Logic-of-Phantasy-Complete.pdf> - sidst set 22-12-2021
- Lacan, Jacques (1969): Seminar 17: Psychoanalysis upside down/the reverse side of

psychoanalysis (1969 – 1970) Link: <http://www.lacaninireland.com/web/wp-content/uploads/2010/06/Book-17-Psychoanalysis-upside-down-the-reverse-side-of-psychoanalysis.pdf> sidst set 22-12-2021

- Lacan, Jacques (2004): Psykoanalysens fire grundbegreber - seminar XI. København: Politisk Revy
- Lacan, Jacques (2006): Écrits (trans, Bruce Fink). London
- Lazarus, Richard (2006). Stress og følelser – en ny syntese. København: Akademisk Forlag
- McGowan, Todd (2004). The end of dissatisfaction?: Jacques Lacan and the emerging society of enjoyment. Albany: State university of New York press
- Mental Health Foundation. Mentalhealth.org.uk Link: <https://www.mentalhealth.org.uk/a-to-z/s/stress> sidst set 22-12-2021
- Meillassoux, Quentin (2012). After finitude – an essay on the necessity of contingency. London: Bloomsbury Academic
- Mørch, Merete & Rosenberg, Nicole (2005). Kognitiv terapi: Modeller og metoder. København: Hans Reitzels Forlag
- Netterstrøm, Bo (2019). "Stress – hvad er det?". Netdoktor.dk (19-11-2019) Link: https://netdoktor.dk/sundhed/hvad_er_stress.htm sidst set 15-09-2021
- Nielsen, Naja et al. (2007). Stress i Danmark – hvad ved vi?. Statens institut for sundhed. Link: <https://www.sst.dk/~media/4D04513E8FAF4B938D5808A68E685AC8.ashx> sidst set 22-12-21
- Nöe, Alva (2009). Out of our heads: Why you are not your brain, and other lessons from the biology of consciousness. New York: Hill and Wang
- Schelling, F.W.J. (1995). Om den menneskelige friheds væsen. København: Hans Reitzels forlag
- Stressforeningen.dk sidst set 15-09-2021
- Vesterager, Mette (2019). Stress og eksistens: Nye veje til at forstå og bekæmpe stress. København: Hans Reitzels Forlag
- Zevnik, Andreja (2017). From Fear to Anxiety: An Exploration into a New Socio-Political Temporality, I, "law and critique" (28, s. 235 – 246). Springer
- Zizek, Slavoj (1994). Metastases of enjoyment: Six essays on woman and causality. London: Verso Books
- Zizek, Slavoj (1997). The plague of fantasies. London: Verso Books
- Zizek, Slavoj (1999). The ticklish subject. London: Verso Books
- Zizek, Slavoj (2002). Det skrøbelige absolutte. København: Gyldendal

- Žižek, Slavoj (2006). How to read Lacan. London: Granta Books
- Žižek, Slavoj (2006). Parallax view. Massachusetts. MIT university press
- Žižek, Slavoj (2010). Ideologiens sublime object. København: Hans Reitzels Forlag
- Župancic, Alenka (2000). Ethics of the Real: Kant and Lacan. London: Verso Books
- Župancic, Alenka (2003). The shortest shadow: Nietzsche and the philosophy of the two. Massachusetts. MIT University press
- Župancic, Alenka (2008a). The odd one in: On comedy. Massachusetts: MIT university press
- Župancic, Alenka (2008b). Why psychoanalysis? Uppsala: NSU Press
- Župancic, Alenka (2017). What is sex? Massachusetts: MIT Press